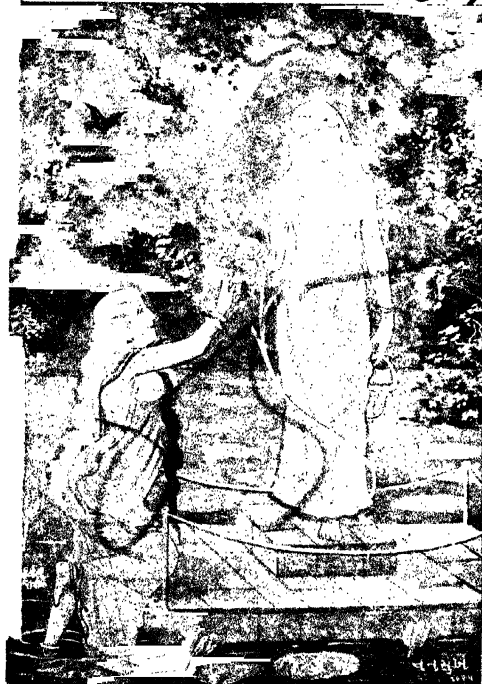


# સરોવરની સુંદરી

૧૯૫૪



સી. જી. કો. — અમદાવાદ.

# દીવાન.

( વાંચો ) સચિત્ર “ ગજરામાળી ” ફી ૦-૧૦-૦



( વાંચો ) સચિત્ર “ જલદાળી ” ફી ૦-૧૦-૦

બુકસેલર રજુછાડલાલ મોતીલાલ શાહ.  
રીચીરોડ-અમદાવાદ.

## ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ ]

અનુક્રમાંક ૧૨૮૮૩ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ સરોવરની સુંદરી

વિષય ૬-૧૩

ॐ  
॥ श्री सरस्वत्यै नमः ॥

# सरोवरनी सुंदरी.

वा

सचित्र. ] "गुलाबनुं रूल." [सचित्र.

लेखकः— पुष्प "

—: ते: —

(जलसमाधि; राज. भरथरी; रंभां लंग; सुधरेली सरला;  
वीणा-वली-बाग १-२; भूनी काणु! योडटोमो-कोको; लालनो  
ओको; रससी-कूतरो; धलादिना कत.)

प्रकाशकः—

शा. रणुछो-लाल मोतीलाल. पुकसेलर.  
रीचीरोड-अमदावाद.

(सर्व हक प्रकाशकने स्वाधीन छे.)

द्वितीयावृत्ति.

संवत् १९८२.

प्रत २०००

कीमत ०-१२-०

# વિષયાનુક્રમ.



“પુષ્પ-સંખ્યા.”

શિષ્યક.

( ૧ )

“ મરોવરનો સુદરી. ”

( ૨ )

“ સ્તેદીને ભરોસે. ”

( ૩ )

“ વિશ્વાસપાત. ”

( ૪ )

“ દગો. ”

( ૫ )

“ વીરાનું શરાતન. ”

( ૬ )

“ પ્રાણુવાતક પુષ્પ. ”

( ૭ )

“ મધ્યરાત્રિનો મહેમાન. ”

( ૮ )

“ યનાવગીર. ”

( ૯ )

“ ભયંકર સમાચાર. ”

( ૧૦ )

“ રાજકુંવરીનું હરણુ. ”

( ૧૧ )

“ એક ચુમી ”

( ૧૨ )

“ શકિત હૃદય. ”



ધી સૂચ્ય પ્રકાશ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં મુજબાંદલાઈ ત્રીકમલાલે અધ્યુ.

ડૉ. પીરમશરોફ—અમદાવાદ.

“ પ્રસ્તાવના. ”

સુસ વાંચક અંધુ !

ડિટેક્ટીવ નવલકથા લખવાનો મ્હારો આ પંચમ પ્રવાસ. આ ન્વાતાનું કોકું જો કે કેવળ કલ્પનાના તરંગો ઉપર યુગ્ધવામાં આવેલું છે, છતાં એમાં બહુ બનવા યોગ્ય બનાવો આલેખવામાં આવેલાં છે.

જે દેશમાં ભીમસેન જેવા દશ હજાર મણુના વજન ઉચ્ચકનાર ગદાધારી ! અગ્નયળ એવી લાખોની કીંમતનો કાઢીનર ! કરોડોની એવી રત્ન જડીત કાંસકી; (કાફૂ મારવાડીની પુત્રીની) પારસમણી, મયૂરાસન; તાજમહેલ તથા અગ્નયળ એવાં અમરકળ જેવી અલૌકિક વસ્તુઓની માન્યતાને સ્થાન છે, ત્યાં આ લેખકના આ કાલ્પનિક ગુલાબના ફુલ અને સરોવરની સુંદરીને પણ સ્થાન કાં ન હોય !

કેવળ મગજ શક્તિની ખીલવટ ! અને નિર્દોષ જ્ઞાન સાથે ગમત સિવાય આ પ્રકારની નવલકથાઓ લખવામાં અન્ય કશોય વિશેષ હેતુ મ્હોટ ભાગે નથી હોતો, પરંતુ એ ઉપરાંત મ્હેં આ નવલકથામાં કંઈક વૈચિત્ર્ય, આકર્ષણ, મોહીની, ચમત્કૃતિ, કલ્પના શક્તિની પરંપરા અને ચેતન જેવાં રસ-પૂર વહેવડાવવામાં અને પૂરવાં શક્ય પ્રયાસ લીધો છે એ પ્રત્યેક વાંચક ! સહજે જોઈ શકશે.

જનસમાજ સમસ્યા આ વાર્તા દ્વારા લેખક જે જે વિષયો મૂકવા માગે છે, તેમાં “ ગરીબીનો હૃદયભેદક ચિતાર, બહારવટીઆ હોવા છતાં એક પવિત્ર જીવન ગાળી શકાય, શાંકીત હૃદયના સાહસ તથા પાછળથી પસ્તાવા અને સત્તાનોમદ એમાં પ્રધાન પણે છે.

અંતે આ પુસ્તક દ્વારા મ્હારા મનમાં ધારેલા શુભ મતોરથ પ્રભુ પાર પાડે! અને જનસમાજ મ્હારી આ આકૃતિને પણ અન્ય કૃતિઓની માફક હર્ષથી વધાવીલો! એવીકાંઈકસ્વાર્થભરેલીઆંખોએ અનેઆશાએવીરમુંછું.

સંવત ૧૯૮૧

આષાઢી પૂર્ણિમા-

ભવદીપ સાહિત્ય-સેવક “ પુષ્પ ”

ગમનલાલ હીરાલાલ બદામી.

વાડીકળીઆ પગથીઆશેરી સુરત.



પરમ પ્રિય સ્નેહી:—

લાઈ ચીમનલાલ રેવાશંકર જ્યોતિષી.

અખિલ જીવનપર્યંત તમારા પ્રેમભીના હૈયામાં આ “પુણ્ય” ની

સ્મરણ-પરિમલ અવિરામ પ્રસરતીજ રહે' તથા

પગલે પગલે ગુર્જર ગીરાની સેવા ભાવનામાં

પ્રોત્સાહન પ્રેરતીજ રહે' એ' એક

માત્ર આશાથી' આ અલ્પ-

સ્વલ્પ શારદા-સેવા ..નામે

“ગુલાબજી કૃત.”

સાનદ ધરે છુ, આપના બધુત્વ તરીકેના પ્રેમને ચરણે'

હૃદયાંકિત રાખજો! આ સ્નેહીના સ્મરણચિહ્નની

સુવાસ, સદૈવ!

સમર્પનાર: પ્રેમભીનો “પુણ્ય.”

# સરોવરની સુન્દરી

ૐ વા ૐ

“ ગુલાબનું ફૂલ. ”

પુખ્ત:—૧ લું.

“ સરોવરની સુન્દરી. ”

અમીરી છે અભિમાની...ગરીબી નત્રતાવાળી,  
અમીરીના ઉમંગોથી...ગરીબીની મઝા ન્યારી.  
અમીરીમાં નથી ઇશ્વર...ગરીબીમાં ગરુડધારી,  
સુખનાસંતો તણા શબ્દો... “ગરીબાદુજ ગુણુકારી.”

“ કહે! કહે! ઓ નરાધમ અમીર! કે ગરીબી એ શું ગુહનો છે? ”

“ અલખત! એ તો આરસીની માફક ચોકળું છે. ”

“ શું? ”

“ એજ! કે અમીરી એટલે ઇશ્વરી બક્ષીશ! ગરીબી એટલે ગુલામી. ”

અમીરો શેઠ છે! જ્યારે ગરીબો તે ગુલામો છે,  
જગતના ઇશ્વરી હકમાં અમીરોનાજ નામો છે.  
અમીરી એટલે બીજી સમજવી ઇશ્વરી સત્તા,  
પ્રભુને ધેર પણ પૂછો ગરીબના બાવ છે સસ્તા.



અરે ! એટલુંજ નહિ ! પરંતુ...

અમીરો ઇશાની આંખો...ગરીબો પાવડી પગની,  
અમીરી રત્ન-રેખા તો ગરીબી ધૂળ છે જગતી.  
જુઓ દિત્કૃષ્ટ જે જે છે...અમીરોનેજ તાબે તે,  
અમીરોને મળે આસન...ગરીબો ચર્ચુ દાબે છે.”

“ અનેજ નહિ ! હા ! કદાચ આ જગતમાં અમીર અને ગરી-  
બમાં એક સરખો આત્મા ન લેખાતો હોય, એ અને ! પરંતુ પરમાત્માને  
ત્યાં તો તમામ આત્માને એકજ આસન છે.

શ્રીમાન દીન સમાન છે, અવનીશની એ આંખમાં,  
રક્ષણ મળે છે બેઢને...સરખુંજ એ'ની પાંખમાં.  
પરમેશ એ ! કંઈ પક્ષ પૈસાદારનો કરતો નથી,  
કંગાલને ત્યમ એ કદિ અન્યાય પણ કરતો નથી.  
એકજ પ્રભુના બાળ સૌ સરખાં જનમ અવસાન છે,  
માબાપની આંખે બધાં સંતાન એક સમાન છે.  
રાજા અગર તો રંક એ પ્રારબ્ધના નીશાન છે,  
તમ અંતરે સત્તા અને લક્ષ્મી તણું અભિમાન છે.

અને આ'વા નિર્લજ શબ્દો પણ એજ અભિમાન બોલાવે છે.  
પણ યાદ રાખજો કે:—

મલકાવ છો જે જોઈને સત્તા સદાની તે નથી,  
હલકાવ છો જે જોઈને લક્ષ્મી સદાની તે નથી.  
શ્રીમંત ને શ્રીહીન તમારી આંખમાં બે બિન્ન છે.  
અંધા (જે) અમીરીમાં બનો (છો) પડતી દશાના ચિહ્ન છે.”

“છટછટ! ગરીબ અને તવંગર! અધધધધ! ફેટલું બધું અંતર? ક્યાં આકાશ? અને ક્યાં અવની? ક્યાં મહાસાગર અને ક્યાં એક ખાખોગીઈ?”

શરીફા ને શ્રીમતો સૌ સદા શોખીન સરજનાં.

અમેને ખેલવા અહીંયાં તમારાં પૂતળાં આલ્યાં.

ફૂટે તૂટે નહીં પરવા રમકડાં સૌ અમારાં છે.

અમીરો અંદ્ર આકાશે ગરીબો સૂક્ષ્મ તારા છે.”

“કાણે કહ્યું?”

“દુનિયાએ!”

“શું દુનિયા એટલે દેવ-વાક્ય? ના, ના. દુનિયા તો કાલ હીને ધૂળનાં ઢેફાંને સોનાની ઘટ કહી આપશે. બોલો! તમે એ લેશો? માનશો? જે વાત અંતરાત્માને ન રૂચે! આપણે ગળે ન ઉતરે! તેને બેધડક ઠોકરે મારો!

કાઈ કરે એ જોઈ કરવું (એમ) આપણે એ બૂલ છે,

કાઈ કહે! એ સર્વ સાચું માનવું એ બૂલ છે.

દુનિયા કહે એના ઉપર પહેલો વિચાર તમે કરો,

બહુ સાચવી સંભાળીને સંસારમાં પગલું ભરો.

મ્હોટાં કહે એ બધુંજ સાચું માની લેવું! એ ન્યાયની દૃષ્ટિએ ચોખ્ખી નથી. આપણા મગજમાં જે વાત ન પ્રવેશે! એને છોડી દ્યો.”

“શા માટે?”

“ન્યાયને ખાતર!”

“તો શું આ અન્યાય છે?”

“ચોકબો! ચાંદી જેવો! એક નહિ પણ એકસો વાર અન્યાય છે. પરાધ વસ્તુ મેળવવામાં જીલ્મ કરવો એ અન્યાય નહિ તો ખીજું શું? એને ન્યાય કાણ કહે?”

“ હું કહું છું, અમે અમીરો કહીએ છીએ.  
ન્યાય કે અન્યાય તે જોવું અમારી મુન્સરી,  
ખોટા ખરાની તૂલના કરવાની તે તમને નથી.  
મુખ બહાર પડતાં બોલાં બસ! સત્વર તમારે ઝીલવાં,”  
“ ધંધો અમીરોનો બીજો શું? ગરીબોને પીલવાં.”

છેવટની લીટી જોશ્વેર ઉચ્ચારતી શાન્ત ત્યાં આવી પહોંચી.  
આ સમયનો લાલ લપ્ ગહીબ બિચારો “સુમન્તા” ત્યાંથી ન્હાસવા  
ગયો. પરંતુ “હિમો રહે! ક્યાં જઈશ?” કહી અમીર તેને પકડવા  
એક ડગલું આગળ વધ્યો. સુમન્ત શાન્તાની આંધે ચરુચરુ કંપતો  
લપાયો.

“ સખર કરો! એક ગરીબના લોહીથી તમારા હાથ બીના કરતાં  
પહેલાં પૂરતો વિચાર કરો.” શાન્તા આવેશ પૂર્વક બોલી. “સુમન્તા!  
જા! નિર્લય રીતે ચાલતો ચા. શાન્તા છે, ત્યાં સુધી ત્હારો વાંકો  
વાળ કરનાર કોઈ નથી.”

સુમન્ત ડરતો ડરતો અને પાછું જોતો ગયો. અમીર એને  
જતો જોષ્ઠન રહ્યો.

આં મહુલી પૂર નગરમાં બળવાન સેનાપતિ સરદારસિંહનીજ  
સર્વત્ર વીર-હાક વાગતી હતી. લોકો તેને “અમીર” ના માનવંત  
નામે બોલાવતા. તેની પાસે કેવળ સત્તાજ નહિ, પણ લક્ષ્મી પણ પુષ્કળ  
હતી. ધન અને સત્તાના મદમાં આંધળો થયેલો આ અમીર ગરીબોની  
ગરદન ઉપર છૂરી ફેરવવામાં અને નિર્દોષ અબળાઓ તથા કુમારિ-  
કાઓ ઉપર અત્યાચાર કરવામાં જોવાની ચરપીરતાનું સાર્થક માનતો.  
આજ કેટલાક દિવસ થયા અમીર એક અદ્ભુત “સરોવરની સુન્દરી” ને

હાથ કરવામાં ફાળ્યો હતો. જેના વિષયમાં તેનો જીતો ગરીબ નોકર સુમન્ત પોતાના શેકને બે બોલ કહેવા આવ્યો હતો. અમીરનો પત્નો ગરીબ સુમન્તના સદ્ભોધે ઉકળ્યો. તેણે સુમન્તને લાતો અને તમાચાના શિરપાવથી નવાજ્યો.

આ અમીરી તથા ગરીબીની તકરાર આગળ વધે તે પહેલાં અમીરને પાને પડેલું સદ્ગુણી રમણી રત્ન શાન્તા ત્યાં આવી પહોંચ્યું. યમ-દ્વાર રવાના થવાની તૈયારીમાં એવા વયોવૃદ્ધ સુમન્તને તેણે નિર્દય પતિના પંઝામાંથી બચાવી લીધો.

“શાન્તા ! તને શું હરધડી આજ શોભે છે કે !” અમીર ક્રોધપૂર્વક કહ્યું.

“મને એકલીને નહિ, પરંતુ પ્રત્યેક સહૃદય જીવાત્માને આવાંજ કાર્ય કરવાં શોભે છે. પ્રભુ ! લક્ષ્મી અને યુવાની સ્થિર નથી. મ્હાફે માનો તો આ અભિમાન અને નિર્દયતા મૂકી દેયો મ્હાફે અને તમાફે બંનેનું શ્રેય ચાહતા હો, તો પેલી સરોવરની સુંદરીને છોડી દેયો.

અમીરી ને યુવાની બે જુઓ આજે નવી કાલે, તમે કે હું નથી જાતા વિધિએ શું લખ્યું જાલે ? અમીરી ને યુવાનીમાં અનીતિ ને અનાચારી, ગરીબી ગુંજીલંડારી અહા ! ગોવિન્દને પ્યારી.

તમને એ ક્યાંથી ખબર પડે ? કે :—

મનોહર રત્નમહેલોથી મઝા સાચી મદૂલીની, ઘડી બેની અમીરીથી વધુ કિંમત ગરીબીની. ક્રના થાવું, છતાં હસવું જગતમાં એ ફરી છે, રજાં સંતોષ ! સાદાઈ ! ગરીબીમાં અમીરી છે.

અને તેથીજ મહાત્મા પુરૂષો પણ મદુલીઓમાં પોતાનું જીવન  
ગાળી લખી ગયા છે કે:-

ગરીબી પ્રાણ પ્યારી ને અમીરી હા ! અકારી છે,  
મહારાજધિરાજધી ખરો સુખી ભિખારી છે.

માટે સમજો ! અને સ્વાર્થને ખાતર એક સદ્ગુણી બાળાને દુઃખ  
દેતા સ્થંભો. મિત્રને વચન દીધું છે ! તો હવે નિભાવો વિશ્વાસઘાતનું  
મહાન પાપ માથે ન ઉઠાવો.

નિર્ભળ નજર ને કૃત્યથી કિરતાર એ રાજ થશે,  
અપકૃત્યથી ઉલ્ટી તમારી આખર લાજ જશે.  
આ ઘોર અભ્યાચારથી કેશવ ! બચંકર કાપશે.”

“પરવાનથી ! ત્હારો પતિઆ ! મ્હોતને પણ રોકાશે.”

સરદારસિંહનો જીલ્લો પહાડી અવાજ આખા દિવાનખાનાને  
કંપાવી રહ્યો. તે બોલ્યો, “શાન્તા ! ત્હેં તમામ ખીના મંતામને  
સાંભળી લાગે છે ?”

“હા !”

“તો મ્હને મ્હારા એ કાર્યમાં મદદ કર ! પત્નીની ફરજ છે કે  
પતિને યથાયોગ્ય સહાય કરવી.”

“પરન્તુ શામાં ?”

“તેના કાર્યમાં.”

“સારા નકારા બેઠેમાં ?”

“તે જોનાર હું છું. શાન્તા ! શાન્તા ! હમણાં હમણાં તું મ્હારા  
પ્રત્યેક કાર્યની છૂપી બાતમી મેળવી આડે આવે છે.”

“અને તમે પણ હમણા હમણા શાન્તાથી એ બધું છુપાવતાં  
શીખ્યા છો.”

“એશક ! કેટલાંક કાર્યો કામળ હૃદયની કાન્તાઓને કાને નાખવા જેવાં નથી હોતાં. એથી ઉધુ કેટલીક વાર એવું પણ બને છે, કે કેટલાક કાર્યોમાં સ્ત્રીની સંમતિ અને સહાયની આવશ્યકતા પહેલી હોય છે. શાન્તા ! જો ત્હારે આ ત્હારા સત્તાધારી સ્વામીના પ્રિય-પાત્ર થવું હોય, તો મ્હને સહાય કરવી. મ્હારા કાર્યમાં વચ્ચે માથુ મારવાનું ડોડી દેવું.”

“ તે તો કદાપી નહિ બને ! નિર્દોષ બાળાઓ ઉપર વિના વાંકે અત્યાચાર અને સીતમ વર્ણવતાં હું આપને કદી પણ જોષ શકનાર નથી. આપનાં એ નીચ અવકૃત્યોમાં કદાપી ભાગ લઈ શકનાર નથી.”

“ તો ? ”

“બચાવ ! બનતી મદદ ! નિર્દોષોનો પ્રાણુના જોખમે પણ ઉદ્ધાર !”

“ શું આજ ત્હારો અંતિમ કરાવ ? ”

“ સોગન પૂર્વક ! ”

“ યાદ રાખ ! પરિણામમાં અંતે પસ્તાઈશ.”

“ શા માટે ! મ્હે એવું શું પાપ કર્યું છે ? કે મ્હને પસ્તાવું

પડે ?

આપે કીધાં છે પાપ ! પસ્તાવું રહ્યું પણ આપને,  
આપે રડાવ્યાં કંઈકને રડવું રહ્યું પણ આપને.  
એ ધર્મના દરબારમાં અંતે તમારો ન્યાય છે,  
હરખાય છે જ્યાં, પૂણ્યશાળી ! પાપીઓ પસ્તાય છે.  
જે જે કરે, તે તે ભરે, અવિચળ નિયમ એ ઇશનો.  
ધર્મિ હસે ! પાપી રડે ! એ ન્યાય શ્રી જગદીશનો.

સજ્જન જીતે ! આજ હરામી હારતાં દેખાય છે,  
 ઈન્સાફ સાચો ધર્મના પક્ષા તણો લેખાય છે. ”  
 “ ભલે ! ભલે ! આ દુનિયા એટલે શું ?  
 સારાં નકારાં બેઠિનો જે સ્થાનમાં સંગાથ છે.  
 જ્યાં એક બાળુ પૂણ્ય તો બીજી તરફ અસ પાપ છે:  
 જ્યાં ચોર તેમજ શાહનો એકજ રીતે ઈન્સાફ છે,  
 છે હર્ષનું તો નામ ! બાકી શોક ને સંતાપ છે.

પૂણ્યાત્માઓની ઝાંખી જ્યારે જવલ્લેજ થાય છે. ત્યારે  
 પાપાત્માઓની સંખ્યા દિન પર દિન વધતી જાય છે.

શુ રહ્યું છે આ જગતમાં...ધૂળ, ઢેફાં કાંકરા,  
 ખેતર બગીચાની જગ્યાએ જંગલો ને ઝાંખરા.  
 કુદરત તણી લીલા અનુપમ ભાસતી કરમાયલી,  
 જે વીરતાની જ્યોત તે દેખાય છે શરમાયલી.

તે ઉપરાંત.....

નહિ વીર કે વીરાંગના, નામદં નર ને નાર છે,  
 નીતિ નથી સમજે અનીતિના જુઓ પોખાર છે.  
 આજે જગતમાં વાપરે તેનીજ અસ તરવાર છે,  
 ભીતર ભયંકર ઉપરે રમણીય આ સંસાર છે.

દુનિયા ! એટલેદયા, ન્યાય અને નીતિનોજ ભંડાર નહિ !  
 ધર્મ અને પૂણ્યશાળીનુંજ ધામ નહિ ? પરંતુ અનીતિ અને અધર્મનો  
 ચણુ સંસર્ગ ખરો ! પાપી અને બદમાશનો પણુ કામ ખરો !

નીતિ અનીતિ બેઠે છે ! જે સ્થાન તે દુનિયા.  
 પાપી અપાપી એકઠાં જ્યાં થાય ! તે દુનિયા.

ધર્મી-કૃકર્મી એક છે જે સ્થાન તે દુનિયા,  
જીવન-મરણના ખેલ છે જ્યાં-તે જગ્યા દુનિયા.  
તો પછી દુનિયા વિષે દેખાય કે એ વર્ગ છે,  
દાનવ તથા દેવો વસે ! એ દુનિયા શું સ્વર્ગ છે ?

કદાપી નહિ. તો પછી મ્હારી ઇચ્છામાં આવે તે પંથ પકડવા  
હું છૂટો છું, આખી આલમ થોડીજ ધર્મી છે ? હું એકલો તો અધર્મી  
નથીને ? દુનિયા-દેવ-ભૂમિ નથી, એ તો ચોક્કસ.”

પર-તુ જે આપણે ધારીએ તો એનેજ દેવભૂમિ કરી શકીએ છીએ.

હમણા નથી પણ એક વેળા દેવ-ભૂમિ એ હતી,  
અક્ષોસ ! આજે પૂર્વના નન્દનવનો ક્યાંએ નથી.  
પણુ યતનથી ધર્મી કૃપાએ દૈત્ય દેવો થાય છે,  
જે ધારીએ તો આત્મા પરમાત્મે પલટાય છે.

થવું ન થવું એ પ્રત્યેક મનુષ્યના પ્રયત્ન અને પૂર્વ-કર્મ ઉપર  
રહેલું છે. બાકી.

પંચ વરસે ધ્રુવકુમારે શ્રીહરિ જીવા હતા,  
પ્રહ્લાદભક્તે બાળવયમાં કૃષ્ણને દીકા હતા.  
ભડ સિંહને સાવિત્રીએ ચમ-દૂતને રોક્યા હતા,  
શુકદેવજીએ વેદમંત્રો પેટમાં ગોખ્યા હતા.

અરે ! એ જોતા, દ્વાપર અને સત્યુગની વાતો તથા દૃષ્ટાંતો  
આધે મુકીએ, તો પણ શું ?

કેવાં મયૂરાસન ! જુમા મસ્જિદ, તાજમહાલ છે ?  
ગીરનાર, આજી દેલવાડાના દેહરાં—વાવ છે ?



હોંચો ગગનમાં ભવ્ય એ કેવો કુતૂખ મિનાર છે ?

કાકું તણી ક્યાં કાંસકી ?-રાણા તણા હથીઆર છે ?

માટે પ્રાણેશ ! દુનિયાને દેવ યા દાનવ-ભૂમિ બનાવવી એ આપણાજ હાથમાં છે. આપણે ઈચ્છીએ અને તે માટે પૂરતોપ રિશ્તમ લકડાએ તો હું નથી ધારતી કે એનેજ નન્દનભૂમિ ન બનાવી શકાય !”

“કેવળ તમારા અંતરમાં ! એકલાંને માટે ! તમામને માટે નહિ !”

“ઠીક છે, તો હું પણ આપને કહું છું, કે પ્રભો ! એને એક વખત દેવ-ભૂમિ કરી બતાવવાની મ્હારી ઈચ્છાને પાર પાડો ! સા-મર્થ્ય બક્ષો !”

“એમ ?”

“હા ! એજ નિશ્ચય”

“અને તે મ્હારી સ્હામે ?”

“અંતરાત્મા ફરજ પાડે છે.”

“શાન્તા ! પતિની ઈચ્છા વિરૂદ્ધ પગલું ભરવું, એ શું એક સતીનો ધર્મ છે !”

“ નહિજ ! છતાં...પતિના અધમ કર્મિમાં ઉત્તેજન આપવું એ પણ સન્મારીનું કર્મ નથી.

પાપી પતિને પાપ કરતો પત્નીએ અટકાવવો,  
ને તેમ કરતાં પ્રાણુ(પણુ) પાચરવો પડે તો આપવો,  
આઘા પતિની પાળવી સન્મારનું એ કર્મ છે,  
સારી સલાહ દેવી સદા એ પણ સતીનો ધર્મ છે.”

“ ત્હારા એ ધર્મને હોંચે મુક ! હું જે કંઈ કંઈ છું, તે હું સમજું છું. ત્હારી સલાહની મ્હને જરૂર નથી.”

“ તે છતાં પણ હું તો મ્હારી ફરજ અળવીજ નહીં.”

“ મ્હારી ઇચ્છા વિરૂદ્ધ ?”

“ ધર્મ અળવવામાં કોઈ ને કોઈની ઇચ્છા અનિચ્છા જોવાની રહેતીજ નથી.”

“ કેમ ન રહે ? એ જોતાં હું શીખવીશ.”

“ નકામી આશા. એ કોઈ કોઈને શીખવી શકાતીજ નથી. આપેજ શિખાય છે.”

“ શાન્તા ! એટલે તું શું કહેવા અને કરવા મ્હાય છે ?”

“ આંખો ખોલો ! એ કહેવા. ધર્મને યાદ કરી, સુધરો ! એ કરવા.”

“ હું હારું છું કે આ શબ્દો તને ત્હારું મ્હોત ખોલાવે છે.”

“ નહિ ! પરન્તુ ત્હારા હૃદયમાં રહેલો પવિત્ર પરમાત્મા ખોલાવે છે.”

“ તો હાવ ! ત્હારા એ પતિ-વિરૂદ્ધ પ્રેરનાર અંતરાત્માની બૃહ સુધારી નાખું.”

અમીરે શાન્તાના જમણા હાથનું કાંકુ મજબુત રીતે પકડ્યું. પોતાની દ્રષ્ટિએ બેવફા થનાર શાન્તાના હૃદયમાં ધોંયવા તેણે એક તિક્ષણ ખંજર ઉગામ્યું. શાન્તા જમીન ઉપર પડેલી હતી. તેના એક હાથ તેના રાક્ષસી પતિના હાથમાં હતો. એવામાં શાન્તાના માથા ઉપરથી હુમડાનો છેડો ઉડી ગયો. ખૂન કરવા તૈયાર થએલા પતિની નજર તેની ઉપર પડી. તેના હાથ માંહે પકડેલું ઝેરી ખંજર એકાએક સરી નીચે પડી ગયું. શાન્તાનો હાથ તેના હાથમાંથી છૂટી ગયો. તે એક દમ ઉભો થઈ ગયો. શાન્તા પણ બેઠેલી બેઠેલી માથાના બાથ ઉપર ઝાઝી ઉભી થઈ ગઈ.

અમીરને એકાએક ચક્રીત કરી સ્તંભિત બનાવનાર શાન્તાનો અંખોડો હતો. જે અંખોડા ઉપર બાંધેલા પુષ્પ-ગજરામાં એક સુશોભિત ફૂલ ગુંથેલું હતું.

“ તું શાન્તા ? દુશ્મનની મદદગાર ? ” અમીર ગર્જી ઉઠ્યો.

બીજી પળે તે ગુલાબનું ફૂલ કે જે મેળવવા માટે તે પોતે અને બીજા કેટલીયે વ્યક્તિઓ લાંબા વખતથી જીવલેણુ સાહસો, અને જોખમ ભરેલા પ્રયત્નો કરી રહી હતી, તે લેવાને તે શાન્તા તરફ ધસ્યો.

“ એ ફૂલ મ્હને આપી દે ! શાન્તા ! ”

શાન્તાએ સમય વિચારી લીધો. પતિ પોતાને પુનઃ પકડી, એ અલૌકિક “પુષ્પ” હસ્તગત કરે, તે પહેલાં તો તેણે તેને માથાના અંખોડામાંથી છોડી લીધું. ભયથી બેભાન નજર આમતેમ ઓરડાની ચારે બાજુ એક પલકારામાં નાખી દીધી. દારમાં એક વ્યક્તિ ઉભેલી છે. એમ તેણે જોયું. તુર્તજ ફૂલ તેના ઉપર ફેંક્યું.

અમીરે એ જોઈ લીધું, શાન્તાને લાંબ પડતી મૂકી એ ફૂલ લેવા તે દાર સમીપ દોડ્યો. ત્યાં તો પેલી વ્યક્તિ ફૂલ ઉપાડી અદ્રશ્ય થઈ ગઈ. અમીરે તેની પૂંઠ પકડી. કારણ ? ફૂલ લઈ જનાર વ્યક્તિને તેણે જોઈ લીધી હતી. તે તેને ઓળખતો હતો.

એ વ્યક્તિ તે અન્ય કોઈ નહિ, પરંતુ બહાદુર બહારવટીઆની એકની એક પુત્રી, અને આપણી વાર્તાની નાયિકા એજ સરોવરનો સુન્દરી સરયુ !

## (વાંચો) સચિત્ર ધાર્મિક પુસ્તકો.

નરસીંહ મહેતા ભાગ ૧-૨

સચિત્ર દરેકના ૦-૧૦-૦

મીરાંબાઈ ભાગ (૧-૨) સચિત્ર

દરેકના ૦-૧૦-૦

રામલીલા ભાગ ૧-૨ સચિત્ર

દરેકના ૦-૧૦-૦

વીણાવેલી ભાગ ૧-૨ સચિત્ર

દરેકના ૦-૧૦-૦

સચિત્ર સતિદ્રૌપદી ૦-૧૦-૦

મદાલસા ભાગ ૧-૨ સંપૂર્ણ

સચિત્ર કી. ૦-૧૦-૦

રાજકઠીઆરો સંપૂર્ણ ૧-૪-૦

રક્ષક કે ભક્ષક ? ૦-૧૦-૦

સતિસીતા સચિત્ર ૦-૧૦-૦

પતિનારાયણ વૃત ૦-૬-૦

સત્યનારાયણની કથા ૦-૬-૦

વારાંગના કે દેવાંગના? ૦-૧૦-૦

બત્રીસ પુતળીમાનીબુદ્ધી બુદ્ધી

વાતો ૧ થી ૧૦ ભાગમાંસચિત્ર

દરેક ભાગની કી. ૦-૮-૦

બત્રીસ પુતળી સંપૂર્ણ

સોનેરી બાઈડીંગ ૩-૮-૦

કામલતા સચિત્ર ૦-૮-૦

સમાજનો શીકાર ૦-૧૦-૦

ચિતોડનો કરણ કી. ૦-૮-૦

પ્રતાપી પ્રમિલા કી. ૦-૮ ૦

રૂપિરાજનાંપદ સચિત્ર ૦-૮-૦

ચતુર સ્ત્રી વિલાસ ગરબાવચ્ચા

(લગનનાં ગીત સાથે) ૦-૮-૦

બુદ્ધીજનેતા ૦-૬-૦

હિંદુ સંસાર સચિત્ર ૦-૧૦-૦

જીવતી ચુડેલ સચિત્ર ૦-૮-૦

રાજા હરિશ્ચંદ્ર હરિગીતમાં

સચિત્ર ૦-૬-૦

બોડાણો ભાગ ૧૨ સચિત્ર

દરેક ભાગના ૦-૧૦-૦

પવિત્ર કુમાર સચિત્ર ૦-૧૦-૦

પવિત્રતાનો પ્રતાપ ૦-૧૦-૦

પારસમણી ૧૯૨ પાનાં ૦-૮-૦

"ઝાટી ૨૫૬ પાનાં ૦-૧૦-૦

ભક્તશીરોમણી પાનાં ૧૯૨

કી. ૦-૮-૦

ઝેરી ઝવેરીસચિત્રકી. ૦-૧૦-૦

એકજપૈસો સચિત્ર કી. ૦-૮-૦

ભક્તશીરોમણી પાનાં ૨૫૬

કી. ૦-૧૦-૦

બુકસેલર રણછોડલાલ મોતીલાલ

પસ્તકો વેચનાર-ગીચીરોડ અમદાવાદ

પ્રકાશક શુક્રમલ ૨૭ હાલસા મ.તીસાલ શાહ.



સ.જી.સુખ  
૨૦૨૦

મીઝીંગ—અમરાવાદ

## પુષ્પ:-૨ જી



“ રનેહીને ભરોસે.”



નરાધાર અનાથ અને ગરીબોનાં દુઃખ દેડવામાં વાપરતો.

ગુલાબસિંહ એક વીર જાગીરદારનો પુત્ર હતો, શરીરજપુતાણીનું હિ તે ધાળ્યો હતો. વીસ વરસની તરૂણ અવસ્થામાં દૈવયોગે કુટુંબ પરિવારથી સર્વથા વિહીન થઈ ગયેલા ગુલાબને અંતે આ બહારવટીઆનો ઇલાક કરવો પડ્યો હતો. લૂટારૂ છતાં સર્વત્ર તેની વીર હાક વાગતી હતી. ગંરીઓ તેને દેવ જેવો ગણી પૂજતા, બ્યારે ધનવાનો તેને પોતાના દાદા શત્રુ તરીકે માનતા.

રાત્રિનો સમય હતો. ગુલાબસિંહ એક નિર્જન અરણ્યમાંથી પસાર થતો હતો. એકાએક તેના કાનમાં કોઈનો રૂદન-ધ્વનિ પડ્યો. નું ધ્યાણ અંતઃકરણ તરતજ દ્રવીભૂત થયું. અવાજ એક યોગીની

જુંપડીમાંથી આવતો હતો. સત્વર પગ ઉપાડી ગુલાબસિંહ ત્યાં જઈ પહોંચ્યો.

ચોગી મહાત્માની એ પવિત્ર કૂટીરમાં દીવાનું નામ સરખું નહોતું. અજવાળીઆની રાત હોવાથી ચંદ્રમાના જે કંઈ કીરણો પડતાં હતાં, એજ. ન્હાની શી એ જુંપડીના એક વ્યાધ્યર્થ ઉપર એક પરાપકારી મહાત્મા અભારે પોતાનો ઉલ્લેખ શ્વાસ લઈ રહ્યા હતા. તેની પાસે એક પંદર વર્ષની કન્યા એકી એકી હૃદયબેદક કલ્પાંત કરી રહી હતી.

ગુલાબસિંહ એ જગત કલ્યાણકારી મહા પુરુષને ચરણે પડ્યો. ચોગીની આંખો ખુલી. તે મંદ સ્વરે બોલ્યા...

“ભાઈ ? ત્હારું નામ ?”

“પ્રભુ ! આપ આ બાળકને ઓળખો છો. જીવનદાતા ! હું ગુલાબસિંહ બહારવટીઓ.”

“કાણું ? પરાપકારી ગુલાબ ?”

“પ્રભુ ! એજ આપનો દાસ !” ગુલાબ સજ્જન નયને બોલ્યો.

“ગુલાબ ! ત્હને બચાવ્યા પછી પાછો આજે પહેલવહેલોજ તું મ્હને મળ્યો. મ્હેં તારે માટે બહુ બહુ સાંભળ્યું છે. એક બહારવટીઓ હોવા છતાં તું ત્હારું જીવન પવિત્રતાથી ગાળે છે ! મ્હારા સદ્બોધાનું પાલન કરે છે. શું આ સર્વ સત્ય છે ?”

“સર્વથા !”

“તો આવે ! ગુલાબ ! મ્હેં એક વાર ત્હારા ભવિષ્યનું જે કથન ઉચ્ચાર્યું હતું, તે મુમય હવે નજીક આવતો જાય છે, ગુલાબ ! પરમાત્માની એવી ઇચ્છા છે કે ત્હારે હવે ત્હારી ભવિષ્યની જીવન-સખી શોધી લેવી.”

અહીં યોગી અટક્યા. શિર ઝુકાવી એક ચિત્તે સાંભળતો ગુલાબ કશું ન બોલ્યો. સાધુએ આગળ ચલાવ્યું. “વત્સા! ઇશ્વરના સોગન લઈ પ્રતિજ્ઞા કર, કે મ્હારી સોંપેલ અનામત વસ્તુને તું ત્હારા જીવ કરતાંયે અધિક જતનથી જાળવીશ.”

“ઇશ્વરના સોગન !” ગુલાબે સોગન ખાધા.

યોગી બેઠા થયા. લજ્જવતી અતે રડતી યુવાન બાલકનો હાથ ગુલાબના હાથમાં મૂક્યો. બોલ્યા. “સરોજા! બેટા! આજ ત્હારું જીવન સર્વસ્વ ! હવેથી એનીજ આજ્ઞા ઉઠાવજે. આર્યમણીઓને મન “પતિ એજ પ્રભુ !” અને ગુલાબ ! તું પણ ત્હારા વચન તથા સોગનને યાદ રાખી આ મ્હારી અનાથ પાલક પુત્રીને પ્રેમથી ચાહી સુખી કરજે. અરણ્યમાં એકલી પડેલી એ અનાથ બાળાને મ્હેંજ ઉછેરી મ્હોટી કરી છે. મ્હને ત્હારી ઉપર શ્રદ્ધા છે.”

“પ્રભુ ! આપ બેદિકર રહો ! તમારી પ્રત્યેક આજ્ઞા મ્હારે શિરોધાર્ગ છે.”

“સાંભળ !” યોગી આગળ વધ્યા. “આ ઝુંપડાની ઉત્તર દિશા- એ થોડે છેટે એક અર્ધ ઉપરાંત દટાઈ ગયેલું જીર્ણ દેવાલય છે. અસલ એમાં શંકરની મૂર્તિ હતી, આજ એ નથી. પરન્તુ લાં દંજી પોડીઆનું આસન છે. તેને તું ખસેડશે એટલે ખસી જશે. એ ખસતાંજ ત્હને અંદર ઉતરવાનાં સુંદર પંગથીઆં દેખાશે. આજથી ધણું વર્ષ ઉપર અહીં એક શાપિત યક્ષ પોતાની કન્યા સાથે રહેતો હતો. તેઓની લાં પુષ્પવાટિકા છે. વાદિકાના મધ્યભાગે એક નિર્મળજળથી ભરપૂર સરોવર આવેલું છે. યક્ષ-કન્યાનું કૌમાર્ય-અવસ્થાયાંજ મૃત્યુ થવાને લીધે, યક્ષ



પોતાની પુત્રીને પ્રિયા એવા એ સરોવરની વચ્ચેવચ્ચ તેની એક આરસ પ્હાણી પુતળા ઉભી કરેલી છે. તેના જમણા હાથમાં અલૌકિક એવો ગુલાબનો છાંડ છે. જેની ઉપર પ્રતિદિન પ્રભાતે એક સુંદર ફૂલ ઉગે છે.

એક ફૂલ તોડતાં તુર્તજ તેવાંજ ખીજ ફૂલનું ફરી નીકળતું, એ એની ચમત્કૃતિ છે. સરોવરનું નામ રત્નેહુ-સરોવર છે. જ્યારે એ ગુપ્ત જગ્યાને લોકો યક્ષ-ભુવનને નામે ઓળખે છે. તહાં છૂપું છૂપું ગુપ્તરવાં તહે એ ઠીક થઇ પડશે. સરોજને લઈ તું એમાંજ જઈ રહે. પરંતુ તે પહેલાં એક વાત ખાસ યાદ રાખ ! પવિત્ર રમણી-હૃદયોના કામળ કરોજ એ ફૂલ તોડી શકે છે. પુરુષના કંઠથી હાથો એને નથી સ્પર્શી શકતાં. અને જો ભૂલે ચૂકે સ્પર્શશે, તો પરિણામમાં પ્રાણ લાગશે.”

“પ્રભો ! એનું શું કારણ ?”

“એજ કે ! એ યક્ષ-કન્યા કૌમાર્ય અવસ્થામાં ગત પ્રાણ થઈ હતી. જેની કરીને કોઈ પણ પુરુષનો કર એને સ્પર્શી અપવિત્ર ન કરી શકે.”

આ પછી જગત્કલ્યાણકારી યોગીનું અવસાન થયું તેમની અંતિમક્રિયા આંસુ ભરી આંખે કરી ગુલાબસિંહ સરોજને લઈ એ “યક્ષ-ભુવન”માં જઈ રહ્યો.

ઉપરોક્ત પ્રસંગને આજે પંદર વર્ષનો કાળ વિતી ગયો છે. સરોજ અને ગુલાબ ઉભય પતિ એક સદ્ગુણી કન્યારતનનું મુખ જેવા ભાગ્યશાળી થયા છે અને તેનુંજ નામ “ સરયુ અથવા સરોવરની સુંદરી.”

પરન્તુ સુખના સર્વોદયની પાછળ સદાય દુઃખનો ચંદ્રોદય ઢંકા-  
યલોજ હોય છે. તેર વર્ષની સરચુને છોડી સરોજે આ સંસારમાંથી  
વિદાય લીધી, જે વેળા ગુલાબસિંહને દિવાસો દેનાર બેજ પ્રિય  
જીવો હતા. એક સરચુ ! ખીજો વદ્ધાદાર સેવક “વીરો !”

માતાની માફક સરચુને પણ પેલું દૈવી પુખ્પ પ્રતિદિન સ્નાન  
કર્તા પછી તોડી પોતાને નજરે ગ્રંથવું ગમતું, સરોજને બદલે હવે  
તેજ એ ગુલાબના ફલનો ઉપયોગ કરતી. સરચુની અગીયાર વર્ષની  
વયે ગુલાબસિંહને એક વદ્ધાદાર સેવક મળી આવ્યો હતો, અને  
તેનું નામ “વીરો” હતું.

બહારવડીઆ ગુલાબસિંહનું હૃદય પોતાની જીવનસખીના  
વિયોગે લાંગી ગયું. સરચુને તે પ્રાણુસરસી ચ્હાવા લાગ્યો. આ વખતે  
ગુલાબસિંહ જીવિસ વર્ષની ભર ઉમરમાં હતો. તેના શરીરનો આંધો  
સશક્ત હતો, પોતાની પત્નીના મર્ણુનો હૃદયાધાત લાગ્યાને આજ એક  
માસ થયો હતો.

એવામાં તેને રાજપુત જવાનું થયું. રાજપુરમાં એક શેઠ  
નામે “લક્ષ્મીચંદ” ગરીબોને ત્રાહી ત્રાહી પોકરાવી ખૂબ માલદાર  
થયો હતો, એ વાતનો ઇશારો વીરાએ તેને કર્યો. વીરાનો ઉદ્દેશ  
આ’માં કેવળ એટલોજ હતો કે, “ ગુલાબસિંહ ધરબહાર નીકળી  
આવા કાર્યમાં દોરાશે, તો પત્નીનો શોક કરવો જૂલી સૂકાતો ખચશે.”

ગુલાબસિંહને “ ગરીબો ઉપર જુદમ ” “ જુદું” બોલવું”  
એ બે વાત ઉપર બહુજ તિરસ્કાર અને ક્રોધ હતો. ગરીબોની હાય  
લઇ હાહાકાર વર્તાવનાર લક્ષ્મીચંદને ધૂળબેગો કરવા તેણે નિશ્ચય  
કર્યો. રાતોરાત જવાનો પોતાનો નિશ્ચય તેણે વીરાને જણાવતાં

કહ્યું “ વીરો ! તું આગળથી જઈ આપણા નિયમાનુસાર એ મદાંધ લક્ષ્મી લોભીને આપણા આવવાના સમાચાર ગુપ્ત રીતે નિવેદન કર. એટલામાં હું સરયુને કાંઈ સુરક્ષિત સ્થળે મૂકી ત્હને આવી મળું છું.”

વીરો ખુશ થયો. પોતાના માલિકના ફરમાનનું યથેચ્છ પાલન કરવા તે એક પણ્ય પણ ન થોભતાં ઉપડ્યો. ન્યારે ગુલાબસિંહ “સરયુ” કોને ભરોસે ? અને ક્યાં મૂકી જવી ? એ વિચાર કરવામાં ગુંથાયો.

અંતે અત્યંત વિચાર કરતાં તે “શાન્તા” સાંભરી. એ શાન્તા કોણ ? મણીપુરના અમીર સરદારસિંહની સગારી ! ત્યારે એ શાન્તા સાથે ગુલાબસિંહને શો સંબંધ ?

\* \* \* \*

એ વખતે ગુલાબસિંહને એવી ખબર મળી કે મણીપુરમાં અમીર સરદારસિંહ ધનાઢ્ય હોવા ઉપરાંત ગરીબોનો કંઠો શ્વેતુ છે. અને આ વાત સાંભળતાંજ ગુલાબસિંહનો ક્રોધ કાણુમાં ન રહ્યો. અમીરને એક વાર મોતનો હાથ બતાવી ગરીબ બનાવવાના નિશ્ચયે તે એક રાત્રે અમીરના ઘરમાં ઘૂસ્યો. પરંતુ અમીરના લાંબા આયુષ્યે તેને બચાવી લીધો. કોઈ ખાસ કાશ્વને માટે અમીર પોતાના હાથ નીચેના સરદાર સુલતાનને ધર સોંપી તે આ વખતે બહાર ગયો હતો. સુલતાનની દાનત પતિની અપ્રિય એવી શાન્તા ઉપર બગડી હતી. પરંતુ અમીરની હાજરીમાં તે તેને કંઈ કરી શકે એમ ન હતો. આજ લાંબે વખતે અમીરની ગેરહાજરીએ એ બદમાશનો લાગ ફાળ્યો. શયતાન સેવક પોતાના માલીકની પત્ની ઉપરજ બળાત્કાર કરવા તૈયાર થયો.

આ વખતે શાન્તા પોતાના અયનગૃહમાં ભરઉધમાં ખડેલી હતી. તે બિચારી નિર્દોષ હૃદયની રમણીને સ્વપ્ને પણ અબર ન હતી, કે બદમાશ મુલતાન તેના ઓરડામાં પ્રવેશી ચૂક્યો હતો. સતેલી શાન્તાના અયનગૃહના દાર ખુલ્લા હતાં. “દષ્ટિ તેવી સુધિ.” એવી જગતમાં કહેવત છે. અર્થાત્ પવિત્ર હૃદયો ગમે તેવા પાપીઓને પણ પોતાના જેવાજ ધારી લે છે. એટલે પવિત્ર શાન્તાના હૃદયમાં કોઈ જાતની અપવિત્ર શંકાને સ્થાન નહોતું.

શાન્તાના સૌન્દર્યની સિનગ્ધ જ્યોતિએ કામાંધ મુલતાન બાન બૂલ્યો. શાન્તાના પલંગની પાસે તેણે એક પગલું આગળ ભર્યું. પલંગની પાસેજ એક ગોળ ટેબલ હતું. જેના ઉપર એક દીવો તથા પાણીનો લોટો હતો.

પાસે અને પાસે સરતાં મુલતાનને કોઈપણ જાતનું ધ્યાન ન રહ્યું, તેના હાથ અચાનક પેલા લોટાને લાગી ગયા. લોટો ઢોળાઈ હેઠે પડ્યો. શાન્તા ઝબકી જાગી ઉઠી.

રાત્રિના વખતમાં પોતાના એકાન્ત મુવાના ઓરડામાં મુલતાનને જોઈ, તેની પાપી મુરાદ શાન્તા સમજી ગઈ. પહેલાં તો તે ગભરાઈ પરન્તુ બીજીજ પળે તેણે હિંમતપૂર્વક પ્રશ્ન કર્યો “કાણુ મુલતાન?”

“હા !”

“અહારે રાત્રિને સમયે મ્હારી વગર રળએ મ્હારા ઓરડામાં દુષપણને આવવાનું સાહસ કરવાનું કંઈ કારણ ?”

“કારણ બહુજ હોય છે.”

“ સુલતાન ! વાદ રાખો કે ગમે તેવા પણ તમે એક સેવક છો, જ્યારે હું તમારા માલીકની મહોરદાર છું.”

“ બંદો ! એ બધું જાણુ છે ! ખીખીસાહબા !”

“ તો પછી ચાલ્યા જવ ! એવું કોઈ અગત્યનું કામ હોય તો સવારે આવજો.”

“ પરંતુ કામ ખાસ ખાનગી અને અત્યારેજ કહેવા લાયક છે.”

“ તમારા માલીક આવે તેમને કે’જો. હું તમારૂં કામ સાંભળવા કે જાણવા નથી માંગતી.”

“ પરંતુ મ્હાને માલીકનું નહિ પરંતુ તમારૂંજ કામ છે.”

“ મ્હારૂં !”

“ જ હા !”

“ શું !”

“ ધીરી પડ ! મ્હારી ખૂબસુરત પરી !.....”

“ ચૂપ ! સુલતાન ! તું આ શબ્દો કો’ની આગળ ઉચ્ચારે છે ?”

“ ત્હારી આગળ ! દીલબર ! માશુક ! જન્મતની હર ! માની લે કે હું ત્હારામાં દીવાનો થયો છું.”

“ નાપાક ! માલીકનું લૂણ હરામ કરે છે, દારૂ તો નથી પીધો”

“ પિયા હૈં. મગર મહોબતશ દીલોબન.”

સુલતાન શાન્તાને ભેટવા ધસ્યો. બરાબર આજ વખતે અમીરનું ઘર લૂટવા શાન્તાની શયનગૃહની બારીમાંથી બહારવટીઓ ગુલાબસિંહ ધસી આવ્યો. શાન્તાની પવિત્રતા રક્ષાઈ. ગુલાબસિંહે અબળા ઉપર અત્યાચાર કરતા આ બદમાશ સુલતાનને એકજ હાથે

બેચીમાંથી ઝાલી શયનગૃહના દાર ખદાર ફેંકી દીધો. સુલતાન બ્રવ લઇને નાહો. ખરે ! કામાંધને એકજ ઇંદ્રિયનું ભાન હોય છે. અને બદ્ધ એવા વપ્પયલંપટ માનવો આવલા અને નામદંબ હોય છે.

તે પછી શાન્તાને ગુલાબસિંહ પોતે શા ઉદ્દેશથી આવ્યો હતો, એ વાત કહી દીધી. શાન્તાએ ગુલાબસિંહને કહ્યું.

“ બહાદુર બાઇ ! હું તો હવે તમારી ન્હાની બહેન થઇ. ન્હાની બહેનને તો ઉલટું તમારે આપવું જોઇએ, એને બહલે તમે એનાજ ધરમાંથી લઇ જવ, એ સારું કહેવાય કે ? ”

એક નરાધમ પાપાત્માના ધરમાં આવું સુંદર રમણી રત્ન જોઇ ગુલાબસિંહનો ક્રોધ શમી ગયો. તે આનન્દપૂર્વક શાન્તાને હાથ પકડી બોલ્યો, “શાન્તા ! મ્હારી ધર્મ ભગિની ! ત્હેં મ્હને પહેલેજ પગથીએ જીતી લીધો છે. અને ત્હારા સંબંધ તથા સદ્વર્તનથી પ્રસન્ન થઇને હું આવ્યો હતો તેવોજ પાછો જાઉં છું. પરન્તુ એક વાર્તાનું મને વચન આપ.”

“ હ્યો વચન ! બોલો શું ? ”

“ આ પ્રસંગ બન્યોજ નથી માની ભૂલી જજો. મ્હારા અહીં આવવાની વાત ત્હારા પતિને કાને ન નાખવી.”

“ જેવી તમારી ઇચ્છા.”

“તે ઉપરાંત જો એ કામાંધ-માણસ ફરી કોઇ વાર ત્હને કનડે તો આ ત્હારો ધર્મ-બંધુ ખસારવડીઓ ગુલાબસિંહ ત્હારી પડખે તૈયાર છે.”

“ બહુ સારું બાઇ. ”

“ બસ ! તારે હવે રળ લઈશ.”

“ પછી આ બહેનને ક્યારે માદ કરશો ? ”

“ પ્રસંગ પડ્યે ! શાન્તા જરૂર પડ્યે જાતેજ આવી આજના ઉપકારનો બદલો માંગી લઈશ.”

“ ખુશીથી પધારજો બાપ.”

બહારવટીઓ ગુલાબસિંહ ગયો. ગુલાબસિંહની નામરજી હોવાથી શાન્તાએ પણ આ વાત પતિથી ગુમ રાખી. સુલતાન પણ એને લખને ડરતો હતો, પરંતુ વખત આવે પોતાના આ બારે અપમાનનો બદલો લેવા તે વિચારી રહ્યો હતો. આ પ્રસંગને આજે લગભગ છ માસ જેટલો સમય વ્યતિત થઇ ગયો છે.

આજે એ ઉપકારનો બદલો વાળી લેવાની સુંદર તક આવી લાગી હતી. ગુલાબસિંહે નિર્ણય કરી નાંખ્યો. સરયુને લખ તે શાન્તા ના મકાને જવા નીકળ્યો. મધ્ય રાત્રિના સુમારે તે શાન્તાના દ્વાર આગળ આવી પહોંચ્યો. ગુલાબસિંહે દ્વાર ઠોક્યાં. શાન્તા જાગી ઉઠી. મોડી રાત્રે દ્વાર ઠોકનાર કોણ હશે ? એ તર્કવિતર્ક કરતી તે નીચે આવી. દ્વાર ખોલ્યાં.

“ કોણ ? ”

“ ગુલાબસિંહ.”

“ બાઈ ! ” શાન્તાના મુખમાંથી હર્ષમય શબ્દ નીકળ્યો.

“ ચુપ ! ” ગુલાબે નાકે આંગળી મૂકી મ્હોટેથી બોલતી શાન્તાને ચૂપ રહેવાની ઇજારત કરી. પોતે જ આશ્ચર્યથી આવ્યો હતો, તે તેણે શાન્તાને સંક્ષેપમાં સમજાવી દીધો.

“ ઓહો ! એમાં શું ? બહુજ ખુશીથી મૂકી જાત.”

“ પરંતુ ત્હારા પતિનો સ્વભાવ તો તું જાણે છે ને ? ”

“ તમારી સરયુના સંરક્ષણનો ભાર મ્હારે માથે ! પછી કંઈ ! ”

“ શાન્તા ! જો જો ! હો ! જગત્ની નજરે એક લૂટારાની કન્યાને આશ્રય આપવાનો છે. ”

“ ભાઈ ! તમે કશીય ચિંતા ન કરો ! શાન્તા ઉપર વિશ્વાસ રાખો ! પ્રાણુને સાટે હું એનું રક્ષણ કરીશ. તમારી સરયુને કંઈ આંચ આવે તો હેલાં તો હું મ્હારા પોતાના પ્રાણુ પાથરીશ. ”

“ તો ત્હારે ભરોસે ! બહેન થઈ છે, તેની કસોટી હવે થશે. ”

“ બહુ સારું ! ”

“ શાન્તા ! કદાચ ત્હારો પતિ પૂછશે, તો તું શું જવાબ દઈશ ? ”

“ મને તેમ સમજાવીશ. ”

“ નહિ ! પ્રાણુ જતાં પછુ તું જુકું ન બોલીશ. ”

“ સારું ! ”

“ મ્હારા સત્ય નામ સિવાય સધળો ઇતિહાસ કહી દેજો. ”

“ અને તેમ કરતાં સરયુ અને હું સંકટમાં આવી પડીએ તો ? ”

“ તો ગુલાબસિંહના કાંડામાં તમને બંનેને બચાવવા જોર છે. ”

“ તો સારું. ”

ગુલાબસિંહ સરયુને શાન્તાના હાથમાં સોંપી દાર બહાર પગલું ભરે, તેવોજ ત્યાં અમીર આવી પહોંચ્યો. એક અણુબણી યુવતી તથા અણુબણયા પુરૂષની સાથે મધ્યરાત્રિના સમયે શાન્તાને ગ્રામ વાત કરતી જોઈ બેઠાથો.

“ શાન્તા ! ”



શાન્તા અને ગુલાબ બંને અમીરની અણુધારી હાજરીથી ચમક્યા. જે વાતની જાણ તેઓ રહતારે પાડવા મળતા હતા, તે તો આગળજ આવી ઉભી રહી.

“શાન્તા ! આ કોણ છે ?”

“એ મહારી પવિત્રતાનું રક્ષણ કરનાર ! મહારા ધર્મ બંધુ.”

“પવિત્રતાનું રક્ષણ ? શાન્તા ! એ શું ? ત્હારી પવિત્રતાનું ભક્ષણ કરવા ક્યો પાપાત્મા આવ્યો હતો ?”

“આપનો જમણો હાથ ! મુસતાન !”

“મુસતાન ? ક્યારે ?”

“આજથી લગભગ છ માસ ઉપર જ્યારે તમે તેને ભરોસે આ ઘર સોંપી ગયા હતા, ત્યારે. આ વીરપુરૂષે મહારી જીમથી દોડી આવી તે વખતે મ્હને એ અસાચારીના હાથમાંથી બચાવી લીધી હતી.”

“ત્યારે આજ સુધી એ વાત ત્હને કેમ ન કરી ?”

“મહારા આ સામે ઉમેલા પ્રાણદાતાએ મહારી પાસે એ ન કહેવા વચન લીધું હતું, માટે.”

“વીર પુરૂષ” અમીર ગુલાબસિંહ તરફ ફરીને બોલ્યો,  
“આ વાત ગુપ્ત રાખવામાં તમને શો લાભ હતો ?”

“મહારે નામ છૂપાવવું ?”

“તમે કોણ છો ?”

“મરીબોનો મદદગાર ! અમીરોનો કાળ ! અમીર ! મહારે નામ બહારવટીઓ ગુલાબસિંહ.”

જો કે ગુલાબસિંહ પોતાનું ખર્ચ નામ અમીરને કેવા નહોતો ઈચ્છતો, છતાં જુદું ન બોલવાની તેની પ્રતિજ્ઞાએ તેને સસ અભિ-  
ધાનનો સ્ફોટ કરવા ફરજ પાડી.

ગુલાબસિંહના નામ માત્રથીજ અમીર થડો થઇ ગયો. બહાર-  
વટીઆનો હાથ પોતાના હાથમાં લેતાં તે શંકાશીલ અને દગાખોર દીલ  
બોદ્યું, “ ગુલાબસિંહ ! આજથી તમે મહારા પરમ સ્નેહી થયા છો.  
મહારી શાન્તાની લાજ બચાવી આપે મહેને ઝણી કર્યો છે.”

“ સર્વ કંઇ ઈશ્વરની મરજી મુજબ થાય છે. મહેં એમાં મહારી  
ફરજ બળબ્યા સિવાય વિશેષ કંઇ કર્યું નથી. ”

“ એ આપની નહાનમ્ અને નમ્રતા સૂચવે છે. કેહો, ગુલાબ-  
સિંહ ! આવી અંધારી રાતે આપને અહીં કેમ આવવું પડ્યું ? ”

“ એક અગત્યના કામસર મહારે પરગામ જવાનું છે. બનતાં  
સુધી હું કાલે સહવારેજ પાછો ફરીશ. તો એટલો વખત આ મહારી  
લાડીલી પુત્રી સરયુને તમે તમારે લાં રાખશો ? ”

“ ખુશીથી. ”

સરયુને શાન્તાના હાથમાં સોંપી નવા બનેલા સ્નેહીને ભરોસે  
ગુલાબસિંહ નિશ્ચિંત થઇ ચાલતો થયો. પરન્તુ અમીરના મનના  
ભાવો કદપવાં અશક્ત હતાં. તેને સૌથી વધુ તો “ સુલતાન આટલો  
નીચ છે ? ” એનેજ માટે લાગતું હતું, સુલતાનને શિક્ષા કરવાનો  
વિચાર તેણે દીલમાં નક્કી કર્યો.



## પુષ્પ-૩ ભું.

“ વિશ્વાસઘાત. ”

—:૦:—



જાતે શાન્તા સરયુનો ચોટલો વાળવા બેઠી ત્યાં  
અબોડામાં પેલું અલૌકિક ગુલાબનું ફુલ દીઠું.  
પળભર તે તેને જોઈ સ્થંભીજ ગઈ. ઓળતી કાંમઠી  
અને હાથ બંને અટક્યાં.

“ સરયુ ! આ ફલ તારી પાસે ક્યાંથી ! ” આશ્ચર્યમુદ્રાએ  
જ્ઞાન્તા બોલી.

“ અમારી વાડીના સરોવરમાં એ થાય છે. કેમ વાર ? ”

“ તમારી વાડી ક્યાં આવી ? ”

“ તેનો રસ્તો મૂકે માલમ નથી. ”

“ એ વાડીમાં તમે કોણુ કોણુ રહો છો ? ”

“ હું, પિતાજી અને વીરો ! ”

“ એ વીરો કોણુ ? ”

“ પિતાજીના મદદગાર. ”

“ તારી બા નથી ? ”

“ હતી ! પણ એ તો ગઈ. ” એટલું કહેતાં સરયુની આંખોં માના  
સ્મરણે આંસુ ભર્યાં.

“ એ ફલ મૂકે એક દીક્ષતાવીશ કે ? ”

“ પિતાજીએ મ્હને એને વિષે કાંઈ પૂછે, તો કંઈ પણ ન કહે-  
વાની, તેમજ કાંઈને ન આપવાની ખાસ સુચના કરેલી છે. ”

“ ભલે ! પિતાજી તો મ્હને ન્હાનપણથીજ સરયુ કહે છે. પરન્તુ  
આ કેટલીકવાર સરોવરની સુંદરી કે’તી હતી. ”

“ સરોવરની સુંદરી ” આટલો શબ્દ અને પેલું અલૌકિક ફૂલ  
શાન્તાની ઉપર છુપી જામસી કરતા જદમાશ સુલતાને, સાંભળ્યો અને  
જોયું. વૈર લેવાની શોધમાંજ ફરતાં એવા પાપીને જ્ઞાનું મળ્યું. તે  
તરત આ બાતમી અમીરને પ્હોંચાડવા દોડ્યો.

“ ફૂલ તે ખરેખર ફૂલજ છે હો ! ” શાન્તાએ પ્રશંસા કરવા માંડી.

“ તમને એ બહુ નવાઈ લાગે છે. નહિ ? ”

“ હાસ્તો. ”

“ હું તો રોજે એ’વું એક એક ફૂલ અંબોડામાં ગળેરે ગુંથી  
ખાંધું છું. ”

“ તો આજનો દિવસ એ મ્હને પ્હેરવા ન આપે ? ”

“ પિતાજીને ખબર પડે તો ! ”

“ તો શું ? ”

“ મ્હને વટે. ”

“ હું કાંઈને ખબર નહિ પડવા દઉં. થોડીવાર પછી પાછું લઈ  
લેજો. ”

“ સારૂ તારે ! પણ જો જો ! તમે એ કાંઈને ન બતાવતાં  
હો ! ”

“ નહિ બતાવું ! ”

“ તેમજ પ્રાણ જતાં એ ગૂંચાય નહિ. ”

“ વાર ! ”

શાન્તાએ નિર્મળ હૃદયે સરથુને સમજવી તેની શર્ત મંજુર રાખી, ફૂલ મેળવ્યું. એને આ દૈવી ફૂલનો મોહ લાગ્યો હતો. જો કે એ ફૂલ કેટલું અણમૂલ અને જોખમ ભરેલું છે, એનાથી તે સર્વથા અચાત હતી, વેણી ગુંથી તેણે પોતાને અંબોડે એ બાંધ્યું.

જે અરસામાં સુલતાન સરદારસિંહને શોધતો શોધતો આ બાતમી દેવા તેના ખાસ ઓરડામાં જઈ પહોંચ્યો. આ વેળા અમીર શાન્તા ઉપર કરંલા સુલતાનનાં બળાતકાર વિષય ઉપર વિચાર ચલાવી રહ્યો હતો. બહારવટીઆ ગુલાબસિંહ પ્રતિ તેના ઊરમાં સન્માન ઉભરાતું હતું. એટલામાં તેની વિચર શ્રેણી અટકી, સુલતાન આવી લાગ્યો.

“ અનદાતા ! એક છુપી બાતમી મળી છે. ”

“ કોણ સુલતાન ? ” સુલતાનને જોતાંજ અમીર કોંધથી રક્ત-નેત્રે ધુરક્યો.

“ જ હા... નામદાર ! ”

“ બોલ ! એ ચાંડાળ ! આજથી છ માસ ઉપર જ્યારે હું તને આ ઘર સોંપી ગયો હતો, ત્યારે તહે' મહારી ગેરહાજરીનો કે'વો ક્ષાલ લીધો હતો ? ”

“ તદ્દન નિર્દોષ છું... માલીક ! ”

“ ચુપ રહે ! ” કે'તાંજ અમીરની સમશેર મ્યાન બહાર નીકળી. સુલતાનની ગરદન પોતાના લોખંડી બાકુમાં પકડતાં તે ગળંચો.

“ નાપાક ! મહારી અી ઉપર તું બળાતકાર કરવા નહોતો ગયો ? ”

“ ના... ન... ન... પૂછો...”

“ સાચું બસી દે? નહિ તો સરદારની સમશેર એકજ બાએ બે ટુકડા કરી નાખશે. ”

કહેવત છે કે જેવાં બાપ તેવા બેટા ! અભાચારી શેઠના સેવકો પણ બ્યબિચારી હોય એમાં શું નવાઈ? મુલતાન અમીરના વીખા સ્વભાવથી સંપૂર્ણ માહિતગાર હતો. તે અડંગ ઉઠાવગીર બોલ્યો,  
“ નામદાર ! આપની સ્ત્રીજ બદચાલની છે, ”

“ શું ? ” અમીરની આંખોમાંથી અંગારા વર્ષવા લાગ્યાં.

“ સાચું કહું છું. મહારા માઆપ ! હું ગરીબને નાહક ન બોળી મારો ! શેઠાણી એક જથ્થુ સાથે પ્રેમમાં પડેલાં છે. ”

“હડહડતું બુઠાણું? નીચ ! બોલ શાન્તા ઉપર બળાતકર કરવાને ઇરાદે રાતના તું તેના શયનભુવનમાં ન્હોતો ગયો ?”

“યા ખુદા ? માલીક સાથે બેવફા ? સરકાર ! આપને કોઈએ સજાગડ બંબેયો છે. ”

“એટલે ?”

“ આપને મારા જેવા નિર્દોષ ઉપર સખ્ત થવા બંબેરનાર જાતેજ ગુહનેગાર છે. ”

“તું સાચો હતો, તો શાન્તાના બદચાલની વાત ત્હેં આજ સુધી મ્હને કેમ ન કરી ?”

“શેઠાણીએ મ્હને એ ન કહેવા પાક પરવરદિગારના સોગંદ લેવડાવ્યા હતા. ”

“તો શું ત્હેં કોઇ વાર ત્હારી શેઠાણીને ખરાબ રસ્તે જતાં બોધ છે.?”

“ બણી વાર.”

“સુલતાન ! યાદ રાખજે કે જે બોલે છે, તે સાખીત કરી આપવું પડશે.”

“સુલતાનની વફાદારીની ખાત્રી કરવી હોય તો અત્યારેજ ચાલો, અને જુઓ ! કે જે છોકરીને તમે આશ્રય આપેલો છે, તે સરોવરની સુન્દરી છે.”

“હું ?”

“ તે ઉપરાંત પેલું અલૌકિક ગુલામનું ફૂલ તેના અંબોડામાં હું હમણાંજ જોઈને આવું છું.”

રનેહ-સરોવર ! સરોવરની-સુન્દરી ! અને ગુલામના ફૂલને માટે લોડામાં આજ કેટલાયે વર્ષો થયાં વિધ વિધ પ્રકારની વાયકાઓ ઉઠી રહી હતી. રાજકુંવરી લાનુભતીએ તો પોતાની પ્રજા સમક્ષ એવો ઢંઢેરો મૂક્યો હતો, “ કે જે કાંઈ એ અલૌકિક ગુલામનું ફૂલ આણીઆપશે, અગર એની સંપૂર્ણ માહિતી મેળવી લાવશે, તેને તે પોતાના પતિ તરીકે પસંદ કરશે. ” અને રાજકુંવરીનો હસ્ત મેળવવા માટે કેટલાયે સમશેર બહાદુરો આ ફૂલ મેળવવા તનતોડ પ્રયત્નો કરી રહ્યા હતા. અમીર પણ એમાંનો એક હતો.

પરંતુ અચાન શાન્તાને પોતાના પતિના હૃદયની આ ગુપ્ત વાતનો અણસારો સરખાયે નહોતો આવ્યો. જે ફૂલને માટે બલબલા ભેગાઓ જંગલેજંગલ આથડી મ્હોતના મ્હોમાન થતા હતા, તે ફૂલ અને તે સરોવરની સુન્દરી ! આજ અનાયાસે પોતાના હાથમાં આવેલાં ધારી અમીરનો હર્ષ અંતરમાં ન સમાયો.

સુલતાનને મ્હોડે આ વાત સાંભળતાંજ તેણે પોતાના તમામ સેવકોને એ છોકરી ઉપર સખ્ત જાતે રાખવાનો હુકમ સંભળાવી દીધો. શાન્તાને સમજાવી તેની દ્વારા સર્થની પાસે એ ફક્ત પડાવી લેવાના વિચારે તે શાન્તાના દિવાનખાનામાં ગયો. પરંતુ શાન્તા ત્યાં નહોતી. તેજ વખતે વયોવૃદ્ધ સેવક “સુમન્ત” કે જે પોતાના નિદંય શેઠની નોકરી અને કાળાં કામોથી સર્વથા કંટાળી ગયો હતો, તે આ નવો હુકમ સાંભળી શેઠને એ ખોલ કે’વા ઉપર ગયો હતો, જ્યાં અમીરી અને ગરીબી વાદવિવાદને અંતે શાન્તા વચ્ચે પડી, સેવકો દ્વારા શાન્તાને પોતાના પતિના હુકમની ખબર મળી ચૂકી હતી. પોતાના ધર્મ-અંધુ સાથે વિશ્વાસઘાત રમી દીધેલું વચન તોડવા તેણે વ્યાજખી ન ધાર્યું. છેવટે શાન્તા પતિની રહામે થઈ. સરચુની વ્હારે ચડી. શંકાશીલ પતિને આથી ગુલાબસિંહ સાથે શાન્તાને આડો સંબંધ છે, એવી સુલતાનની વાત સાચી લાગી. આવેશમાં તે આવેશમાં તે શાન્તાને ખંજર મારવા ધસ્યો, અને ત્યાં તેણે પેલું અઘોરિક પુષ્પ જોયું. શાન્તાએ તે સરચુ પ્રતિ ફેંક્યું, અને અમીર તે મેળવવા સરચુની પુંઠે દોડ્યો. એ આપણે પહેલા પુષ્પમાં વાંચી ગયા.

છેલ્લામાં છેલ્લી ઢબની મશીનરીઓથી છાપવાનું કામ આપવા માટેનું અમદાવાદમાં એકજ ઠેકાણું:—

**ધી સૂર્યપ્રકાશ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ,**

**પીરમશારોડ, ધીકાંદા—અમદાવાદ.**



# પુણ્ય ૪ થું

“ દગો ! ”



અડદાર ! વિશ્વાસઘાતી ! એટલેજ રહે ! સરથુએ  
પોતાની પાછળ પડેલા અમીરને પાસે આવતાં  
અટકાવ્યો.

“ છોકરી ! જો જીવવા ઝઢાતી હોય તો  
પેલું ફૂલ દઈ દે...”

“ આ જીવ જાય તોય થું ?  
છે પ્રાણના અસ્તિત્વથી પણ ફૂલ એ મોંધુ મળે,  
આ પારકી વસ્તુ ઉપર અધિકાર છે શાનો ત્હને ?  
નાપાક ત્હારું દીલ તે નાપાક ત્હારા હાથ છે,  
અપવિત્ર ત્હારી આંખ પણ નહિ સાફ ! એમાં પાપ છે.”  
“ તેથી થું ? ”

“ એજ કે ! ત્હારા અપવિત્ર કરોમાં આ પવિત્ર વસ્તુ ન શોભે !  
સરખે સરખું શોભતું... સદૈવ આ સંસાર,  
સાકર સાથે દૂધ તો લી સાથે કંસાર  
પયમાં પાણી ન ભળે... મળે ન અશ્વત ઝેર,  
સર્પ નોળાઆ બેઢિને... બાપે માર્યા વેર.  
ઉદર બિલ્લીમાં કદી મિત્રતા ન બંધાય,  
વિરોધતા શોભે નહિ... શોભે તે શોભાય.”

સરિતા અને સાગરનો સંગમ થાય ! પરંતુ સજ્જન અને દુર્જનનો સંઘ કદાપી કાશી ન જાય. જે વસ્તુ જેના હાથમાં શોભે, ત્યાંજ શોભે !

“ તો સીધી રીતે તું નહિજ સમજે ? ”

“ હું પણ ત્હને સીધેજ રસ્તે સમજાવું છું ! સારો અને સાદોજ માર્ગ બતાવું છું.”

“ ત્યારે મ્હારે આડો રસ્તો લીધા વિના હવે છૂટકો નથી.”

“ તેનું પરિણામ વધુ ભયંકર આવશે.”

“જેને કામજ કરવું છે, તે કષ્ટની દરકાર રાખતોજ નથી. જેને જીવ સાથે ખૂઠવું છે, તે પરિણામનો વિચાર કરતોજ નથી, છેવટ આ પાર કે પેલે પાર ! ”

“તો હે ! ત્હારો એ નિશ્ચય અમલમાં મૂકતાં પહેલાંજ એનું પરિણામ જોવા તૈયાર થા.....

ચૂંટી લઉં...સૌન્દર્ય કે જે પ્રાણ છે આ ફૂલનો.

અકસોસ ! કર પોતેજ તું...ત્હારી કરેલી ભૂલનો !

જો.....”

સરયુના નાણુક હાથોમાંથી એ દૈવી પુષ્પ ઝુંટવવા ક્ષયતાન અમીર આગળ વળ્યો. અણી હિપર આવેલી સરયુએ તે ચૂંટી નાંખ્યું. પાંખડીએ પાંખડી છટી પડી વેરાઈ ગઈ. તેનું અલૌકિક સૌન્દર્ય નષ્ટ થઈ ગયું. સરદારસિંહુતો એક નાદાન છોકરીના આ પરાક્રમ અને સાહસે દિંગ થઈ ગયો. ગમે તેવી પણ આખરે સરયુ એક વીર બહારવટીઓની પુત્રી હતી ! રજપૂત કન્યા હતી.

અમીરની આંખોમાંથી આગોના બહુકા નીકળ્યા. ઝવ્ઝવે જીગરે અને લાલચોળ આંખે તેણે એ બહાદુર બાળાનો કામળ હાથ ઝાલ્યો. શુભ મારી... “સુલતાન !”

“હા...”

“આ હરામખોર જીદી છોકરીને લઈ જઈ કારાગૃહમાં કેદ કર. ફૂલની પૂરતી માહિતી એ ન આપે ત્યાં સુધી એને ન છોડતો.”

નિર્દય સુલતાન ફૂલ જેવી સુકામળ સરયુને કસાઈ બકરાંને ઘસડે એમ ઘસડતો ઘસડતો કારાગૃહમાં લઈ ગયો. જ્યારે હાથમાં આવેલું ફૂલ ગૂમાવી બેસવાના મૂળ કારણભૂત એવી શાન્તાને શિક્ષા કરવા અમીર તેના ઓરડા તરફ વળ્યો.

પતિના સરયુની પુંડે પડ્યા પછી શાન્તા યોધાર આંસુએ રડી પડી. પોતાના ધર્મ-બંધુએ પ્રાણના જોખમે પણ “સરયુ” ને ઇજ્જત ન આવવાનું દેવાનું આપેલું વચન તેને પ્રતિ પળે મુંઝવવા લાગ્યું. પોતાના નિર્દય પતિને સમજાવવા નિર્થક છે, એમ માનતી અને નિષ્ફળ નીવડેલી શાન્તા મદદને માટે નિરાધારના આધાર અવનીશને સંભારવા લાગી.

જગદીશ તું જાણે બધું, તારાથી કંઈ છૂપું નથી,

તારી રૂપા, ઇચ્છા વિના... કંઈ કોઈથી બનતું નથી.

પરંતુ: બહાજન નામ તારું... ન્યાયી તું કિરતાર છે.

જીવન ગરીબોનું અનાથોનો તુંહી આધાર છે.

આજે રમરે છે શ્રીહરિ ! આ રાંક અબળા આપને !

“સરયુ” હવે સોંપાય છે, તમને ! જગતના તાતને.

સંકટ વિષેથી શ્રીહરિ ! એને તમે સંભાળજો,

ને રે મદદથી સદા એ ફૂલ પર નિહાળજો.”

અભુએ કેમ જાણે શાન્તાના સાચા હૃદયની પ્રાર્થના સાંભળી ન હોય ? તેમ એકાએક ત્યાં બહારવટીઓ ગુલાબ આવી પહોંચ્યો. કારણકે તેનું ધારેલું કાર્ય ધણીજ સહેલાઈથી પાર પડ્યું હતું.

“શાન્તા !” ગુલાબે પ્રવેશ દ્વારમાં ઉભા રહીનેજ ખૂમ મારી.

“કાણુ ! બાપ ?” શાન્તા બહેલી બહેલી હઠી પોતાના ધર્મના બાપને ભેટી પડી.

“શાન્તા ! તારી આંખમાં આ આંસુ શાં ?”

શાન્તાએ ગદગદ કંઠે પોતાની નજીવી બૂલનું બચંકર પરિણામ ગુલાબસિંહને કહી સંભળાવ્યું. તે બોલી.....

“બાપ ! તમે સત્વર દોડો ! સરયુ સંકટમાં છે.”

“ફિકર નહિ શાન્તા !”

“બાપ ! તમે સમય ન ગુમાવો. હમણાંજ મારા ખૂની પતિ અહીં આવી લાગશે.”

“તેની તને બહુ બ્હીક લાગે છે ?”

“હા ! મારી સાથે તમને જોઈ તેમના ક્રોધમાં વૃદ્ધિ થશે.”

“કારણ ?”

“તેઓ આપણા ઉપર શંકાશિલ નજરથી જુએ છે. વિષયાધ મુલતાને એમને આપણી વિરૂદ્ધ ખોટું સમજાવ્યું છે. તે ઉપરાંત આ ફૂલના બનાવે તમે એમના શત્રુ થયા છો.”

“તું મૂઢને જીવ બચાવવા નહાસી જવાની સલાહ આપે છે?”

“નહિ તો શું”

“શાન્તા ! આ ગુલાબસિંહ જીવનમાં પાછી પાની કોને કરવી ?

એ સમજતોજ નથી. સ્હામી છાતીએજ મરવામાં તે પોતાનું ગૌરવ સમજે છે.....

જે રહામી છાતીએ મરે ! તે વીર સાચા હોય છે.  
પાછા ચરણ રણમાં ધરે તે ખાયલાઓ હોય છે.  
મરવા વિષે રહી...વીરતા નહિ મારવામાં વીરતા,  
વનરાજ છુરકે પિંજરે...એમાં રહી શુરવીરતા.  
ખોટાં પ્રપંચો ખેલવા...એ કાયરોના કામ છે,  
પાછી બતાવે પીઠ એ તો નિર્બળોના નામ છે.  
શૂરો કદી સંભ્રામમાં.....દરકાર શિરની ના કરે,  
છંદ પ્રાણ સ્વર્ગે સંચરે ક્યાં તો વિજય કીર્તી વરે.”

એટલામાં ત્યાં અમીર આવી પહોંચ્યો. શાન્તાના માથા ઉપર ગુલાબસિંહનો હાથ જોતાંજ તેની આંખો ચાર થઈ.  
“કાણુ ગુલાબસિંહ ? તમે ક્યારે આવ્યા ?” અમીરે પૂછ્યું.

“હમણાંજ અમીર ! સરયુ ક્યાં છે ?” કંઈક સમ્પન્ન સ્વરે ગુલાબસિંહે સવાલ કર્યો.

“નીચે રમતી હશે ! થોભો. હું બોલાવી લાવું.”

દગાખોર અમીર ગુલાબસિંહનો ઘાટ ધડવા અને પોતાના માણસોને એકત્ર કરવા નીચે આવ્યો. પરંતુ જમાનાનો આઘેલ ચતુર બહારવટીઓ તેના મ્હેનચાળા પલકમાં ચેતી ગયો. સરદારની પુંક કરી કે તરતજ તે ઉભો થયો.

“શાન્તા ! હશે છેવટના રામરામ ! હું જાઉં છું. સરયુને બચાવું છું. હાથનો ઝપાટો બતાવ્યા સિવાય હવે ચાલે એમ નથી લાગતું !”

શાન્તાનો પ્રત્યુત્તર મુઠ્ઠાં સાંભળવા ગુલાબસિંહ ન રહ્યો. તે બહાદુર બહારવટીઓએ બારીએથીજ પડવું મૂક્યું. બરાબર તેજ વખતે શાન્તાના ઓરડામાં સરદારસિંહ માણસો સાથે આવી પહોંચ્યો.

“ ક્યાં ગયો ગુલાબ ? ”

“ આ રહ્યો ! નીચે આવ ! નીચે ઉભેલા ગુલાબે બુલંદ  
અવાજે બૂમ મારી.

બારીએથી સરદારે ગુલાબને જોયો. બહારવટીઆની હિંમત  
જોઈ તે છક થઈ ગયો. તે પોતાના માથુસોને લઈ ગુલાબસિંહને  
પકડવા પાછો સીડી ઉતરવા મંડ્યો. તેને જતો અટકાવવા શાન્તાએ  
તેનો એક હાથ ઝાંલ્યો... “પ્રભુ ! દયા કરો ! મ્હારે ખાતર એ  
નિર્દોષ ગુલાબસિંહને જીવતો જવા દ્યો.”

“ ત્હારે ખાતર ? બરાબર છે. તું ગુલાબસિંહને મ્હાય છે.  
તેથીજ બચાવવા માગે છે, કેમ ? પરંતુ એ કદી નહિ બને.”

શંકાશીલ નિર્દય અમીર શાન્તાને દાદરમાંજ પટકી, નીચે  
ઉતરી ગયો. ગાંડી શાન્તા ! ગુલાબસિંહની સમશેરનો ઝપાટો તેણે  
નહોતો જોયો. નહિ તો તેને બચાવવા તે કદી પણ પોતાના પતિને  
વિનંતિ ન કરત ! કારણ ? ગુલાબસિંહ અમીરના જેવા એક નહિ  
પણ એકાવનને એક સાથે પેહોંચવાની શક્તિ ધરાવતો હતો.

અમીરને તેના હથીઆરબંધ માથુસો સાથે પોતાની રહામે  
આવતો જોયા છતાં ગુલાબસિંહ એક ડગલું પણ પાછળ ન હક્યો,  
તેના એક હાથમાં પિસ્તોલ તો બીજા હાથમાં ખુદી તરવાર હતી.

બહારવટીઆથી થોડેજ આધે આવી અમીર પોતાના માથુસો  
સાથે અટક્યો... “ગુલાબસિંહ ! નાહકનું લોહી રેડવા કરતાં જીવ-  
તોજ પગમાં પડ !”

“ પગમાં પડવાનું સહેલું નથી. લોહી રેડ્યા બંને રેડ્યા વિના  
અર્થસિદ્ધિ કદાપી થતી નથી. શું લોહી રેડવાથી આપ શ્રીમાન ડરો છો કે ? ”

• “ડર ? મહેને શાનો ? તું એકલો છે. ડર ત્યારે રાખવાનો હોય !”

“ભૂલી જંગે ! આટલાં વર્ષ ખહારવટીઆની જીંદગી ગાળી !  
જતાં ડર શી વસ્તુ છે, તે ગુલાબસિંહુ ઓળખતોજ નથી. હું તો  
જન્મથી માંડી અત્યાર સુધી મુશ્કેલીઓજ વેડી વેડી મહેટો થયો છું.

અંતે હીરો તે તો હીરો...ને કાચ તે તો કાચ છે.

સાચા વિરો નિર્ભય સદા...નહિ સાચને કંઈ આંચ છે.

અન્યાયને રસ્તે ચઢે તેનું ભયંકર મ્હોત છે.

સૌ સલ રસ્તે ચાલનારાને પ્રભુની ઓધ છે.”

નજર ચુકાવી સરદારસિંહુ પહેલી ગોળી છોડી. પરંતુ ચેતેલા  
ગુલાબે તેને પોતાની તરવાર ઉપર ઝીલી લીધી. અમીરની ઉપર ઘા  
કરવા હવે ગુલાબસિંહુની પિસ્તોલ ઉઘી થઇ. પરંતુ એમાંથી ગોળી  
છૂટે એ પહેલાં એક અદ્ભુત ચમત્કારા બન્યો.

કારાગૃહમાં સરચુને પૂરી પાછા ફરતાં સુલતાને દ્વરથી આ દેખાવ  
જોઇ લીધો. ગુલાબસિંહુની પીઠ સુલતાન તરફ હોવાથી તે  
બહાદુર ખહારવટીઆ એ દગાબાજ શયતાનને પોતાની પાછળ આવતો  
ન જોઇ શક્યો. ઉંચો હાથ કરી તેણે ધશારતથી અમીર તથા તેના  
માણસોને ગોળી ન છોડવાનું સૂચવ્યું. એક પાંચ બહારની પિસ્તોલ  
તેણે પોતાના કમરપટામાંથી જોંચી કાઢી.

ગુલાબસિંહુની છેક પાસે આવી તેણે ઘોડો દાખ્યો...પરંતુ !

માણસ ધારે હું કરું...હુથી નવ કંઈ થાય,

ફાંફાં મારે માનવી...ધાર્યું હરિનું થાય.

તેજ પ્રમાણે બન્યું. સુલતાનની ગોળી...ગુલાબસિંહુની પીઠ  
વાંધી નાખે તે પહેલાં એક કદાવર વ્યક્તિએ કાબા હાથે ગુલાબસિંહુ

ને જમીન ઉપર ચતોપાટ ફેંકી દીધા. જે પળે ગુલાબસિંહ અચા-  
નક ધક્કાથી જમીન ઉપર પડેયો, તેજપળે સુલતાનની પિસ્તોલમાંથી  
ગોળા છૂટી ચૂકી હતી. આ બાજુ ગુલાબસિંહ મદદગારના જમણા  
હાથ માંહેનું ખંજર પણ પોતાનું ઠામ કરી ચૂક્યું હતું. અર્થાત્ ગુલા-  
બસિંહના પ્રાણ લેવા જતાં સુલતાન પોતે પોતાનો પ્યારો પ્રાણ  
ગુમાવી બેઠો હતો.

પરન્તુ સુલતાનની પિસ્તોલમાંથી છૂટેલી ગોળા નકામી ન ગઈ.  
અમીર કે તેના એક પણ સેવકને વિધવાને બદલે તેણે એક ત્રીજી  
નિર્દોષ વ્યક્તિની છાતી વીંધી નાખી.

અને તે વ્યક્તિ તે પોતાના પતિને ગુલાબસિંહ ઉપર ગોળા  
છોડતાં અટકાવવા દોડી આવતી અબાગીની શાન્તા હતી.

શાન્તા અને સુલતાન પ્રાણત્યાગ કરી પૃથ્વી ઉપર પડ્યા.  
અમીર શાન્તાને લોહીમાં તરબોળ થઈ પડેલીનેતાંજ ગુલાબસિંહને  
બૂલી તેની પાસે દોડયો. જ્યારે સમય વિચારી પેલા મદદગાર સાથે  
ગુલાબસિંહ પણ અમીરનું ઘર છોડી ગયો. શાન્તાના આવાં અચા-  
નક મૃત્યુથી બહારવટીઆના હૃદયમાં બહુ લાગી આવ્યું. તેની આંખ  
માંથી બે આંસુ ટપકી ગયાં. પણ તે શું કરે ? યમરાજના આમંત્રણો  
કાનાથી રોકાય છે ? વિધિના લેખ કાનાથી ફેરવાય છે ?

સારે ગુલાબસિંહ બહારવટીઆને અણી પ્રસંગે આવી પહોંચી  
મ્હોત્તના મુખમાંથી અચાવી લેનાર કાણ ? એ તેનો વફાદાર સેવક અને  
જમણો હાથ શરવીર વીરો હતો.



## પુખ્ત:-૫ મું.

“ વીરાનું શૂરાતન. ”



નં! બહાર કાઢ પુરુષ આવેલો છે. તે પોતાને અમીરનો સેવક ઓળખાવે છે ” દાસીએ કહ્યું.

“ તેને અંદર મોકલ, ”

રાજકન્યા ભાનુમતીનો આ એકાન્ત આવાસ હતો. અમીર અને ભાનુમતીને સારો પ્રેમ છે. એમ સર્વ કાંઈ જાણતું હતું. કારણકે અમીરે ભાનુમતીને પેલું દિવ્ય ફૂલ ગમે

તે ઉપાયે મેળવી આપવાનું વચન આપ્યું હતું. અમીરને ભાનુમતીના મહેલમાં જવાની છૂટ હોવાથી તે વારંવાર ભાનુમતીને લાંબા જતો. તેમજ ભાનુમતી પણ અમીરના મકાને વખતોવખત જીતી રીતે જતી. જો કે અમીરની ઇચ્છા એમાં ભાનુમતીને પરણવા સિવાય બીજી કાંઈ નહોતી, ન્યારે ભાનુમતીને પેલા ફૂલનીજ લગની લાગી હતી.

થોડી વારે દાસી એક કદાવર બાંધાના યુવાનને સાથે લઈ લાંબા આવી પહોંચી. ભાનુમતીને આવનારે નીચા નમોને નમન કર્યું.

“ તું કોણ છે ? અને ક્યાંથી આવ્યો છે ? ” અભિમાની રાજકુંવરીએ લક્ષ્મી અને સત્તાના મદમાં સૂતા સૂતાજ પ્રશ્ન કર્યો.

“ હું અમીર સરદારસિંહનો સેવક છું, અને એમનીજ આગ્રાથી અહીં આવ્યો છું. ”

“ અમીરને લાંથી તો હરહમેશ સુલતાનજ અહીં આવે છે. અને આજે તું કેમ ? તું કોઈ નવો માણસ જણાય છે !”

“ જ હા. પેલી સરોવરની સુંદરી તથા ગુલામનું ફૂલ હાથ કરતાં અમીરને પોતાની પત્ની શાન્તા અને સેવક સુલતાનનો ભોગ આપવો પડ્યો છે. ”

“ શું ? શાન્તા અને સુલતાન માર્યા ગયા ? ” લાનુમતી એકમ બેઠી થઈ ગઈ.

“હા...”

“ અને અમીરે પેલી સરોવરની સુંદરી કેદ કરી ?”

“ હા ! ફૂલ પથુ અત્યારે તેમના કબજામાં છે. તેઓ કારાગૃહમાં તે સુંદરીની કાળજી પૂર્વક સંભાળ રાખતાં બેઠાં છે, અને તમને લાં બોલાવે છે. ”

“તેઓ જાતેજ અહીં કેમ ન આવ્યા ?”

“સરોવરની સુંદરી અહીં તમને દેવડાવવા લાવી શકાય એમ નથી. કારણ ? તેને છોડાવવા બહારવટીઓ ગુલામસિંહ તન-તોડ પ્રયત્ન કરી રહ્યો છે. ”

“લારે તને તેડવા મોકલ્યો છે. કેમ ?”

“હા !”

રાજકુંવરી લાનુમતી એકદમ વચ્ચે ઠીક કરી ઉભી થઈ ગઈ. કોઈપણ પ્રકારના વિચાર વિના આવેલા અમીરના સેવક સાથે સંચરી. અને કારાગૃહમાં પ્રવેશી ચૂક્યા.

રાજકુંવરી લાનુમતી સાથે હોવાથી આ વેશધારી અમીરના સેવકને અટકાવવા કોઈપણ પહેરેગીર હિંમત કરી શક્યો નહિ. સંજોગ

સેવક તેને ભાનુમતીની સાથે આવેલો રાજકુંવરીનો સેવકજનધારવા લાગ્યાં, અંદર જતાંજ એક પ્રહરીને વેશધારી સેવક પૂછ્યું.

“અમીરે આ રાજકુંવરી ભાનુમતીને પેલી છાકરીને કેદ કરી છે, ત્યાં લઈ આવવા કહ્યું છે. તો એ રસ્તો કયો ?”

સેવક ભાનુમતીને તેની સાથે જોતાંજ બોલ્યો... “પેલો ઇપો દરવાજો.”

ભાનુમતીએ આગળ ચાલતાં એ વેશધારીને પૂછ્યું... “તું કારાગરનો રસ્તો નથી જાણતો ?”

“નહિ! કારણ કે હું નવોજ આવેલો છું.”

ભાનુમતીની શંકા લાંગી, બંને સરયુના કેદખાનાના દ્વાર આગળ આવી પહોંચ્યા. એક પહેરેગીર ત્યાં પહેરો ભરતો હતો. રાજકુંવરીને જોઈ તેણે મસ્તક નમાવ્યું.

“પહેરેગીર ! અમીર સાહેબ ક્યાં છે ?” ભાનુમતીએ અમીરને ત્યાં ન જોતાં પૂછ્યું.

“ખબર નહિ ! એમના ખાનગી ઓરડામાં હશે.....કહો તો બોલાવી લાવું.”

“ના...ના...કંઈ કામ નથી. ચાલ...હુંજ ત્યાં જાઉં છું.” કહી ભાનુમતી ફરી. તે વેશધારી સેવકને ઉદ્દેશી બોલી, “અલ્યા ! તું તો કહેતો હતો કે અમીર મહારી કારાગરમાં રાહ જુએ છે. તે ક્યાં છે ?”

“શી ખબર ! કુમારી ! હું તો ચીઢીનો ચાકર ! મને તો કહેવા મોકલ્યો, એટલું જાણું. પરંતુ મહારી એક વાત સંભળશો?”

“શું ?”

“તમે આ પહેરેગીર પાસેથી ચાવી લઇ ખુશીથી એ સરોવરની મુન્દરીને જુવો. તે આરસામાં હું અમીરને તેડી આ...આવ્યો.”

ભાનુમતીના મગજમાં આ વાત ઉતરી. “સરોવરની મુન્દરી” કેવીક ખૂબસુરત હશે ? એ જોવા તે અધીર બની હતી.

ભાનુમતીએ પહેરેગીરને કારાગૃહના દ્વાર ખોલવા આજ્ઞા કરી. પહેરેગીર બોલ્યો...

“ માફ કરો ! કુમાર ! અમીરનું સંજ્ઞ ફરમાન છે કે મ્હારે આ દરવાજા કાઢને પણ ન ખોલી દેવો.”

આના જવાબમાં ભાનુમતી કંઈ પણ બોલે તે પહેલાં તે વેશધારી અમીરનો સેવક તપી જઈ બોલ્યો... “ઓ ખેઅદબ ! આ તું શું બોલે છે ? તને જ્ઞાન છે ? રાજકુંવરી ભાનુમતીનું તું અપમાન કરે છે ?”

એમ બોલતાંજ કેમ જાણે ભાનુમતીનો પોતે પક્ષ કરી તેનું માન ન સાચવતો હોય તેમ તે પહેરેગીર ઉપર તૂટી પડ્યો. તેના હાથમાંથી ચાવીનો ઝુમખો ઝૂટવી લીધો...તાણું ઉઘાડી આપતાં તે ભાનુમતીને નમીને બોલ્યો. “રાજકુંવરી ! એ નાદાન પહેરેગીરની તરફ ન જુઓ ! જુઓ આ રહી સરોવરની મુન્દરી.”

ભાનુમતી સરોવરની મુન્દરીને જોવા કારાગૃહના એ ચોર-ડામાં ગઈ. તે વખતે વેશધારી સેવક પહેરેગીર તરફ ફરી બોલ્યો.

“જા ! અમીરને જ્યાં હોય ત્યાંથી શોધી કાઢી ખબર આપ કે રાજકુંવરી ભાનુમતી કારાગૃહમાં એમની રાહ જુએ છે.”

મુંજો મુંજો પહેરેગીર વેશધારીના જુસ્સા અને લય લાગે એવી આંખથી ડરીને ચાલતો થયો. એટલે વેશધારી એકલો પડ્યો. જે બાજુ રમવા તે આવ્યો હતો, તે ધધિર ટૂપાએ આબાદ પાર પડી હતી.

ભરેલી પિસ્તોલ તેણે ગળવામાંથી ખેંચી કાઢી. ભાનુમતી પાસે જઈ તે બોલ્યો, “માફ કરજો. રાજકુંવરી! મહારા સરદારનો હુકમ છે કે દરેક માણસને દગો રમતાં પહેલાં ચેતાવવો.” અને તે મુજબ આ સરોવરની સુંદરીને અહીંથી સહીસલામત ઉપાડી જતાં પહેલાં હું તમને ચેતાવી દઉં છું. ચાલો જલ્દી કરો ! તમારી સાથે દગો રમવામાં આવ્યો છે. તમારી મુલ્યવાન ઓઢણી ઉતારી આ છોકરીને આપી દ્યો.”

“કારણ ?” ભાનુમતીએ સત્તાસચક સ્વરે પૂછ્યું.

“કારણ પૂછવાનો કે કહેવાનો અત્યારે વખત નથી; કહું તેટલું કરો. નહિ તો પછી બળાત્તકારથી ઉતરાવવાં પડશે.”

“એમ ?”

“જોઇ છે આ.”

ભરેલી પિસ્તોલ જોતાં જ ભાનુમતી ઠંડી થઇ ગઇ. ગૂપચૂપ તેણે પોતાના મુલ્યવાન વસ્ત્રાલંકારો ઉતારી સરયુને આપી દીધાં સરયુના ચીરો ભાનુમતીએ અને ભાનુમતીના ચીરો સરયુએ ! એમ અદલાબદલી થઇ ચૂકી. સરયુની જગ્યાએ હવે ભાનુમતી કારાગૃહમાં પૂરાઇ.

જતાં જતાં એ વેશધારી અમીરનો સેવક દરવાજાના લોખંડી સળીયાના બાકામાંથી બોલતો ગયો... “રાજકુંવરી ! કોઇ દિવસ ફરી આ બહારવટીઆ ગુલામસિંહનો જમણો હાથ “વીરો” તમને આવી મળશે.”

સરયુને બચાવી બીજેજ રસ્તે વીરો પલામન થઇ ગયો ત્યારે અમીરને તેડવા ગયેલો પહેરેગીર ત્યાં અમીરને તેડી આવી પહોંચ્યો.

ન્યારે પહેરેગીરને મુખે અમીરે સરોવરની સુન્દરીના કારાગૃહનું દાર  
એક અળણ્યા પુરૂષે ખોલી દીધાનું સાંભળ્યું. સારેજ તેને “દગો !”  
થયાથી ખાત્રી થઈ ચુકી. તે ઉલ્ટો પહેરેગીર ઉપર ગુસ્સે થયો.

“પરન્તુ મહેં તને શું કહ્યું હતું ? કે મહારી રમ સિવાય કોઈને  
પણ ત્યારે કુંચી આપવી નહિ.”

“માબાપ ! મહેં તો નાજ પાડી હતી...પણ.....”

“પણ શું ? ત્યારા બાપનું કપાળ ? હરામખોર, ચાલ ! હવે જલ્દી  
કર. આપણી સાથે દગો રમવામાં આવ્યો છે.”

હાથમાં આવેલો શિકાર છટકી જશે કે કેમ ? ભાનુમતીને તેડી  
લાવનાર કોણ હશે ? વગેરે વગેરે શંકાઓ હૃદયમાં કરતો અમીર  
પેલા પહેરેગીર સાથે ન્યારે કારાગૃહના દારે આવી લાગ્યો, ત્યારે તેને  
ત્યાં ભાનુમતી કે પેલો નવો નોકર કોઈ જણાયું નહિ. ચાત્રીનો  
ક્રુમખો નીચે જમીન ઉપર પડેલો હતો. અને વધુ અળયખી તો અમીરને  
એ લાગી કે કારાગૃહના દારનું તાણ એવુંને એવુંજ ખંધ હતું.  
પહેરેગીરે બેહલાં બેહલાં દોડી દારના સળીવાની ખાલી જગ્યામાંથી  
અંદર જોયું. તે હર્ષનો ચિતકાર કરી ઉઠ્યો...“ફિકર નહિ. અમીર  
સાહેબ ! કૈદી સલામત છે,”

“હા !”

“સરોવરની સુન્દરી”હજી પોતાના પંજમાંજ છે, એ જાણતાંજ  
અમીર ભાનુમતી તથા નવા સેવકની વાતને ભૂલી ગયો. આનન્દ  
પૂર્વક તેણે પહેરેગીરને સલામ કર્યો...“અબ્દુલ ! ખોલ ખોલ !  
જલ્દી દરવાજો ખોલી.એ શિકારને એક વાર બહાર લાવ ! જોઈતો ખરો!”

હરખાતે દેવે અબદુલે ધુમખો લઈ તાણ ખોડ્યું. સરયુના પોશાકમાં ભાનુમતીને કાંકુ ઝાલી બહાર કાઢી...તેનું મોઢું જોતાંજ અમીર બે ડગલાં દૂર હટી ગયો. તેના મ્હોંડામાંથી ભય ભરેલા ઉદ્ગાર બહાર પડી ગયા.

“કાણુ રાજકુંવરી ભાનુમતી ?”

વાંચક ! સરયુની જગાએ રાજકુંવરી ભાનુમતીને જોતાંજ અમીરની શી સ્થિતિ થઈ હશે ? તે તુંજ કહી લેજે !

પુખ્ત ફૂલું.

“પ્રાણુઘાતક પુખ્ત.”



મીર ! આ શું ? મ્હારું અપમાન ?” રાજકુંવરી ભાનુમતી કારાગૃહમાંથી બહાર નીકળતાં ખોલી.

“ક્ષમા કરો ! રાજકુંવરી ! આપણે બંને દુશ્મનના દગાનો ભોગ થયા છીએ મ્હારી ગેરહાજરીનું મૂળ મ્હારી શાન્તા તથા નમક-

હલાલ સુલતાનના અવસાન હતાં, અને એને લઈને હું મ્હારા ક્ષયન-ખંડમાં ગમગીન મ્હેરે ખેડો હતો. જે સમયનો લાભ લઈ શત્રુ આપણા પંજામાંથી શિકારને છોડાવી જવામાં આવ્યો છે. પરંતુ રાજકુંવરી ! તમે એ પદમાશની જળમાં સપડાયાં, એ મ્હને તો બદ્દલ અન્યથા-ભર્યું લાગે છે.”

રાજકુંવરી લાનુમતીએ પોતાનો તમામ ઈતિહાસ સરદાર-  
સિંહને કહી સંભળાવ્યો. તે પછી અમીર બોલ્યો, “ રાજકુંવરી !  
ફક્ત મેળવવા જતાં મ્હેં શાન્તા અને સુલતાન બંનેને ગુમાવ્યાં.”

“ કેવી રીતે ? ”

“ બહારવટીઆ ગુલામસિંહને હાથ કરતાં.” અમીરની આખ-  
માંથી પાણીના એ ટીપાં પડી ગયાં.

“ પરન્તુ તમે રડોછો કેમ ? ”

“ ત્યારે શું કરું ? શાન્તાનો મૃત્યું-ધા મ્હને તો બહુ સાલે છે.”

“ રડવાથી શું વળે એમ છે ? અમીર ! ગુલામસિંહે શાન્તા  
તથા સુલતાનના પ્રાણ લીધા. ત્યારે તમે ક્યાં હતા ? ”

“ ક્યાંયે નહિ ! ”

“ તો પછી શું કર્યું ? ”

“ કશુંએ નહિ ”

“ જોયા કર્યું ? ”

“ મ્હેં શું કર્યું ? નેમજ એ બધું કેવી રીતે બની ગયું ? તે  
મ્હારું મનજ સમજે છે. તમને તેની ક્યાંથી ખબર પડે ? ”

“ શરમ છે ! સરદારસિંહ ! એટલો બહારવટીઓ તમારાથી  
ન પકડાયો ત્યારે તમે શું કર્યું ? ”

સમશેર આ લટકાવી તે ! દેખાડવા શું નામની !

વનરાજ થઇ ગર્જયા નહિ ! એ વીરતા શી કામની ?

તરવારને લજવી નકામું નામ બોળ્યું બાપનું,

સજવો હવે વૌરા-શેષ આ બૂપણુ નથી રહ્યું બાપનું.



દસ દસ સેવકો છતાં એક બહારવટીઓ તમારા હાથમાંથી સહેલાઈથી છટકી ગયો ? અને તે પણ બખ્ખે ખૂન કરીને ! અમીર ! ત્યાં સુધી તમે શું ઉધતાં હતા ? ”

“ જાગતો હતો ! છતાં મ્હારી વીરતા એની બહાદુરી જોઈ ક્યાં અલોપ થઈ ગઈ, એ મ્હને પોતાને પણ નથી સમજાતું.”

“ તો ધૂળ પડી આપની એ મ્હોડી મ્હોડી વાતોમાં.....”

છો બોલવે બહાદુર...પણ હિંમત નથી પૈ ભારની,  
આજે જણાયું ! ધાર યુદ્ધી છેક છે તરવારની.  
વનરાજ તો ગઈ ઉઠે...પિરતોલના બસ બા'રથી,  
શરવીર કંપાવી મૂકે...ધરણી ફક્ત હુકારથી.

પરન્તુ તમારામાં એમાંનું કશુંય નથી. તમારા જેવા નામદોને માટે તો:—

લજવી જનેતા કૂખને તરવાર આ આઘી કરો,  
પુરુષત્વ ને પિરતોલ બને ! શું વિચારો ? પરહરો.  
તરવાર નહિ ! શોભે હવે તો કંકણો આ હાથમાં,  
સોજે સજી શણગાર...એસો સુન્દરીના સાથમાં.”

“ રાજકુંવરી ! બસ કરો ! સરદારસિંહ સુન્દરીની સાથમ નહિ, પરન્તુ સિંહના સંગાથમાં એસે એવો છે...”

“ એસો ! એસો ! તમારી બડાઈના બજુગાં બહુ સાંભળ્યાં ! હવે થોડાં તમારી પાસેજ રે'વા દ્યો...”

જે સિંહ સાચો હોય તે ! ગળ્યાં વિનાનો રે' નહિ,  
હીરો કદાપી હોય તો...ઝમક્યા વિનાનો રે' નહિ.  
આકાશમાંનો તારલો...ચમક્યા વિનાનો રે' નહિ,  
મયદાનમાં ત્યમ વીરલો...બહાદુર છૂપો રે' નહિ,

કહી આપે સહુ કાઈના...મુખડાના આભાસ,  
છૂપાવી છૂપે નહિ...કરતુરીની વાસ.

તમારું લેવાઈ ગયેલું, અને ઝૂકેલું આ મ્હોંડુંજ તમારામાં  
કેટલું પાણી છે ? એ બતાવી આપે છે. અમીર ! આજ સુધી હું  
તમારી મ્હોટી મ્હોટી વાતો સાંભળી છેતરાઈ, પણ હવેજ સમજી કે:-

દેખાય છે જે દૂધ...ધોળું...હાય ! તે તો હાસ છે,  
હીરો મ્હને દેખાય તે તો...ઇમીટેશન કાય છે,  
રત્નો ચમકતાં ભાસતાં...તે લાલ પીળાં કાંકરા.  
હું ધારતો'તો ઝાડ છે ફળના...પરંતુ ઝાંખરા.  
મોતી ધારી પ્હેરીઆં...નીકળ્યાં મણકા ગોળ,  
આલમમાં અફસોસ એ ! સઘળે પોલમ્પોલ."

ભાનુમતિના વચનઆણેએ સરદારનું હૃદય વીંધી નાંખ્યું.  
શાન્તાનો શોક તે પળભર વીસરી ગયો. શાન્તા તથા સુસતાનનું  
મ્હોત અને રાજકુંવરીનું અપમાન તેને વેર લેવા ઉશ્કેરવા લાગ્યું. રાજ-  
પૂત બચ્ચાનું લોહી તેની રગેરગમાં ઉછળી રહ્યું. તે વીરતાથી નિગળતા  
શબ્દોએ બોલ્યો, "રાજકુંવરી ! વચનના આણુ મારવાં હવે બસ કરો !  
અમીરનું જીવ આરપાર વિંધાઈ ચૂક્યું છે."

"ખોટી વાત ! વચનના આણુથી વિંધાતા હૃદયો તે વીરનાં  
હોય ! તમારાં જેવાં કાયરનાં નહિ. સમજ્યાં અમીર ?"

"શું હું કાયર છું ?"

"નહિ તો ?"

“રાજપૂતનો બચ્ચો ! રાજકુંવરી ! એમ ન માનતા કે એક-  
વાર એ બહારવટીઓ મ્હને બનાવી જવામાં ફાળ્યો, એટલે અમીર  
હિમત હારી ગયો. તમારે સરદારની સમશેરનોજ ઝપાટો જોયો હોય  
તો હવે જોઈ લેજો ! અને પછી કહેજો કે આ અમીરની કમરે લટકતી  
સમશેર શું શું કામ કરી બતાવે છે ?

મરવું અગરતો મારવો નિશ્ચય હવે એ એક છે.  
લોહી લૂટારું પીવું બસ એજ મ્હારો ટેક છે.  
સમશેર આ નિર્દય બનીને કેંર હા ! વર્તાવશે,  
લોહીનો વરસાદ આ આકાશથી વરસાવશે.  
પરવા તજ મહેં પ્રાણુની આજે મરણીઓ વીર છું,  
ખૂતી ધનુષ્યેથી છૂટેલું એક ઝેરી તીર છું.  
સરદારની સમશેરથી યમદૂત થર થર કાંપશે.  
શિર કાપશે ! શત્રુનુ ! ક્યાં તો પ્રાણુ પ્યારો આપશે.”

“શાબાસ ! અમીર ! શાબાસ ! હવે તમારા શબ્દો એક વીર  
શોભે એવાં છે.

સમશેર કાઢો મ્યાનથી...શોભાવવા માનકૂબને,  
સાર્થક કરો ! આજે તમે પીધું જનેતા દૂધને.  
સાબીત કરી આપો ફરી સરદાર ! સાચો વીર છે,  
નહિ બાયલો નામદ પણુ શૂરવીર ને ગંભીર છે.

“કેમ સરદાર શું વિચાર ?”

“વિચાર ! હવે શું બાકી હોય ?

બસ વૈર લેવું હા ! શાન્તા અને મુલતાનનું,  
સાદું કંઈ છું; શત્રુ બસ જન સાથે જનનું.  
ક્યાં તો વિજય, કીર્તી વરે ક્યાં પ્રાણુધાતક હાર છે,  
નોંધાર્ધ ચૂક્યું એકનું મૃત્યુ હવે નિર્ધાર છે.”

સરદારસિંહની સમશેર સરસર અવાજ કરતી મ્યાનમાંથી  
બહાર નીકળી. વીરતાથી છલકાતા મુખે તે બાનુમતીની સ્હામ  
જોઈ બોલ્યો:—

“ રાજકુંવરી ! ”

“ શું કહો છો ? ”

“ હું કોણ છું ? ”

“ એક વીર ! ”

“ બરબર બોલ્યા. વીરનું ભૂષણ શું ? ”

“ ક્ષમા ! ”

“ નહિ ! ”

“ સારે ! ”

“ તરવાર. તરવાર અને તરવાર.

જ્યાં જ્યાં નજર નાંખું ! અહા ! તરવાર સાં દેખાય છે.

તરવાર જીવન વીરનું ! ને મ્હોત પણ લેખાય એ.

આજે પ્રતિજ્ઞા આદરે...તરવાર એ ખુદી કરી,

અપમાન આ નહિ ધોડે તો ધારીશ નહિ એને ફરી.

રંગ અઢતાં લાલ લોહીનો ભયંકર લાગશે,

આ હાથ એને ફેરવીને છેક જ્યારે થાકશે.

રે ! સેંકડો ધા દુશ્મનોના આ શરીરે વાગશે.

ત્યાં સુધી સરદાર આ બદલો બરાબર માગશે.

જેઠિં છું કે હવે બહારવટીઓ આ સરદારની સમશેરના સપાટામાંથી કેવી રીતે બચી જાય છે ? ”

“ એક વાર બચ્યો હતો ને ! એમજ. ”

“ તે વખતે મહારી સમશેર અને પીસ્તોલ ન ચાલી...એનું કારણ એાર હતું...હવે તેવું કાંઈ નથી...રાજકુંવરી.

મંઘ્યા સમય વીતી જઈ. સૂર્યાસ્ત જ્યારે થૈ ચૂકે.  
શશિને ભરોસે સૂયે જ્યારે રાત્ર્ય પોતાનું મૂકે.  
ને ત્યાં સુધીમાં ફલ લઈ એ હું નહિ પાછો કરું,  
તો માનવું નકકી થયું છે...મ્હોત આ સરદારનું.

જીવન આ કુર્યાન છે.. દિલકું એ પર ફલ.

જીવ જતો જો પર કરું..“ગુલાબનું તે ફલ.

એટલામાં સેવકે સરદારસિંહની આજ્ઞાની એક સુંદર અશ્વ લાવી મૂક્યો. ખુલ્લો સમશેરે વીર અમીર તેની ઉપર ખેસતાં બોલ્યો.  
“ રાજકુંવરી ! હું હવે જાઉં છું...માની લેજો...કે કદાચ સદાને માટે પણ જાઉં છું.”

દીનકર તપે આ ! ત્યાં સુધી આજ્ઞા હમારી રાખજો,  
પણ તે પછી દીક્ષગીર થઈ અફસોસ ! નાહી નાખજો.  
કાયર હતો કે વીર હું તે મૃત્યુ-પૂઠે ભાખજો,  
અંતઃકરણમાં એક ! કેવળ યાદગીરી રાખજો.

આવેશમાં ને આવેશમાં વીર-વચનો વદી સરદારસિંહિ ઘોડાને મારી મૂક્યો. પોતે ક્યાં જઈ રહ્યો છે ? તેનું પણ તેને મુદ્દલ ભાન નહોતું. પરન્તુ માણસનું મ્હોત માણસને વગર કંઈ ભયાનક રસ્તે ખેંચી

જાય છે. તે પ્રમાણે સરદારસિંહ પણ દેવયોગે પેલી યોગીની પર્યુક્ટી પાસે આવી પહોંચ્યો.

વીરો અને સરયુ પગે ચાલતાં હોવાથી તેમને પોતાની ધારેલી છુપી જગ્યાએ જતાં વાર લાગે એ બનવા યોગ્ય છે. પૂરપાટ અથ દોડાવતાં સરદારસિંહ તેમને દૂરથી જોઈ લીધાં, જે વખતે વીરો અને સરયુ પેલા દેવાલયમાં આવી પહોંચ્યાં. હતાં. સરદારસિંહ પણ સત્વર ઘોડાનો લાગ કર્યો. સરયુ અને વીરાની પાછળ પાછળ તે પણ દેવાલયમાં આવી લાગ્યો.

પરન્તુ વીરો તથા સરયુ ક્ષણવારમાંજ અહીંથી ક્યાં અલોપ થઈ ગયા ? તે તે ન સમજી શક્યો સૂક્ષ્મ નજરે તેણે દેવાલયમાં કાંઈક છૂપો રસ્તો હોય ! તેા તે શોધી કાઢવા જોવા માંડ્યું.

કેવાય છે કે મ્હોત કાંઈને મૂકતું નથી. અને વિધાતાના લેખ લલલજા જ્ઞાનીને પણ પૂર્ણ સાચ્યેતી છતાં કાંઈ વાર સજ્જડ ભૂલાવે છે. આ વેળા પણ તેમજ બન્યું. સરયુ અને વીરો ઉતાવળથી યક્ષભુવનમાં પ્રવેશતાં પેલાં પોઠીઆના આસનનો છૂપો માર્ગ બરાબર બંધ થયો છે કે નહિ ! તે જોવાનું ચૂક્યા હતા, જેની સહજ ફાટ સરદારસિંહની નજરે પડી.

પાસે જઈ એ પોઠીઆના માથા ઉપર હાથ મૂકી સરદારસિંહ બ્યાનપૂર્વક પેલી ફાટને જોવા નીચો વળ્યો. તેવોજ પોઠીઓ ખસી ગયો. અમીરની અસંત અજાયબી વચ્ચે એ છૂપો ભેદ ખૂંટી ગયો. અમીર એ છૂપે માર્ગથી હાથમાં પિસ્તોલ પકડી આગળ વધ્યો.

વીરાએ શુલાખસિંહને પોતે રચેલી બાજ કહી સંભળાવી. શુલાખસિંહ તેને તેની હોશિયારી બદલ ધન્યવાદ આપ્યો. સરયુ પણ હર્ષથી પોતાના પિતાને ભેટી પડી.

સંધ્યાકાળનો સમય નજદીક આવતો હતો. બપોરના સખ્ત તાપે કદી શ્રમિત થયેલી સરયુને રનાન કરવાનું મન થઈ આવ્યું. આજે પ્રભાતે તેણે પેલું ફૂલ તોડ્યું ન હતું, તે પણ તેને યાદ આવ્યું. પિતાની આજ્ઞા લઈ રનેહ-સરોવરમાં સરયુ આનંદથી રનાન કરી રહી હતી. સરોવરની આબુબાબુ ફરતો સુન્દર યાગ હતો. યાગની ખીજ બાબુ યક્ષ-ભુવન આવેલું હતું. જેમાં અભારે બહાર-વટીઓ ગુલાબસિંહ પોતાના વફાદાર સેવક વીરાને મુખે તેનું સાહસ-કાર્ય અને વીરતા સાંભળી રહ્યો હતો.

ન્યારે અમીર સરદારસિંહ ફરતો ફરતો પેલા ફૂલ ને સરોવરની શોષમાં એ યક્ષભુવન વટાવી યાગ સમીપ આવી પહોંચ્યો. આજાં જ્ઞાના આથમાંહેથી તેને સરોવર દેખાયું; તે હર્ષભરે પગ ઉપાડી લાં આવી રહ્યો. તેણે સરોવરમાં શું જોયું ?

યક્ષ-કન્યાની આરસની પૂતળી સરોવરના મધ્ય ભાગે શોભી રહી હતી. તેના મુકામળ નાબુક હાથમાં પેલા દૈવી પુષ્પનો છોડ સુન્દર રીતે ઉગી રહ્યો હતો. છોડ ઉપર એક મુશોભિત ગુલાબનું ફૂલ ખીલી રહ્યું હતું. તોફાની નિર્દોષ સરયુ એ ફૂલ ઉપર સરોવરનું જળ પોતાના નાબુક હાથેથી ઉડાડી રમી રહી હતી. તે એક ઘડી સરોવરની એ પૂતળી યક્ષકન્યાને જોતી ! તે ખીજજ ઘડી પોતાના પાણીમાં પડતાં પ્રતિબિંબ પ્રતિ જોતી. બંનેને સરખાવતી ! વળી કંઈ યાદ આવતાં મંદ મંદ મુખ મલકાવી દસતી.

સરદારે આ સર્વ જોયું. એટલામાં ઝીણાં બીનાં વચ્ચે જેના ગૌરાંગ સાથે સર્વથા મ્હોંટી ગયા છે, એવી સરોવરની સુન્દરી સરયુ પેલી યક્ષ-કન્યાની પૂતળી નજદીક ગઈ. આરસખાણની સુન્દર તકતી

કે જેની ઉપર એ યક્ષકન્યાની પૂતળી ઉભી રાખવામાં આવી હતી, તેના ઉપર તે ચઢી. પેલું દૈવી પુષ્પ તોડવા તેણે પોતાને જમણા બાહુ લંબાવ્યા- પરન્તુ લાંબ તે સ્થંભી ગઇ. તેની નજર એક ઓળખીતી વ્યક્તિ ઉપર પડી. તે સરયુને સ્થંભાવનાર વિશ્વાસઘાતી વીર અમીરની આંખો અને મૂર્તિ હતી.

એક પળ પણ ન ગૂમાવતાં પેલું દૈવી પુષ્પ હસ્તગત કરવા અમીર સરોવરમાં કૂદ્યો. સરયુ ચીસો ઉપર ચીસો પાડતી ફૂલ તોડ્યા વિનાજ સરોવરના જળમાં પુનઃ કૂદી પડી. જેમ જેમ સરદાર એ ફૂલ અને પુતળીની પાસે જતો ગયો, તેમ તેમ અમીરના આગમને ખેંધેલી સરયુ ખૂમો પાડતી કિનારા તરફ જવા લાગી.

સરયુની ચીસોએ ચારે દિશા કંપાવી મૂકી. યક્ષભુવનમાં એકેલા ગુલાબસિંહ અને વીરાએ તે સાંભળી. તેઓ ખંતે સત્વર ત્યાં દોડી આવ્યા. આવખતે અમીર પેલી પૂતળી પાસે પહોંચી ગયો હતો. સરયુ બીને દીલેજ પિતાને બાઝી પડી.

“ શું છે બહેન ? ”

ભયથી કંપતી સરયુ કશું બોલી શકી નહિ. તેણે કેવળ પિતાને યક્ષકન્યા અને ફૂલ પ્રતિ આંગળી કરી બતાવી. વીરા અને ગુલાબ-સિંહની નજર અમીરતી ઉપર પડી. યોગી મહાત્માએ કહેલું “જે કોઇ પુરૂષ એ પુષ્પને સ્પર્શશે તે પ્રાણુ લાગશે.” એ પ્રાણુઘાતક વાક્ય યાદ આવ્યું. અમીરના પ્રાણ બચાવવા ગુલાબસિંહે ખૂમ મારી...

“ અમીર ! અમીર ! રમણીઓના સુકોમળ કરોને દૈવી અને રહેલું લાગતું એ ફૂલ પુરૂષોના કંઠથી હાથોને માટે પ્રાણુઘાતક છે. એ પ્રાણુઘાતક પુષ્પને ન અડીશ.”



પરન્તુ કોણ સાંભળે ! જેને માથે મ્હોતનાં નગારાં ગડગડી રહ્યા હતાં, તે સરદારસિંહિ પ્રત્યુત્તરમાં હરખાતે હૈયે...હા...હા...હા... કરી હાર્ય ક્યું. ખીજી પળે પેલું પુષ્પ લેવા તે યક્ષકન્યાના દેહને સ્પર્શ્યો.

“ગુલાબ ! ગુલાબ ! જો ! આખરે અમીર ફાળ્યો છે...” હરખાતે હૈયે હસતાં હસતાં તે ગુલાબના ફૂલને તોડવા ગયો. ત્યાં યોગીની વાણી ખરી પડી. ફૂલમાંહેથી રક્ષક મણિધર બહાર આવી તેને ડર્યો. “ઓ ! હા !...” કે, તાંજ શયવત અમીર પ્રાણત્યાગી સરોવરના જળમાં પટકાઇ પડ્યો.

સરયુ વીરા તથા ગુલાબસિંહિ હજી કોઇ પણ વેળા આ અમરકૃતિ નજરોનજર જોઈ ન હતી આજ વેળા તેમણે અમીરને પ્રાણ છોડતો જોયો. યક્ષકન્યાના હાથમાંહેના ગુલાબના છોડમાં જે કાળો સપ્ત હતો, તે એ દિવ્ય પુષ્પની રક્ષા કરનાર યક્ષથી યોગ્યલો વેશ-ધારી ગુપ્તચર હતો.

ગુલાબસિંહની અગાથી વીરો સરદારસિંહનું શબ પાણી-માંથી બહાર કાઢી લાવ્યો. અત્યંત અન્યખીની અંદર એ ત્રપુટીએ જોયું કે મરનારના કાંડા ઉપર દંશની જગ્યાએ સૂક્ષ્મ “ગુલાબના ફૂલનું” એવુંજ આબાદ નિશાન પડી ગયું હતું.

“વીરા ! આ અલૌકિક તેમજ પ્રાણધાતક ઉભય ગુણુ ધરાવનાર પુષ્પનો ભોગ થયેલ અમીરનું શબ કોઇ પણ ઉપાયે આજેજ રાત્રિએ રાજકુંવરીએ લાનુભતીના મહાસયમાં જવું જોઇએ; ખોત્ત બનશે ?”

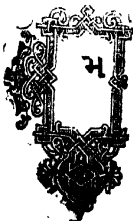
“પ્રભુ ! સેવક તૈયાર છે. કેવળ આગાનીજ વાર છે.”

“ જો સાંભળ ! અમીરનું આ વખાણુવા લાયક સાહસ અને મૃત્યુનું મૂળ કારણ એ ભાનુમતીજ છે. એનુંજ પાણિઅહણુ કરવાને આવા અનેક શરવીરો આ ફૂલ લેવા આવશે, અને આ દશાને પામશે. જેથી કરીને એ પ્રાણુઘાતક પુષ્પની ભયંકર સળથી તે પોતે માહિતગાર થાય, અને પોતાની પ્રજાને પણ જાણીતી કરે એવી એક ચિઠ્ઠી લખી અમીરના હાથમાં મૂક. તે પછી ભાનુમતીના શયનાગારમાં આજેજ રાત્રે આ શબ મૂકી આવ. કાલ આખો દિવસ મણીપુરમાંજ રોકાઈ અમીરના મૃત્યુ સંબંધે શહેરમાં શી શી ચર્ચા ચાલે છે, તેની બરાબર ખાતમી લઈ પાછો આવ.”

શુભાખ્યાસિંહની આજ્ઞાનુસાર કાર્ય કરવા વીરો ચાલતો થયો. સરયુ પિતાની આજ્ઞા લઈ પુનઃ પેલું ફૂલ તોડી લાવી. પ્રેમી પિતાએ પુત્રીના અંબોડામાં એ બહાલથી ખોરયું. સરયુ હસી પડી.

## પુષ્પ:-૭ મું

“મધ્યરાત્રિનો મહેમાન”



૧૫ રાત્રિનો શુભાર થઈ ચૂક્યો હતો, તોપણ રાજકુંવરી ભાનુમતીને હજી ઉંઘ આવતી ન હતી. ફની નરમ પથારી આજે તેને કાંટા જેવી ખૂંચતી હતી. આંખો મળી જવા માટે તે આમથી તેમ પાસાં બદલતી હતી. પરંતુ ચિન્તાની કૃપા હોવાથી નિદ્રાદેવી આજે દૂર બેઠાં હતાં. કારણ ? ચિન્તા અને નિદ્રા વચ્ચે સમીપણું હોઈ તેઓ એકબેકની આડે આવતાં ન હતાં.

જો કે અમીરને આવવાનો વખત ! અને વાયદો વીતી ગયો હતો, છતાં પણ પ્રત્યેક પળે તેને તે આગ્યાના ભણુકારા વાગતા સંભળાતા હતા. આખરે તેણે ઉંઘ ન આવવાથી શય્યા ત્યાગી. ઝોરડામાં આમ તેમ ફરવા લાગી. થોડે આઘે તેની પ્રિય સખી “પુષ્પા” નિદ્રાધીન થયેલી હતી. આ બધું જોતી જોતી તે અટારીએ આવી ઉભી. પારીએથી અંધારામાં તેણે નીચે જમીન ઉપર નજર નાખી. સર્મત્ર કાળાશ પથરાયેલી હતી. તે બોલી...

“હજી અમીર ન આવ્યો... નક્કી એનું અમંગળજ થયલું હોવું જોઈએ ! અફસોસ ! હવે ફૂલ.....”

તે આગળ વિચાર કરે એટલામાં પોતાના મહેલ પ્રતિ કોઈ અશ્વના આવવાના પડ્યા તેને કાને પડ્યા. તે લક્ષ્યપૂર્વક જોવા લાગી. થોડીજ વારમાં એક ધોડેસ્વાર ત્યાં આવી ઉભો. તેના ધોડા ઉપર એક ભારી પોટલી મૂકેલી હતી. નીચે ઉતરતાંજ રાજસેવકે તેને પકડ્યો.

‘કોણ છે ? આવી ભયાનક રાતે આ કંઈ ચીજ લઇને ક્યાં જાય છે ?’

તેણે શું કહ્યું, તે તો જ્ઞાનુભતી પૂરું ન સાંભળી શકી. પરંતુ પોતાનું નામ તે આવનાર વ્યક્તિ સ્પષ્ટ અને જરા મ્હોટયો બોલી, તે તેણે સાંભળ્યું. તપાસ કરવા અધીરી કુંવરી એકદમ નીચે ઉતરી. જે વખતે પ્રહરી સાથે પેલી અણુજણી વ્યક્તિ કંઈક છૂપી વાત કરી રહી હતી.

“કેશરી ! એ શું છે ?”

દરવાન રજપૂત કેશરીસિંહ, રાજકુંવરીને આવી પહોંચેલી જોતાંજ તરવાર નમાવી નમ્યો. બોલ્યોઃ કુંવરીબા ! આ કોઈ નવા આવનાર માણસ ઉપર મહેમ આવતાં હું એની તપાસ કરું છું.”

“ એ શું કહે છે ? ”

“ એ તમને મળવા માગે છે. ”

“ મહેને ? ”

“ હા ! ”

“ હીક ! તું દરવાજા ઉપર જા ! હું એની સાથે વાત કરું છું. બોલાવું ત્યારે હાજર થજે. ”

શિર નમાવી કેશરીસિંહ ત્યાંથી ચાલતો થયો તેના ગયા પછી લાનુમતીએ તે મધ્યરાત્રિના મહેમાનને પૂછ્યું:-

“ તમે જોને મળવા માંગો છો, તેજ હું રાજકુંવરી લાનુમતી છું. બોલો તમે કાણુ છો ? અને શું સંદેશો લાવ્યા છો ? ”

“ રાજકુંવરી ! પ્હેલાં આ ચિઠ્ઠી વાંચો ! અમીર સરદારસિંહે આ પોટલી અને ચિઠ્ઠી આપને પ્હોંચાડવા મહેને ફરમાવ્યું છે. ”

“ અમીર કયાં છે ? ”

“ શત્રુના હાથમાં ! ”

“ શું ? ”

“ ખરું કહું છું. પેલું પુષ્પ લેવા જતાં તેઓ પકડાયા છે. ”

“ આ પોટલીમાં શું છે ? ”

“ સરોવરની સુન્દરી ”

“ અમીરે એ ત્હારી સાથે કેવી રીતે મોકલાવા ? ”

અર્ધરસ્તેથી ઘોડેસ્વાર થતાં અમીરની સાથે હું થયો હતો. તેઓ મહેને પોતાની સાથે પેલું દૈવી પુષ્પ લાવવા મદદે લાઇ ગયા હતા. અમે બંને છેવટ આ છોકરીને હાથ કરવામાં ફાવ્યા, એક ચિઠ્ઠી લખી આપી તેમણે મહેને આ પોટલી આપને હાથોહાથ પ્હોંચાડવા ફરમાવ્યું.

એટલામાં દુશ્મનના માણસો આવી લાગ્યા અમીર પકડાયા, અને હું શ્વાસનેર ઘોડો દોડાવતો આ છોકરીને લઈ અહીં આવી પહોંચ્યો છું.”

અમીરના સેવકને પોતાની પાછળ આવવાનું કહી ભાનુમતી કેશરીસિંહ પાસે પેલી પોટલી ઉંચકાવી શયનાગારમાં આવી. પોટલી પલંગ ઉપર મૂકી કેશરીસિંહ રાજકુંવરીની આગળથી પાછો પોતાનો પહેરો સાચવવા માથ્યો ગયો.

તે પછી પેલી ચિટ્ટી વાંચવા માટે ભાનુમતી દીવા પાસે ગઈ ચિટ્ટી વાંચી તેમાં નીચે પ્રમાણે લખેલું હતું.

“ રાજકુંવરી ભાનુભતી !

આ આવનાર માણસ મ્હારો ખાસ વિશ્વાસુ છે. એની સાથે મોકલાવેલી ચીજ પૂરતા બદોબસ્તમાં રાખજો. હું જલ્દી તમને આવી મળીશ. લી૦ અમીર સરદારસિંહ.

ચોળાયેલી ચિટ્ટીના છેકાયલા આ અક્ષરો ઉકેલવામાં જ્યારે ભાનુમતી લાગી હતી, ત્યારે પેલો મધ્યરાત્રીનો પરોણો શું કરતો હતો ? તેણે સપાટાબંધ પોટલી છોડી નાખી. અંદરથી એક શયવત શરીર બહાર દાઢયું. રાજકુંવરીનાજ પલંગમાં તેને સુવડાવી ઉપર એક સુંદર સ્ત્રીનું ચીર એ'ઢાડી દીધું.

એટલામાં ભાનુમતી ચિટ્ટી વાંચી પાછી ફરી. શું કરે છે ? ” તેણે પેલા અજાણ્યાને પૂછ્યું.

“ માફ કરો ! રાજકુંવરી ! સરોવરની સુંદરી આપને સોંપી છે. ” તે શય્યા પ્રતિ આંગળી બતાવતાં બોલ્યો... “હવે મ્હત્તે જવાની રજા આપો. ”

|                          |        |
|--------------------------|--------|
| સતીતારામતીવાર્તા સચિત્ર  | ૦-૧૦-૦ |
| કોણચાલાક? સચિત્ર         | ૦-૧૦-૦ |
| ખુનીની ખોપરી ...         | ૦-૮-૦  |
| વિષનો વરસાદ ...          | ૦-૮-૦  |
| પાપનું પડકું ...         | ૦-૮-૦  |
| જગતનો જાદુગર ...         | ૦-૮-૦  |
| શવાશેરની શોધમાં ...      | ૦-૮-૦  |
| ડાક્ટર દૈત્ય ...         | ૦-૮-૦  |
| કપટ સીંહ ...             | ૦-૬-૦  |
| ભેદી મુઠ્ઠું ...         | ૦-૦-૦  |
| સાળવરસની સતી ...         | ૦-૮-૦  |
| મેના શેઠાણી              | ૦-૬-૦  |
| સતિ તેજામા               | ૦-૬-૦  |
| ખરાસ કસ્તુરી             | ૦-૮-૦  |
| ગજરામાર                  | ૦-૮-૦  |
| સદેવંતઅનેસાવલીંગા        | ૦-૮-૦  |
| ગુલબંકાવલી               | ૦-૮-૦  |
| ખત્રીસ પુતળી સંપુર્ણ     | ૨-૮-૦  |
| સાડાત્રણ ભાઈઅંધ          | ૦-૮-૦  |
| ભયંકર ભુતાવળી            | ૦-૬-૦  |
| ડીરકટીવ કે દેવ ?         | ૦-૮-૦  |
| ભજનસાગર                  | ૦-૮-૦  |
| ભજન ભંડાર                | ૦-૮-૦  |
| કૃષ્ણ મુદામા સચિત્ર      | ૦-૧૦-૦ |
| રાજભાષા (ઇંગ્રેજસહૈલાઈથી |        |

|                             |        |
|-----------------------------|--------|
| શીખવાનું સાધનકી.            | ૧-૮-૦  |
| સચિત્ર ક્રેકશાસ્ત્ર કી.     | ૧-૮-૦  |
| હુન્નર પ્રકાશ કી.           | ૨-૦-૦  |
| રસીક ધોળ પદ કી.             | ૧-૪-૦  |
| શુદ્ધ કાવ્ય દોહનર થી ૫ ભાગ  |        |
| કી.                         | ૨-૦-૦  |
| મુડા બહોતેરી કી.            | ૨-૦-૦  |
| ગોરવરકૃતરામાયણકી.           | ૩-૦-૦  |
| તુલસી કૃતરામાયણકી.          | ૬-૦-૦  |
| પેસા કેમ કમાવા ? વ્યાપારી   |        |
| તાલીમ શીખવનાર સર્વોત્તમ     |        |
| પુસ્તક                      | ૧-૮-૦  |
| સ્વામીદયાનંદનું જીવન ચરિત્ર |        |
| કી.                         | ૨-૦-૦  |
| નઝીર કી.                    | ૧-૦-૦  |
| પંચીકરણ કી.                 | ૨-૦-૦  |
| મોટી ગાયનમાળા ખાર ભાગ       |        |
| કી.                         | ૦-૧૨-૦ |
| " " આઠ ભાગ કી.              | ૦-૮-૦  |
| " " છ ભાગ કી.               | ૦-૪-૦  |
| મહાભારત વલ્લભ વ્યાસનું      |        |
| કી.                         | ૬-૦-૦  |
| વિવેકાનંદનું જીવન ચરિત્ર    |        |
| સચિત્ર કી.                  | ૩-૪-૦  |
| સ્વામી રામતીર્થનું જીવન     |        |
| ચરિત્ર                      | ૨-૮-૦  |

બુકસેલર રણછોડલાલ મોતીલાલ

પુસ્તકો વેચનાર—અમદાવાદ.

# યુવકરાજ

( વાંચો ) સચિત્ર “ કાળીના બ્રહ્મો ” કી ૦-૧-૦-૦



( વાંચો ) સચિત્ર “ જરદાસ ” કી ૦-૧-૦-૦

બુકસેલર રણછોડલાલ માતીલાલ શાહ.  
રીચીરોડ-અમદાવાદ.

“ કેમ ? ”

“ અમીરને છોડાવી લાવવા ? ”

“ પરન્તુ ઉભો રહે. પહેલાં પૂરતી ખાત્રી કરવા દે. ”

રાજકુંવરી સરોવરની મુન્દરીનું મુખ જોવા તેની પાસે જવા એક પગલું ભરે, તે પહેલાં તો આવનાર અણુજાણ્યાએ આગળ વધી તેને તેમ કરતાં અટકાવી.

રાજકુંવરી ! થોડી વાર થોભો ! પહેલાં મ્હારી સાથે જરા પેલા દીવા આગળ આવો. મ્હારે તમને કંઇક બતાવવું છે.”

લાનુમતી એ અજાણ્યા સાથે દીવા આગળ ગઇ. પેલા અજાણ્યાએ જળવામાં હાથ લાવી એક ફારો કાગળ અને પેનસીલ કાઢ્યાં. લાનુમતી જુએ એમ તેણે બે મોટા અક્ષરો તે ઉપર લખ્યાં. રાજકુંવરીની રહામે તે કાગળ ધર્યો...“વાંચો...”

રાજકુંવરીએ તે વાંચ્યું. વાંચતાંજ તેના મોઢાના ભાવ ફરી ગયા. તે મધ્યરાત્રિના મહેમાનના મોઢા સામું ટગર ડગર જોઇ રહી.

**પુખ્ત:-૮ મું.**

“ બનાવગીર.”



રા ! ” આ બેજ અક્ષર લાનુમતીએ વાંચ્યા. પોતાના શયનાગારમાં આટલી યુક્તિ અને હિંમત લઢાવી મધ્યાત્રિએ બેઠકકે આવનાર વીરાના મુખ તરફ તે જોઇજ રહી.



“ ચાલો હવે જઈશું ! કુમારી ! મળજો.” વીરાએ વિનયપૂર્વક નમન કરતાં જવાને માટે એક પગલું ભર્યું.

“ સખૂર ! દગાખોર ! એક રાજકુંવરીને બળ્યે વખત બનાવી તેનીજ આંખ આગળથી છટકી જવામાં હવે તું કદાપી ફાવનાર નથી.”

“ અરે કાઈ હાજર ?” ભાનુમતીએ ખૂબ મારી...તેની ખૂબથી દાસી પુષ્પા જાગી ઉઠી. પરંતુ ભાનુમતી કંઈ નવું જીવું કરે, તે પહેલાં તો આપણો ચાલાક વીરો તૈયાર થઈ ગયો. બળતા લેમ્પમાં એક ટૂંક મારી, તેણે ઓરડામાં અંધારું કરી દીધું. પોતાનો નહ સવાનો માર્ગ સરળ થયો. ભાનુમતી આ અંધારામાં વીરાને કે પુષ્પાને શોધી ન શકી.

“ પુષ્પા ! જલ્દી દીવો કર ! આપણી સાથે દગો રમાયો છે.”

પુષ્પાએ ઝપાટાબંધ દીવો કર્યો. પરંતુ તે વખતે ત્યાં વીરો ન હતો. ભાનુમતીની આગાથી પુષ્પા એકદમ નીચેના પહેરેગીર કેશરીસિંહને તેડી લાવી. તેને આવતાંની સાથેજ રાજકુંવરીએ પ્રશ્ન કર્યો. “ કેશરીસિંહ ! પેલા હરામખોરને જતો તે જોયો છે ? ”

“ કાણુ ? તમે જોને સાથે લઈ ઉપર ગયા હતા તે ? ”

“ હા-હા-તેજ.”

“ તે તો હમણાજ મ્હને સલામ કરી પોતાના ઘોડા ઉપર બેસી ચાલ્યો ગયો.”

“દોડો કેશરીસિંહ ! એ બદમાશને બનતી ઝડપે પકડી લાવો.”

“ જેવી આગા.”

કેશરીસિંહે તાબડોતોબ રવાના થયો તેના ગયા પછી ભાનુ-  
મતી બોલી...“ પુષ્પા !”

“ કુંવરીબા ! ”

“ તું અત્યારે ને અત્યારે જઈ પિતાને તેડી લાવ.”

પુષ્પા ગઈ. તે પછી ભાનુમતી પેલી સરોવરની સુન્દરી પાસે ડરતી ડરતી ગઈ. કંપતા હાથે તેણે ઓઢાડેલી લીલી ઓઢણી તેના માથા ઉપરથી દૂર કરી. દીપકના પ્રકાશમાં તે સુતેલી વ્યક્તિનું મુખ જોતાંજ તે બે ડગલા દૂર હઠી ગઈ “ ઓ મા! આ શું ? ”

વાચક ! રાજકુંવરી ભાનુમતી જે બચકર ચીજને જોઈ દૂર હઠી ગઈ હતી, તે પેલા અમીર સરદારસિંહનું શબ હતું.

તેના હાથમાં એક ચિટ્ટી હતી. તે લેવા ભાનુમતી નીચી વળી. અમીરના કાંઠા ઉપર રક્ત રંગી ગુલાબના ફૂલનું નિશાન દેહતું. દીવાના અજવાળામાં ચિટ્ટીમાં લખેલી બે લીટીઓ ભાનુમતીએ વાંચી લીધી.

“દેવી ફૂલ તોડવા જતાં અમીરની આ દશા થઈ છે. પ્રત્યેક ફૂલ મેળવવા મથનાર આ દાખલા ઉપરથી સમજો ! ”

“ બહારવટીઓ ગુલાબસિંહ

ભાનુમતીના હાથમાંથી ચિટ્ટી સરી ગઈ. તે બ્યાં ઉભી હતી, ભાંજ મ્હોંટી ગઈ. અમીરના શબને તે મ્હોતનું કારણ શોધવા ચારે બાજુથી તપાસી સુઝી. પરંતુ નિરર્થક. અમીર કેવી રીતે મૃત્યુવશ થયો ? તે તે ન જણી શકી.

એટલામાં મણીપુર નરેશ ભાનુચંદ્ર ત્યાં આવી પહોંચ્યા. ભાનુમતીએ પિતાને ખાનગીમાં તમામ ઘટના કહી સંભળાવી.

પુખ્ત તથા કેશરીને આ વિષયમાં એક પણ અક્ષર મુખ બહાર ન બિચારવા સખ્ત ધમકી આપવામાં આવી હતી.

જ્યારે જ્ઞાનુચ્છે લૂટારનું આ સાહસ અને પરાક્રમ પુત્રીને મુખે સાંભળ્યું, ત્યારે તેને લાગ્યું... કે ગમે તેવો પણ આ યુક્તિયાજ બનાવગીર સાહસીક અને શૂરો છે, એ તો નિઃસંશય! અમીરનું જ્ઞાન તથા ચિઠ્ઠી તેણે ખ્યાન પૂર્વક અવલોક્યા. કેટલીવાર પછી તે બોલ્યો...

“ જ્ઞાનુ ! અમીરનું મૃત્યુ શાથી થયું તે તે જાણ્યું ? ”

“ ના ! ”

“ જો...આનાથી...”

જ્ઞાનુચ્છે જ્ઞાનુમતીને પેલા ગુલાબના ફૂલ પાસે એક લોહીનો ડાઘ અને દાંત વાગવાનું ચિહ્ન બતાવ્યું. તે મોટેથી બોલ્યા..

“ અમીરનું મ્હોત બારવટીઆથી નહિ પરંતુ કોઈ વિલક્ષણ રીતેજ થયું છે.”

“એટલે?”

“અમીરના શરીરની લીલાશ અને આ ડાઘ જોતાં મને તો એમ લાગે છે, કે અમીરને સર્પદંશ થયો છે.”

“ હવે બચે એમ છે ? ”

“ નહિ. દંશ પ્રાણહાતક નીવડ્યો છે. અમીર આ કુનિયા છોડી ગયો છે.”

## પુષ્પ:-૯ મું

“ ભયંકર સમાચાર ”



આ જે રાજકુંવરી ભાનુમતીના મ્હેલ આગળ હજારો નગરવાસીઓની ભીડ જામી હતી. રાજ ભાનુચંદ્ર શું કહે છે ? તે જાણવા સર્વ કોઈ આતુર હતાં. એવામાં નીચેના યોગાનમાં રાજસેવકો એક પુરૂષના શ્રમને ઉપાડી લાવ્યા. પ્રત્યેક મનુષ્યની નજર તેની ઉપર સારી રીતે પડી શકે તેવી ઉંચી જગ્યાએ તેને સંભાળપૂર્વક ગોઠવવામાં આવ્યું. તે પછી મહારાજ ભાનુચંદ્રની સવારી ત્યાં આવી પહોંચી. તેમને જમણે હાથે પુષ્પાનો હાથ પકડી રાજકુંવરી ભાનુમતી મંદ મંદ પગલાં ભરી રહી હતી. પ્રધાનની આજ્ઞાથી સેવકોએ પ્રજાજનને શાન્ત થવા સૂચના કરી. હાહાકાર તજી, સર્વ રાજ શું કહે છે ? તે સાંભળવા અધીરા થયાં. વયોવૃદ્ધ રાજાએ બોલવું શરૂ કર્યું,

“ વફાદાર સરદારો ! નિમકહલાલ રાજ્યસેવકો ! તથા મણી-પુરના હિતેશ્વ પ્રજાજનો...

આજે એક ભયંકર સમાચાર સંભળાવવા તમને સંધ્યાને અહીં એકત્ર કરવામાં આવેલ છે. એ સમાચાર આનંદના નહિ પરંતુ શોકના છે. પેલી હજારો વર્ષ પરની લોકવાયકા આજે પણ ઘેર ઘેર રસભરી રીતે ગવાતી મુરોવરની મુન્દરી ( પહેલાં યક્ષકન્યા હતી.) અને શુભાષના ફૂલને વિષે તમે સર્વે થોડું ધણું સાંભળ્યું હશે. આજે તેનેજ વિષે કંઈક વધુ માહિતી મળી આવી છે.

રાજકુંવરી ભાનુમતીના એ ફૂલ મેળવવાના આગ્રહે તથા તેનીજ સાથે લગ્ન કરવાની લાલચે અનેક જવાંમદોનું ધ્યાન એ ફૂલ મેળવવા દોરાયું હતું. જેમાંના એક આપણા નગ્નના સુવિખ્યાત અમીર સરદારસિંહ પણુ હતા. તપાસ કરતાં તેમને અંતે એ માલમ પડ્યું. કે સરોવરની સુન્દરી ! અને ગુલાબનું ફૂલ ! એ વાત કેવળ કલ્પનાના ગપ્પાંજ નહિ, પણુ સર્વથા સત્ય અને હયાતી ભોગવે છે. આપણાંજ નગ્નથી થોડે દૂર એક અરણ્યમાં એક દ્રુપો રસ્તો આવેલો છે. જેમાંથી એ યક્ષલુવનમાં જન્મ શકાય છે. અંદરજ પાસેજ એક રેનેહ-સરોવર આવેલું છે. તેમાં એક પ્રખ્યાત અને બળવાન લૂટારૂ આજ ધણી વર્ષથી વાસ કરે છે. જે એમની શોધ સાચી હોય તો એમનાજ જખ્દોમાં એમ માલમ પડે છે કે...એ શરવીર ખહારવ-ટીઆને એક મનોહર પુત્રીરત્ન છે. જે સરોવરની સુન્દરીને નામે આજે ઝોળખાય છે. કેવી રીતે ? એ તો પ્રભુને માલમ ! પરન્તુ અમીરના અથાક પ્રયત્ને એ સરોવરની સુન્દરી થોડા સમયને માટે અમીરના પંજમાં સપડાઇ હતી. પરન્તુ બળવાન લૂટારૂ અમીરની પત્ની શાન્તા અને સેવક સુલતાનનું ખુન કરી એને પાછો ઉપાડી ગયો છે, સરદારસિંહે એ દિવ્ય ગુલાબનું ફૂલ એ છોકરીને અંબોડે નજરે. નજર જોયું હતું.

અંતે સરોવરની સુન્દરી અને એ ફૂલને ફરી હસ્તગત કરવા તથા બખ્ખે ખુનોનો લયકંર બદલો લેવા દ્રઢ નિશ્ચય અને ભીષણ પ્રતિજ્ઞા કરી કાલે અમીર પોતાનું મકાન છોડી ગયા હતા. તે પછી મધ્યરાત્રિને શુમારેકાષ્ટએક દગાખોર બદમાશ મ્હારીપુત્રી ભાનુમતીના શયનાગારમાં એજ અમીરનું શબ મૂકી ગયો છે. મ્હારા ધારવા પ્રમાણે

એ કૃત્ય પણ ખહારવટીઆનાજ કોઈક સેવકનું હોવું જોઈએ. અમારના શખને ભાનુમતીના મહેલમાં મૂકી જવામાં દુરમનનો ગૂઢ ઉદ્દેશ એ કુલને માટે પ્રયત્ન કરનારાંઓને ખીક આપવા સિવાય બીજો કશો નથી.

પરંતુ એથી પણ આશ્ચર્યની વાત તો એ છે, કે અમીરના શરીર ઉપર કોઈ પણ પ્રકારના ધા કે હુમલાનું ચિહ્ન નથી. છતાં તેમનું મૃત્યુ નિપળ્યું છે. આપ બારોકીથી તપાસશો તો તેમના જમણા હાથના કાંડા ઉપર એક સૂક્ષ્મ ગુલાબના ફૂલનું દૈવી નિશાન અને લાલ સર્પદંશ એ બે ચિહ્નો રપટ દેખાય છે. પરંતુ મૃત્યુ કેવી રીતે અને ક્યાં થયું ? તેનો કશો પત્તો નથી. કેશરીસિંહ પણ એ શખ મૂકી જનાર અણુભણ્યાની પૂઠે પડ્યો હતો. પરંતુ પરિણામમાં શૂન્યજ આવ્યું છે.”

ભાનુમતીને વીરાએ કદ કરી, તથા બનાવી, એ અંગત કેટલીક વાત રાજાએ છૂપાવી બાકીનો ઇતિહાસ પ્રજાજનો સમક્ષ કહી સંજનાવ્યો. હજારો લોકોએ અમીરના જમણા હાથ ઉપરનું ગુલાબના ફૂલનું ચિહ્ન તપાસી જોયું. પરંતુ કોઈ માડીભયો વીર ખૂનીને પકડી લાવવાનું બીકું ઝડપવા તૈયાર ન થયો.

એક પછી એક પ્રજાજનો વિધવિધ વાત કરતાં વેરાવા લાગ્યાં. ભાનુમતી નિરાશ મુખે આ બધું જોઈજ રહી. પણ એટલામાં લોકોની બીડ ભેદી ત્યાં એક યુવાન ધસી આવ્યો. શખને કેટલીક વાર તપાસી જોયા પછી તે બોલ્યો.

“ રાજન્ ! ઓળખો છો કે ? ”

“ નહિ ! ”

“ હું રજપુતનો પ્રખ્યાત ડિટેક્ટીવ ભાનુ.”

“ શું તમે ભાનુપ્રસાદ ? ”

“ હ...હા...હું પણ એ ફૂલ મેળવવા ઇચ્છું છું. અમીરની જગ્યા મ્હને સોંપો ! ફૂલ અને ખુનીને હું હાજર કરીશ.”

“ તો ભાનુપ્રસાદ ! શર્ત મુજબ મ્હારી પુત્રીનો હાથ પણ જરૂર તમારા હાથમાં ધરીશ.”

તે પછી કેટલીક ખાનગી વાતો ડિટેક્ટીવ ભાનુ અને રાજકું. વરી વચ્ચે થઇ. રાજગ્રાથી એક અનુચર ડિટેક્ટીવ ભાનુને અમીરનું મકાન બતાવવા આગળ ચાલ્યો. ભાનુમની પણ પિતાની રજા લઇ તેની સાથે ચાલી. ગુલાબસિંહની સ્થામા ડિટેક્ટીવ ભાનુએ બાથ લીડી. ભાનુમતીએ આ “ ભાનુ”ની ચાલાકી વિષે બહુબહુ સાંભળ્યું હતું. તેને વિશ્વાસ બેઠો...કે કદાચ એ કામ પાર પાડે ! ”

ભાનુમતી અને ડિટેક્ટીવ બંને વાતો કરતાં કરતાં સેવક સાથે અમીરના મકાને આવી પહોંચ્યા. ત્યાં બારણામાંજ એક દાસી ઉભેલી હતી.

“ આ કોણ ? ” ભાનુએ ભાનુમતીને પૂછ્યું.

“ હું નથી ઝાળખતી ! છતાં ઉભા રહો પૂછી નેમ્મ.”  
ભાનુમતીએ એ યુવતિને પાસે બોલાવી પૂછ્યું.

“ તું કોણ છે ? ”

“ શાન્તાની દાસી.”

“ તારું નામ ? ”

“ વનખાળા.”

“ અહીં શું કરે છે ? ”

“અમીર સાહેબે પોતાના ધણીખરા દાસદાસી-  
દીધી છે. પરન્તુ કુમારી ! હું બહુજ ગરીબ છું. મ્હારે ક  
સ્થાન નથી. એટલે એમની આજ્ઞા વિરુદ્ધ અહીં પડી પડી  
ઠરી રહી છું,”

રાજકુંવરીની સાથે સેવક કેશરીસિંહ આવેલો હતો, તેણે પણ  
વનખાળાને માટે ઓળખાણ આપી. કેશરીસિંહના કહેવાથી ભાનુને  
વનખાળા ઉપર વિશ્વાસ બેઠો. દયા આવવાથી તે બોલ્યો.

“એમ છે ? વારું વનખાળા ! તારે ત્હારે કયાંય જવાની જરૂર  
નથી, તું અહીંજ રે’જે. અમીર હવે અહીં પાછા કદાપી આવનાર  
નથી. હવેથી તું મ્હારીજ તહેનાતમાં રહેજે.”

“આપનો ઉપકાર !”

ડિટેક્ટીવ ભાનુ તે પછી ભાનુમતી તરફ ફરીને બોલ્યો.  
“રાજકુંવરી ! આ કૂલનો પત્તો મેળવવા મ્હારે એક ચાલાક રમણીની  
જરૂર હતી. હું ધારું છું કે આ વનખાળા એ કામ બરાબર સારી  
રીતે કરશે,”

“જરૂર ! પાછી ફરી, તેને માટે હું ખાત્રી આપું છું. સાહેબ !”  
કેશરીસિંહ બોલ્યો.

આ પછી કેશરીસિંહ તથા ભાનુમતી ડિટેક્ટીવની રજા લઈ  
પોતાને મહેલે પાછા ફર્યા જ્યારે બીજા બાજુ વનખાળાને એકાન્તમાં  
લઈ જઈ ડિટેક્ટીવ કે’વા લાગ્યો, “વનખાળા ! જો હું ત્હને કોઈ  
આસ કામ સોંપવા માગું છું. બોલ ! તું તે કરશે ?”

“જરૂર !”



..મને, કે જે જરા પણ દુગો માલમ પડશે, તો તેજ

..રા પીસ્તોલ ત્હારી છાતી વીધી નાખશે.”

“શાન્તાબહેનની હું ખાસ વિશ્વાસુ દાસી છું. તમને તો શું  
ભય ? આજી અમીરનાં કેટલાંએ ભયંકર કામો મ્હેંજ કર્યા છે...”

“તે શું ?”

“સરોવરની સુદરી વિષે કેટલીક ખાસ વાતો ને ખાતમીઓ  
મ્હને માલમ છે. અમીર પણ મ્હારીજ સલાહ લેતા હતા.”

ડિટેક્ટીવ ભાનુએ ધાર્યું કે આ દાસી જે પોતાની વિશ્વાસપાત્ર  
થાય તો આગળ ઉપર ધણીજ કામ લાગશે, એ ધરાદાથી તે બોલ્યો,  
“તું શું બોલે છે ? તે મ્હને કહીશ ?”

“હમણા નહિ. પરંતું હા ! જે તમે મને છૂટથી અહીંયા  
હરવા ફરવાની રજા આપો ! તો તમને કેટલીક વિચિત્ર ખાતમીઓ  
આણી આપું.”

“વાર ! હું એ વાત કબૂલ કરું છું. પછી કંઈ છે ?”

“હા !”

“શું ?”

“મ્હારી મદદથી તમે જ્યારે એ ફૂલ મેળવી રાજકુંવરીને  
પરણો ! ત્યારે પણ મ્હને ન ભૂલી જવી.”

“ગાંડી ! એમ તે બને ? લે...આ...વચન...”

ડિટેક્ટીવ ભાનુએ વનખાળાના હાથમાં વચન દેતાં તેને  
પોતાની પાસે ખેંચી ગાલ ઉપર એક મીઠું ચુબન ભરી લીધું.

વનખાળા તુરતજ હાથો છટકાવી સાંથી વિદાય થઈ ગઈ. તે  
પછી ડિટેક્ટીવ ભાનુ પણ પોતાના કાર્યને માટે પ્રપંચના પાટીઆ  
ઝાઝવવાં વિચાર કરવા લાગ્યો.

વનખાળાના સૌન્દર્યમાં ડિટેક્ટીવ ભાનુ અળથો હતો. તેના નયનખાણોનો તે ભોગ થયો હતો. ને “પોતાનું કામનું કામ થશે, અને કામચલાઉ પત્ની તરીકે પણ કામ લાગશે !” એવા દુષ્ટ ઉદ્દેશપૂર્વક તેણે વનખાળાને આશ્રય આપ્યો હતો.

ખીજેજ દિવસે અમીરના મકાન ઉપર એક કાળુ પાટીયુ લટકાવેલું દેખાતું હતું. તેમાં લખેલું હતું કે:—

“ ડિટેક્ટીવ ભાનુપ્રસાદ.”

“રાજપુર.”

પુખ્ત:—૧૦ મું.

“ રાજકુંવરીનું હરણુ.”



રા ! શું આ બધું સાચુંજ કહે છે ?”

“ પ્રભુ ! કોઇ દિવસ નહિ ને આમ આજેજ અવિશ્વાસ શા માટે ?”

“ નહિ ! નહિ ! તું વીર છે ! ધારે એ કરી શકે એમ છે. કહે વારં પછી શું થયું ? ”

“ જ્યારે ખીજે દિવસે મણ્ડીપુર નરેશ પ્રજાજનોની મંળવર મેદીની વચ્ચે આ બધી વાત કહી બતાવી, ત્યારે હું ત્યાં હાજર હતો. રાજપૂરના પ્રખ્યાત ડિટેક્ટીવ ભાનુપ્રસાદે આપને પકડી ફેલ મેળવી આપવાનું ખીડું ઝડપ્યું છે.”

“એમ ?”

“હા !” અને તે ઉપરાત કોઈ વનબાળા નામની યુવતી પણ તેની મદદમાં છે.”

ગુલાબસિંહના છુપા મકાનમાં વીરો આ તમામ વાત પોતાના માલીકને કહી રહ્યો હતો. પોતે ભાનુમતીના શયનાગારમાં કેવી રીતે અમીરનું શય મૂકી આવ્યો ? ત્યાંથી માંડીને ખીજ દિવસની તમામ ખાતમી તેણે જાણી લીધી હતી. ડિટેક્ટીવ ભાનુ ન્યારે બીડ બેદી ભાનુમતીને જઈ મળ્યો હતો, ત્યારે પણ છુપા વેશમાં વીરો પ્રજા-જનોના ટોળામાંજ હતો.

“ત્યારે હવે શું વિચાર છે ?” ગુલાબસિંહે વીરોની સલાહ પૂછી.”

“જો મ્હારીજ ઇચ્છા જાણવા માગતા હો, તો આ તમામ આકૃતનું મૂળાઉં રાજકુંવરી ભાનુમતી છે. અને તેનેજ ઉપાડી લાવવી”

“અને પછી ?”

“હમેશને માટે આપણા આ ગુપ્ત આવાસમાં કેદ કરવી.”

“એ તો અન્યાયનું પગલું.”

“તો ખીજે ઉપાયજ નથી. જ્યાં સુધી ભાનુમતી છે, ત્યાં સુધી તેના હાથની ઉમેદવારીમાં આપણા હજારો દુરમનો દરરોજ વધતાં જશે. અને એ ભાનુમતીને પકડીશું. તો ડિ. ભાનુ ખીજું બધું છોડી તેનેજ શોધવા આપણી પૂઠ પકડશે. અને આમ મહેલાઈથી આપણે ડિટેક્ટીવને આપણા હાથમાં ફસાવી શકીશું.”

“વાફ ! તું હવે વિશ્રાન્તિ લે ! સરચુની જરાબર સંભાળ રાખજે. હું જાઉં છું.”

“ક્યાં?”

“લાનુમતીના મહેલમાં.”

“હું આવું?”

“ના! સરચુ એકલી છે. માટે તું અહીંજ રહે! હું એકલોજ એ માટે બસ છું.”

વીરાને સરચુની સંભાળ રાખવાનું કહી બહાદુર બહારવટીઓ શસ્ત્રથી સજ્જ થઇ ખરી બપોરી વખતે બહાર પડ્યો.

પરંતુ વીરાને પોતાનો સ્વામી ધોળે દિવસે એકલો મહેલમાં જઈ રાજકુંવરીને હરી લાવે એ બહુજ જોખમ અને ભયભરેલું જણાયું. ગુલાબસિંહની ના છતાં તે નિદ્રાધીન સરચુને એકલીજ છોડી... પોતાના માલીકની મદદે દોડ્યો.

\* \* \* \*

રાજકુંવરી લાનુમતી ભોજનાદિથી પરવારી મધ્યાહ્નકાળ હોવાથી પથારીમાં આડી પડેલી હતી. પાસેજ દાસી પુષ્પા તેને પંખા વડે પવન નાખી રહી હતી. લાનુમતીની આંખ મીચાઈ ચૂકી હતી. એટલામાં રાજમહેલની નીચે એક પ્રાંઠ સન્યાસી સંગીતધારા છોડી રહ્યો હતો. રસ્તે જતા આવતા લોકોનું એક મોઢું ટાળું તેની આસપાસ એકઠું થયું હતું.

—:સંગીત:—

એ દિનના મહેમાન.....

બધાંએ એ દિનના મહેમાન.

મોડાં મહેલાં પણ સર્વેને... સવાનું છે સ્મરણ... બધાંએ.

—:સાખી:—

સત્તા અને આ સાલ્ખી બે દીનની સમજે તમે,  
અધિકારના અભિમાનમાં સમજી જરા રમજો તમે.  
ધનવાન ! ધનભંડાર જોધને જરી ફૂલો નહિ,  
સઘળાં પ્રભુના બાળ છે સિદ્ધાંત એ ભૂલો નહિ.  
સત્તાધીશ ! શ્રીમાન તજી દયો...સત્તા ! ધન અભિમાન...અધાંએ.

—:સાખી:—

તે છે અમીર ! ગરીબના દુખની દયા જે ખાય છે,  
તે રાજ્ય છે જ્યાં સર્વ માટે એક ! નિર્મળન્યાય છે.  
વૈભવ વિલાસોમાં છટી જઈ છેક હા ! ફૂલો નહિ.  
ચઢતી પછી પડતી તણા અવિચળ નિયમ ભૂલો નહિ.  
કોને માલમ ! ક્યારે ઉતરી...જાય...અધું અભિમાન...

અધામાં એકજ સરખો પ્રાણુ.....અધાંએ...  
સંન્યાસી વારંવાર એક પછી એક લીટીઓ ફરી ફરી આલાપ મારી  
પહાડી સૂરે લલકારી રહ્યો હતો. રાજકુંવરીની મોંચાયલી આંખો એ  
નાદે એકાએક ખૂલી “પુષ્પા !”

“કેમ ?”

“આ કોણ ગાય છે ?”

પુષ્પાએ ઝડખામાંથી જોયું. તે પાછી આવી...બોલી,

“જહેન ! કોઈ એ સંન્યાસી ગાય છે.”

“કેવું મધુર ગાય છે ? પુષ્પા જ. એને બોલાવી લાવ.”  
પુષ્પા રાજકુંવરીની આજ્ઞાનુસાર નીચે આવી. પેલા સંન્યાસીને તેણે

કહ્યું, “યોગીરાજ ! મહારાં કુંવરીબા આપના સંગીતે આકર્ષાયાં.  
 છે. તો જરા ઉપર આવશો ?”

એક પણ અક્ષરના ઉચ્ચાર કે આનાકાની સિવાય તે સંન્યાસી  
 પુષ્પા સાથે ઉપર આવ્યો. રાજકુંવરી શરમાતી શરમાતી ઉડી. આસન  
 આપતાં બોલી.

“પધારો યોગીરાજ.”

સંન્યાસી બેઠા. તે પછી રાજકુંવરી તેમની બરાબર સ્થાને બેઠી  
 સંન્યાસીને પોતાની તરફ ટીકી ટીકીને જોઈ રહેલો જોતાંજ ભાનુમતી  
 બોલી. “સંન્યાસી મહારાજ ! આપ ક્યારના મહારી સ્થાને શું જોઈ  
 રહ્યા છો ?”

“એ હું પછી કહીશ ! વાઈ ! જે આપને કોઈ પણ જાતની  
 અડચણ ન હોય તો જરા તમારો હાથ મ્હને જોવા દેશો ?”

ભાનુમતીએ પોતાનો નાભુક હાથ યોગીના હાથમાં સંક્રાંતિ  
 આપ્યો. પવિત્ર સંન્યાસી એને સ્પર્શતાં રહેજ કંઈ થોડીવાર તે જોયા  
 પછી બોલ્યો.

“આ કોણ છે ?”

“એ મારી દાસી છે.”

“એને જરા બહાર જવાનું કહો મહારે તમને કંઈક ક્ષુપ્ત  
 અવિધ્ય કેવું છે.” યોગીરાજ બોલ્યા.

રાજકુંવરીએ દાસી પુષ્પાને સાન કરતાંજ તે બહાર ચાલી  
 ગઈ. તેના ગયા પછી સંન્યાસી બોલ્યા.

“રાજકુંવરી ! બહીશો નહીં ! તમારા મહ બહુ ભારી છે. આજેજ  
 તમને કોઈ ઉપાડી જનાર છે.”

“મહને ?” રાજકુંવરી ક્ષિપિત ચમકી ઉઠી.

“હા ! અને તે પણ અત્યારે ! થોડીજ વારમાં.”

“તેનું નામ ?”

“બહારવટીઓ ગુલાબસિંહ ”

રાજકુંવરી તેનું નામ સાંભળતાંજ ઉભી થઇ ગઇ. સંન્યાસીના મોઢા સ્થામું તે ટગર ટગર જોઈ રહી. સંન્યાસી આગળ બોલ્યા.

“રાજકુંવરી ! છતાં બચવાનો એક ઉપાય મહારી પાસે છે.”

“તો બતાવો ? શું છે ?”

“મહારા કલ્લા પ્રમાણે કરો. તમારી દાસીને બોલાવો.”

રાજકુંવરીએ પુષ્પાને હાંક મારી. પુષ્પા ત્યાં આવી પહોંચી તે પછી સંન્યાસી બોલ્યા “આ તમારી દાસીને તમારા જવેજ પોશાક પહેરાવી ખીજ લાલુમતી બનાવો. તમારા બંનેની સુવાની જગ્યા બદલી નાખો. લૂટારૂ તમારે બદલે તમારી દાસીને લઇ જશે”

“પણ કદાચ એમ ન બન્યું તો ?”

“અત્યારે એવી એવી શંકાઓ કરી બ્યર્થ વખત વિતાડવાનો સમય નથી. હું કહું છું એમ કરો.”

સંન્યાસીના વચન ઉપર શ્રદ્ધા રાખી રાજકુંવરીએ પુષ્પાને પોતાનો પોશાક આપતાં કહ્યું. “પુષ્પા ! જા...તહારા ખંડમાં જઈ આ વસ્ત્ર પરિધાન કર. થોડી વારને માટે તુંપે રાજકુંવરી બની મહાલી લે.”

પુષ્પા હસતી હસતી મૂલ્યવાન પોશાક લઇ રાજકુંવરીનો શયનખંડ છોડી ગઇ. તે પછી સંન્યાસી બોલ્યા.

“રાજબાળા ! તમે જાતે કેમ દિવસ એ ગુલાબસિંહને જોયો છે ?”

“ ના ! પરન્તુ મહેં તેને બહુ બહુ સાંભળ્યું છે. ”

“ હશે ! તમારે તેને જોવો છે ? ”

“ હા ! ”

“ તમે તેને માટે શું ધારો છો ? ”

“ બહારવટીઆને માટે બીજું શું ધારવાનું હોય ? ”

“ એજ કે તે બીજાની માફક ખાયલો, નીચ. અને દગાખોર નથી, પરન્તુ વીર, પવિત્ર અને રહામી છાતીએ ધા કરનાર છે. ”

રાજકુંવરીને સન્યાસીના આ શબ્દોથી કંઈક બેહમ પડ્યો. બે વાર આબાદ અનેલી ભાનુમતીને હવે ભાન થયું કે આ સંન્યાસીજ એ બહારવટીઓ જાતે કાં ન હોય ? અને હવે પશુ એમજ, સંન્યાસીએ એકાએક પોતાની ભગવી કફની દૂર ફેંકી દીધી. બનાવટી જટાને માથેથી ઉતારી નાખી, પીર-વેશમાં સજ્જ શરવીર ગુલાબસિંહ બોલ્યો, “રાજકુંવરી ! માફ કરજો ! કોઈ પશુ જાતની શંકા વિના મહારી સાથે ચાલો ! જે ફક્ત માટે તમે આટઆટલો પરિશ્રમ ઉઠાવી રહ્યા છો, તે ફક્ત હું તમને બતાવવાની પ્રતિજ્ઞા કરું છું. ”

પરન્તુ રાજકુંવરી તો ગુલાબસિંહને જોતાંજ ગભરાઈ ગઈ. તેના મુખમાંથી અણધારી ચીસ નીકળી ગઈ. છલંગ મારી બહારવટીઓ ફૂલો. કોઈક વન ઔષધથી ભાનુમતીને તેણે બેભાન બનાવી દીધી. કમરે બાંધેલું દોરડું તેણે છોડ્યું. રાજકુંવરીને ખભે નાખી, દોરડું ઝડપી સાથે બાંધી, તેના કટકતા છેડા ઉપરથી તે સડસડાટ નીચે ઉતરી ગયો.

પોતાના અશ્વની પાસે એક અણુજાણી રમણીને ઉભેલી જોઈ ગુલાબસિંહ ચોક્કસ. એક હાથે ગજવામાંથી ભરેલી પિસ્તોલ ખેંચી મઠી તે બોલ્યો... “કાણુ છે ? ”



“ મદદગાર ! ”

“ નામ ? ”

“ વનખાળા ! ”

“ ડિટેક્ટીવ ભાનુપ્રસાદની મદદનીશ ? ”

“ જે સમજે તે ! જલ્દી ન્હાસો ! ડિટેક્ટીવ એ...આવે.”

બહારવટીઆ ગુલાબસિંહને ચેતાવી વનખાળા નાહી. ભાનુ-  
મતીને ઘોડા ઉપર નાખી જેવો ગુલાબસિંહ બેસવા ગયો, તેવોજ  
ડિટેક્ટીવ ભાનુની પિસ્તોલનો બહાર થયો. અવાજથી લડકીને ગુલા-  
બસિંહનો ઘોડો બેશુદ્ધ ભાનુમતીને લપ નાઠો.

કાઈ પણ ઉપાય ન જણાવાથી બહારવટીઓ ફરી પાછો દોરડા  
દ્વારા સડસડાટ ઉપર ચઢી ગયો. એટલામાં ડિટેક્ટીવ ભાનુપ્રસાદ પણ  
તેની પૂઠે આવી લાગ્યો. બારીમાંથીજ ભાનુએ ગુલાબસિંહ ઉપર  
પિસ્તોલનો આર ક્યાં; બીજીજ પળે ચતુર બહારવટીઓ જમીનદોસ્ત  
થવાનો ઢોંગ કરી રાજકુંવરીના શયનખંડમાં પડ્યો.

\* \* \* \* \*

મધ્યાહ્ન સમયે જ્યારે ડિટેક્ટીવ ભાનુ અમીરના મકાનમાં  
જમી કરી સીંગારેટના ધુમાડા કાઢી રહ્યો હતો, ત્યારે એકાએક ત્યાં  
વનખાળા આવી પહોંચી;

“ કેમ ? વનખાળા ! શું ખબર ? ”

“ જલ્દી જવ. ગુલાબસિંહ અત્યારે રાજકુંવરીનું હરણ  
કરવા મહેલમાં જનાર છે. ”

ડિટેક્ટીવ ભાનુ, તેને બીજી કંઈ વધુ પ્રજ્વળિત કરે, તે પહેલાં  
તો વનખાળા ત્યાંથી અલોપ થઈ મઈ, ભાનુ પણ સત્વર તૈયાર થઈ

રાજકુંવરીને મહેલે આવવા નીકળ્યો. દુરથી તેની નજર ન્હાસતા ગુલાબસિંહ અને ઘોડા ઉપર પડી. તેણે પિસ્તોલનો ખંઠાર કર્યો. પરંતુ ગુલાબસિંહનો ઘોડો ભાનુમતીને પોતાની પીઠ પર લઈ નાંકો હતો, એ ડિટેક્ટીવ જોઈ ન શક્યો.

છેવટે ગુલાબસિંહની પુઠે રાજકુંવરીના શયનાગારમાં ભાનુએ જઈ પિસ્તોલનો ખંઠાર કર્યો. એક બહાદુર ખંઠારવટીઆને પકડવા બદલ પોતાને ધન્ય માનતો અને હરખાતો ભાનુ પિસ્તોલને કમરપટામાં મૂકી ધાયલ ગુલાબસિંહને જોવા નીચો વળ્યો. તેજ વખતે ગુલાબસિંહે તેને ગરદનમાંથી ઝાલ્યો. બાથમબાથ શરૂ થઈ. ભાનુને નીચે નાખી ગુલાબસિંહ તેની ઉપર ચઢી બેઠો. પરંતુ આ પવિત્ર અને દયાળુ હૃદયના ગુલાબસિંહને તેની દયા આવી. હાથમાં આવેલા શિકારનો તે ધારતો ! તો આજ વખતે અંત આણી શકતો ! છતાં તેણે તેમ ન કર્યું.

“જા ! જવા દઈ છું. પરંતુ જીવે ત્યાં સુધી આ ગુલાબસિંહ ને સંભારજે.”

આમ કે તો બહાદુર ખંઠારવટીઓ પુનઃ એકવાર પોતાના શિકાર (ભાનુમતી)ને લઈને ન્હાસેલા ઘોડાને પકડવા દોરડા વાટે નીચે ઉતરી-આવ્યો, તેની અત્યંત અળયખીની અંદર ત્યાં પુનઃ પેલી રમણી ઉભેલી હતી. અને તે વનખાળા !

“સરદાર ! એક પશુ શબ્દ બોલ્યા વિના સત્વર અહીંથી ઉપડી જાવ. અહીંથી બરાબર સો કદમ પર ઉત્તરદિશામાં એક પીપ-ખાન્ય ઝાડ સાથે તમારો ઘોડો બાંધેલો છે.”

દીવખીની પેઠે ચમકાવનારાં શબ્દો બોલી વનખાળા એકદમ ત્યાંથી ચાલી મઈ. તેના આ વિચિત્ર વર્તનથી નવાઈ પામતો ખંઠા-

રવટીએ ઉત્તર દિશામાં ઉપડ્યો ખરેખર ! ત્યાં વનખાળાના કથન અનુસાર પોતાનો અશ્વ તેણે પીપળાના ઝાડ સાથે બાંધેલો જોયો. બેશુદ્ધ ભાનુમતી પણ જેમની તેમ ઘોડા ઉપરજ હતી. જરા પણ વિચાર કર્યા વિના ગુલાબસિંહે ઘોડાને એડી મારી મૂકી નિમકહલાલ અશ્વ પોતાના માલીકની મનની મુરદ સમજી પવનવેગે દોડ્યો.

જ્યારે ખીજી બાજુ બહારવટીઆથી મ્હાત થએલો ભાનુ માથું ખંજવાળતો ઊભો થયો. વસ્ત્રો ઠીકઠીક કરી તે જેવો આરડાના બારણામાં પગ મૂકવા જાયછે. તેવીજતેણે ભાનુમતીને સ્હામેથી આવતીજોઇ.

“કાણુ? રાજકુંવરી?” ડિટેક્ટીવ બોલી ઉઠ્યો.

પરન્તુ અકસોસ ! જ્યારે એ ભાનુમતી શયનખંડમાં આવી, ત્યારેજ ડિટેક્ટીવ સાહેબને માલમ પડ્યું કે. એ તો વેશધારી “પુખ્પા” છે,

“પુખ્પા ! આ શું ? રાજકુંવરી ક્યાં છે ?”

પુખ્પાએ સંન્યાસીથી માંડીને તમામ જાણીતો ઇતિહાસ ડિટેક્ટીવને કહી દીધો. સવળું સાંભળ્યા પછી ડિટેક્ટીવ બોલ્યો. “પુખ્પા ? ખરી રાજકુંવરીનું હરણ થયું છે.”

“શું ?”

પુખ્પા ખૂમ પાડવા જતી હતી, તેને મોઢેહાથ દાખી તેમ કરતાં અટકાવતો ભાનુ બોલ્યો... “ખબરદાર ! આપણે પણ હવે સમય વિચારીને કામ લેવાનું છે. જો રાજકુંવરીનું હરણ થયું છે, એ વાત બહાર પડશે, તો લોકોમાં મોટો ખળભળાટ મચી જશે. તેમજ રાજા ગુસ્સે થઇ તને અને મને બંનેને આપણી નાસાયકી માટે બિચાર આપણે કારણ આપણા છતાં ઘોળે દિવસે એ હરામખોર કુંવરીને ઉપાડો ગયો છે.”

“ તો હવે શું કરવું ? ”

“ એજ કે:-હાલ તરતને માટે તો જ્યાં સુધી હું ભાનુભતીને લઈ પાછો ન આવું, ત્યાં સુધી ત્હારેજ એની જગ્યા સાચવી લેવી. બનતા પ્રયત્ને રાજકુંવરીનાજ પહેરવેશની નકલ કરી તમામને ડગવાં. ”

“ અને પકડાઈ ગઈ તો ? ”

“ તો મ્હારું નામ દેજે ! કે ભાનુપ્રસાદે એમ કરવા કહ્યું હતું ! પછી કંઈ છે ? ”

“ બહુ સાર ! ”

“ લે ! ત્યારે એસ ! હું હવે જઈ છું. ”

“ ખુશીથી. ”

ડિરેક્ટરીવ ભાનુપ્રસાદ ઝપાટાખંધ પગ ઉપાડતો નીચે રસ્તા ઉપર આવ્યો. ગુલાબસિંહને પકડી ભાનુભતીનો પત્તો મેળવવા કયો માર્ગ લેવો ? તેના વિચારમાં તે પડ્યો હતો, એટલામાં તેની નજર ત્યાંથી પસાર થતી વનખાળા ઉપર પડી. તેણે તેને બોલાવી પૂછવા માંડ્યું.

“ વનખાળા ! કંઈ નવીન સમાચાર ? ”

“ રાજકુંવરી ભાનુભતીનું હરણ થયું છે. ”

“ હા ! જેને વાત શ્રુત રાખજે. તેં ગુલાબસિંહને કુમારીને લઈ ન્હાસતો જોયો છે. ? ”

“ હા ! ”

“ ક્યાં ગયો ? ”

“ હમણાંજ. આ બાજુ. ”

વનખાળાને મુખે વિષેષ વાત સાંભળવા ન થોભતાં, તેણે તેની આંગળી બત્રવેલી દિશાએ દોટ મૂકી. કોણ જાણે શા કારણથી ?

પરન્તુ વનખાળા ગુલાબસિંહને જીગરથી ચ્હાતી હતી, અને તેને લઇનેજ તેણે જાણી જોઇને બહુ વાર બહારવટીઆને ચેતાવી મદદ કરી. આ વખતે પણ હાથે રહીને ડિટેક્ટીવ ભાનુને ઉધે રસ્તે દોરવ્યો હતો.

જ્યારે ગુલાબસિંહ પોતાના ગુપ્તસ્થાનમાં જવા માટે પકડાઇ જવાની બ્હંકિ સીધો રસ્તો છોડી ખાડી માર્ગ પકડ્યો હતો. ડિટેક્ટીવ અને ગુલાબસિંહ બંનેનો ધરાદો એકજ સ્થાને જવાનો હોવા છતાં બંનેના માર્ગ જુદા જુદા હતા. એક સીધે અને ટુંકે રસ્તે જતો હતો, જ્યારે બીજો લાંબો અને ખાડી રસ્તે જતો હતો.

ડિટેક્ટીવ ભાનુના ગયા પછી એક રસ્તામાં ઉભેલી રમણી તેની પૂઠે જોઇ ખૂબ હસી રહી હતી. તે બીજી કોઇ નહિ, પરન્તુ ડિટેક્ટીવની મદદગાર છતાં બહારવટીઆની શુભેચ્છક વનખાળા હતી.



પુખ્ત:—૧૧ મું.

“ એક ચુમી. ”



હા ! બચાવો ! બચાવો ! ” કે'તાંજ તે સુન્દરી મૂર્છાગત થઇ જમીન ઉપર ઢળી પડી.

એક લયંકર વનરાજ તેની પાસે ઉભો હતો. યુવતિના કામળ અંગને ચીરી નાખવા તેણે પોતાનો રાક્ષસી પંજો ઉઘડ્યો. પરન્તુ...

જગદીશ જો ધારે ! ઊગારે ! માનવી જોયા કરે,  
 એની કૃપા આગળ અઢાઢા ! બલબલા પાણી ભરે.  
 ફીરતાર કરા કોપથી કોઇ ઊગારી ના શકે,  
 એ મ્હાય જો ઊગારવા તો કોઈ નહિ મારી શકે.  
 આલમ બધી ઉઠે ! અને હું એક બાળુ એકલો,  
 ક્યાં તો ! જગતમાં કોઈ નહિ ! મ્હારું ! અને હું એકલો.  
 દુશ્મન બને દુનિયા કદી...ભય તે દીલે ધરવા નથી,  
 મીઠી નજર માંધવ તણી તો કોઈની પરવા નથી.

આખા જંગલને કંપાવી મુકે એવો એક ભયાનક અવાજ થયો.  
 પેલી રમણી પાસે ઉભેલો વનરાજ ભયંકર ચીસ નાખી જમીન  
 ઉપર તરફડી પડ્યો. તેના માથામાં કોઈએ ગોળી મારી હતી મરતક-  
 માંથી બેશુમાર લોહી વહી રહ્યું હતું. પાસેજ પેલી રમણી બેહોશ  
 થઇ પડેલી હતી.

ગોળી મારનાર યુવક પેલી યુવતીની પાસે આવી પહોંચ્યો.  
 તમ્મર ખાઇ પોતાની ગોળીના ભોગ થઇ પડેલા રાક્ષસી કદાવર ત્રાણી  
 ઉપર તેણે એક નજર નાખી. સાંજના ચાર વાગ્યાનો ઠંડો સમય  
 હતો. યુવક, યુવતીની પ્રજા એકાગ્રતાથી અવલોકી રહ્યો.

બહુજ સંભાળપૂર્વક તેણે રમણીનું માથું ઉંચકી પોતાના  
 હાથે ઉપર ટેકવું. ગળવામાંથી મુગધીદાર રૂમાલ કાઢી તેને પવન  
 નાખવા લાગ્યો. શિતળ પવનના સુસવાટાએ થોડીજ વારમાં તે સુન્દરી  
 હોશમાં આવી. પોતાના માથાને એક અજણા પુરૂષના ખોળામાં જોતાં  
 તે સાવધ થઇ ગઇ. સત્તર બેઠી થઇ, વિખરાયલા વસ્ત્રો તેણે ઠીક કર્યાં.

મરણના મુખમાં પડેલા સિંહ ઉપર નજર જતાંજ તેણે તે યુવકને પોતાના બચાવનાર તરીકે ઓળખી લીધો. શરમાતાં શરમાતાં શબ્દો વડે તે ઉપકાર વ્યક્ત કરવા બોલી.

“ મહારા જીવનદાતા બંધુનું નામ હું જાણી શકીશ કે ? ”

પરન્તુ પ્રાણસંરક્ષક યુવાન તે સુન્દરીના મ્હોંમાંથી બંધુ શબ્દ સાંભળવા રાજી ન હતો. તે તો કોઈ અનેરીજ આશ્ચ રાખતો હતો. સુન્દરીના સૌન્દર્ય તીરે તે વીંધાઈ ચૂક્યો હતો. તેની આંખોમાં વિકારી ભાવના રપટ દ્રષ્ટિગોચર થતી હતી.

“ સુન્દરી ! ” તે બોલ્યો, “ હું રાજપુરનો પ્રખ્યાત ડોક્ટરીવ છું. મહાર નામ જાનુપ્રસાદ ! ”

“ ભાનુભાઈ ! અહીંથી થોડે દૂર એક દેવાલય છે. ત્યાં હું રહું છું. ધણી લોકો મ્હને સરોવરની સુન્દરી કહે છે, પરન્તુ મ્હારું જન્મ નામ એ નથી. ”

“ તારે ? ”

“ સરોજ ! દૈવયોગે હું કુદરતની શોભાનુ અવલોકન કરવા મહારા નિવાસસ્થાનથી થોડે દૂર આવી હતી. ત્યાં આ સિંહના સપાટામાં આવી ગઈ. અંતે ન્હાસતાં ન્હાસતાં અત્રે આવી બેહોશ બની ઢળી પડી. આપે મ્હને આ કૂર પ્રાણીના મુખમાંથી બચાવી જીવનભરને માટે ઉપકારી કરી છે. કહો પ્રાણુદાતા ! આપના આ મહાન ઉપકારનો બદલો મ્હારે શી રીતે વાળવો ? ”

“ તમને યોગ્ય લાગે એ રીતે ! ”

“ નહિ તમે મોઢેજ માગી લ્યો .. ”

“કાષ્ઠક અલૌકિક વસ્તુનું દાન કરીને. જેથી સદાને માટે આ પ્રસંગ, અને સાથે સાથે તમારે પણ અખંડ સ્મરણ રહે ! ”

“એવી શી વસ્તુ નોંધાયે છે ? ”

“તમારા જેવી સુન્દરી એટલું નથી સમજી શકતી ! એ બહુ નવાબ જેવું છે. ”

“મ્હારી પાસે તો એવું કંઈ અલૌકિક નથી. ” છતાં તમે બોલો ! આપવા યોગ્ય હશે, તો અવશ્ય આપીશ. ”

“છે ! અને તે તમારી પાસેજ છે. વળી તે આપવા યોગ્યજ છે. પછી આપવું ન આપવું એ આપનારની-તમારી મરજી ઉપર છે. ”

“તો કહી નાખો ! ”

“વિચાર કરો ! ”

સરોજને વિચાર કરતાં અંબોડા માંહેનું ફૂલ સાંભળ્યું. જંગલમાં ઉછરેલી આ સરોવરની સુન્દરીને ભાનુની માર્મિક માગણી ન સમજાઈ. બોળા દીલે તેણે માથામાંથી ફૂલ છોડ્યું. ભાનુને આપતાં તે બોલી, “આજને ! આહો ! એમાં શું ! લ્યો, આ અલૌકિક વસ્તુ. ”

ભાનુ તે ફૂલ લેતાં બોલ્યો, “સુન્દરી તમે હજી ન સમજ્યા ! ”

“શું વારં ? ”

“મ્હારી માગણી. ”

“શું આ ફૂલ અલૌકિક નથી ? ”

“નહિ ! હું એમ કહેવા નથી માગતો. ખરેખર એ અલૌકિક છે. એ તો હું કબૂલું છું...પણ...”

“તારે પછી શું ? ”

“પણ...એથીએ વધુ અલૌકિક વસ્તુ ત્હારી પાસે એક છે. અને મ્હને તો તે નોંધાયે છે. ”



તેનો નીચ આશ્રય સરોજના સમજવામાં હવે કંઈક આવ્યો.  
છતાં અળણુ બની તેણે હસતાં હસતાં પૂછ્યું...“એવું તે શું છે ?”

“ત્હારું ચંદ્રવદન ! ઓ ! મલકાતી મોહિની !

ત્હારા અલૌકિક રૂપનો હું સુન્દરી ! ભિક્ષુક છું,  
આ પ્રેમ-ભિખારી કને ભિક્ષા હૃદયની મૂક તું.  
કર ભાગ્યશાળી ભાનુને આનન્દથી આજે વરી,  
ઉપકારના બદલા વિષે...દે દીલ ત્હારું સુન્દરી.”

“ભાનુપ્રસાદ ! ભાનુપ્રસાદ ! આ શું ?” સરોજ કોધથી  
ધુરંધી ઉભી થઈ ગઈ.

“એજ ! અણુસમણુ રમણી ! મ્હારી માગણી એજ છે...

જે દેહ ઉગારી દીધી... તે દેહ સોંપી દે મ્હને,

આભારને દર્શાવવા હેતે મ્હો આ હાથને.

આશક પડ્યો ઉગારતાં.. ત્હારા ઉપર ચૈ ભાગણી.

બોલ્યા ! હવે પૂરી કરો ! ચાલો અમારી માગણી.”

પોતાને સ્પર્શવા પાસે આવતાં પ્રાણુરક્ષક ભાનુને અટકાવવાં  
શૌર્યથી કાંપતી સરોજ બોલી...” શું ? આવી નફરત માગણી ? નીચ !

બંધુ થઈને બ્હેન પાસે બોલતાં આવું તમે !

સન્નમન થઈ લજવાવ ના ! ઝાંખપ લગાડે આપને.

શરમાવ કંઈ ! પરણેલ હું શુરવીર નરની નાર છું,

સ્વાર્થી મ્હને તો ભાગતો... કામાંધ રક્ષણુહાર તું.

વિકારી યુવક ! ધગ પડી ત્હારી વીરતાને !

નિર્મળ નજર જો ના રહે ! તો વીરતામાં ધૂળ છે,  
પાપી અભિલાષે કરો ઉપકાર એમાં ધૂળ છે.  
નિસ્વાર્થ જે ઉપકાર તેનું નામ પર ઉપકાર છે.

પણ સ્વાર્થથી ભરપૂર આ ઉપકાર પર ધિક્કાર છે. ”

સિંહણની માફક ગર્જા ઉઠેલી સરોજ એક પણ શબ્દ વધુ  
બોલ્યા વિનાજ પોતાના ગુપ્ત સ્થાને જવા પાછી ફરી. સાંજ ભાનુ  
કે જે સરોજના લાવણ્ય ઉપર મુગ્ધ બની ગયો હતો, તે પોતાની  
દુષ્ટ વાસના પરિપુર્ણ કરવા સરોજની પુઠે દોડ્યો.

“ સરોજ ! એક પળ ઉભી રહે. ”

સરોજ થોભી. એટલામાં એક પ્રચંડ કદાવર મુર્તિ આડીમાંથી  
નીકળી ત્યાં આગળ આવી પહોંચી. સરોજને પકડવા દોડતો ભાનુ  
તેને જોઈ સાંજ સ્થંભી ગયો. સરોજ આશ્ચર્યચકિત થઈ ત્યાંજ સ્થંભી  
ગઈ. આવનાર વ્યક્તિએ કામાંધ ડિટેક્ટીવનો હાથ મજબુત રીતે પકડ્યો.

“ ક્યાં જાય છે ? ”

વાંચક ! આપણી વાર્તાની શરૂઆતમાંજ સરોજ આ દુનિયામાં  
નથી, એમ બતાવવામાં આવ્યું છે. પરંતુ આ બનાવ સરોજ જીવતી  
હતી, તે વખતનો છે. અર્થાત્ લગભગ એક માસ ઉપરનો આ બનાવ છે.

આ અચાનક આવી પહોંચનાર વ્યક્તિ તે સરોજનો શુરવીર  
સ્વામી બહારવટીઓ શુભાબસિંહ પોતેજ હતો. તેની નજર ભાનુના  
હાથમાંહેના શુભાબના ફૂલ ઉપર પડી. તે ચમક્યો... “ આ ક્યાંથી ? ”

“ મહેં આવ્યું છે. ” સરોજે પતિના ચરણાવિન્દમાં પડતાં ગળ-  
મળે સાંદે કહ્યું.

‘ એ કાણુ છે ? ’

“ મહારા પ્રાણુદાતા ! ”

સરોજે પોતાના પતિને અનેલો તમામ બનાવ સવિસ્તર કહી સંભળાવ્યો. પરન્તુ ભાનુ રાજપુરનો ડિટેક્ટીવ છે, અને પોતાની ઉપર તેણે દાનત બગાડી છે, એ વાત તેણે પોતાના પતિને નકહી. તેનું કારણ એ હતું, કે સરોજ પોતાના પવિત્ર પતિના સ્વભાવથી સંપૂર્ણ પરિચિત હતી. “ જ્યારે વિષયાધિ ભાનુએ પોતાની જ પત્ની ઉપર ક્રૂરદ્રષ્ટિ કરી, ” એમ ગુલાબસિંહ સાંભળે, ત્યારે તે શું કરી બેસે ? તે કહી શકાય એમ ન હતું.

સરોજની વાત પુરી થતાં જ ગુલાબસિંહે ભાનુનો હાથ છોડી દીધો. તેણે એક દ્રષ્ટિ એ કામાંધના મુખ ઉપર નાખી. તેની આંખોમાં તેણે વિકાર જોયો. ભાવીના વિપરિત સિતારાએ બહારવટીઓ ભૂલ્યો. સરોજના આજના વર્તન ઉપર તેને શંકા આવી.

છતાં પણ પોતાની પ્રેમાળ ભાર્યા તથા તેના પ્રાણુરક્ષકની પુરી પરીક્ષા કર્યા પછી જ કંઈ પણ પગલું ભરવું ! એવો વિચારશીલ ગુલાબસિંહે નિશ્ચય કર્યો. ભાનુ પ્રતિ જોઈ તે બોલ્યો.

“ મહાશય ! આપને કોઈ બદમાશના માણસ ધારી મહેં ભૂલથી અન્યાય આપ્યો છે, તેને માટે હું અંતઃકરણપૂર્વક દીક્ષગીર છું. આશા છે કે અમારા ઉપર કરેલા આ મહાન ઉપકારના બદલામાં અત્રે આપનું જે કંઈ આતિથ્ય કરીએ તે આપ સ્વિકારશો. ”

“ નહિ ! ગુલાબસિંહ ! મહેને અહીંથી જવાની રમ્મ આપો ! એટલે જ ઉપકારનો બદલો મળ્યો હું માની લઉંશ. ”

ગુલાબસિંહના દીલમાં ભાનુના આ શબ્દે શંકામાં વૃદ્ધિ કરી. તે સરોજ પ્રતિ ફરી બોલ્યો.

“ કેમ સરોજ ? તારા પ્રાણ-રક્ષકને મહેમાન બનાવીશુંને ? ”

બિચારી સરોજ ? શું બોલે ! એક કામાંધ ડિટેક્ટીવને પોતાનો છુપો આવાસ પોતાના પતિ બતાવે ! એવી મુદ્દલ ઈચ્છા સરોજની ન હતી. છતાં નિર્દોષ સરોજ ! પતિના મનનો ગુપ્ત આશય આમાં શું છે ? એ ન સમજી.

“ આપની ઈચ્છા હોય તો ખુશીથી એમને મહેમાન બનાવીએ.” તે બોલી.

અનિન્હા છતાં ભાનુને બહારવટીઆના છુપા રહેઠાણમાં મહેમાન તરીકે જવા ફરજ પડી. પોતાના ગુપ્ત આવાસમાં લઇ જતાં પહેલાં ગુલાબસિંહે ભાનુની આંખે પાટા બાંધ્યાં. સરોજ ! ગુલાબ ! અને ભાનુ ત્રણે યક્ષ-ભુવનમાં આવી લાગ્યા. એક બહારવટીઆનું આવું દૈવી નિવાસસ્થાન જોતાં ડિટેક્ટીવ ભાનુને કેટલી નવાઈ લાગી હશે ?

રાત્રિ પડી ! સરોજ, સરયુ, વીરો વગેરે સૌ સૌને સ્થાને સૂતા. વીરો કોઈ ખાસ કાર્યને માટે બહાર ગએલો હોવાથી પોતાને ત્યાં નવો મહેમાન આવ્યો છે, એ વાતથી સર્વથા અજાણ હતો. ગુલાબસિંહે પણ તેને આ વાત કરી ન હતી.

બરાબર મધ્યરાત્રિને સમયે ન્યારે સરયુ સરોજ તથા વારો ત્રણ વ્યક્તિઓ સૂતી હતી, ત્યારે ગુલાબસિંહ અને ભાનુ જાગતા હતા. આજે કોઈ ખાસ કારણને લઇને “ મહેને વીરા સાથે ગુપ્ત

મસલત કરવી છે.” એમ બહાનું કાઢી ગુલાબસિંહ વીરાના ખંડમાં સુતો હતો. જ્યારે સરયુ તથા સરોજ એકજ ખંડમાં જુદા જુદા પક્ષંગ ઉપર થોડે થોડે દુર પોઢેલાં હતાં.

સરોજના સૈંદર્ય ઉપર ઘેલો બનેલો ડિટેક્ટીવ ભાનુ આવી મધ્યરાત્રિના વખતે ચોરની માફક છૂપાતો છૂપાતો ફરી રહ્યો હતો. સરોવરની સુન્દરીના નિવાસસ્થાનમાંજ અલૌકિક ગુલાબના ફૂલો ઉગે છે, એ વાત તે પણ જાણતો હતો. તદુપરાંત આજે તેણે એજ સરોવરની સુન્દરી તથા તેના અંબોડામાં એ દિવ્ય ફુલ જોયું હતું. અત્યારે તે તેનોજ છોડ તપાસી રહ્યો હતો.

“દૈવયોગે અચાનક ભાનુ સરોજના શયનખંડમાં આવી પહોંચ્યો. ખુલા દારમાંથી તેણે અંદર નજર નાખી. ગુલાબસિંહ ત્યાં ન હતો. ગુલાબસિંહની ગેરહાજરીએ ભાનુમાં છૂટેલી હિંમત પાંછી આવી. તેની વિકારી આંખોનું સુતેલી સરોવરની સુન્દરી પ્રતિ ખેંચાયું.

બહુ ધીરે પગલે તે સરોજના શયનાગારમાં પ્રવેશ્યો. ખંડમાં એક કાનસ બળી રહ્યું. હતું તેનો થથેચ્છ પ્રકાશ સુતેલી સરોજના શશિવદન ઉપર પડતો. જેમ જેમ ભાનુ સરોજના સુખ-લાવણ્યનું પાન કરતો ગયો, તેમ તેમ તેની વિકારી આંખોમાં જલ્દી થવા લાગ્યું. ગુલાબસિંહના ભયે ફરી દબાયેલી કામવાસના પ્રત્યેક પળે વધુ ને વધુ પ્રદિપ્ત થવા લાગી. ખરેખર એકાન્ત શું નથી કરતો ?

અંધળ મિતડાને કરે...હૃદયો કરે અશાન્ત,

મલીન શુદ્ધિ જે સુકે...તેજ દુષ્ટ એકાન્ત.

યુવતિ યુવાનો ન્યાં મળ્યાં ! જોજો તમે એકાન્તમાં,  
ત્યાં ત્યાં બન્યા છે દાખલા ઇતિહાસમાં કામધિના.  
સંતાન વીર કુણાલ સાથે નીચ માતા સાવકી,  
એકાન્તમાં વિક્રમ ઉપર શી પિંગળાની થઇ મતિ ?

નર-નારી એકાન્ત તે ! છે અંધારો કૂપ,  
અંધા થઇ અથડી પડે...એમાં મ્હોવા ભૂપ.

અંધારી રાત્રિ ! એકાન્ત ! અપ્રતિમ લાવણ્ય ! અને તેમાં પાછી  
કામધિની આંખો ! પછી શું બાકી હોય ?

લલના તણા લાવણ્યમાં કે'વાં અબજબ જાદુ ભર્યાં ?  
રમણી રૂપારીએ અહા ! ત્રિલોકનાં દૈયાં હર્યાં.  
કોન્તા ! ખરેખર ! દેવ, માનવ, દૈત્યને કામજી કર્યાં,  
મ્હોટા ઋષિ સંન્યાસીઓ પણ સુન્દરીને છે વર્યાં.

સ્ત્રીઓ વગરનું છે ? ઇતિહાસના પાનાઓમાં જેટલાં જેટલાં  
ચુલ્હો તપાસો, તે પ્રત્યેકમાં થોડે ઘણે અંશે સુન્દરીને સ્થાન ખરું જ !  
સ્વર્ગી મૃત્યુ અને પાતાળી ત્રણે જગ્યાએ મહિલાઓ તો ખરી જ !  
જગત આખું સ્ત્રી-મઠ છે. કારણ એની ઉત્પાદક જનની છે. પરન્તુ  
સુન્દરીઓના એજ અબજબ સૌન્દર્યે સૃષ્ટિમાં કેટલી પાયમાલી કરી છે ?

કંઈ સાધુ સંત મહંતના વૈરાગ્યને છોડાવીયાં,  
લાવણ્યમાં લોભાવીને સંસારમાં જોડાવીયાં.  
આથા ગુમાવ્યાં વીરના...સૌન્દર્ય એવી ચીજ છે,  
જે'રી ફોનોનું ઝાક એ...એકાન્ત એનું બીજ છે.

એજ સૌન્દર્યના સપાટામાંથી ભાતુ ન બચ્યો. પોતે અત્યારે ક્યા સ્થાનમાં છે, તે પણ તે વીસરી ગયો. ક્યાં કો'ને? અને પોતે શું પગલું ભરે છે? તેનું પણ ભાન તેને ન રહ્યું. વિષયાધિ ભાતુ સરોજના પલંગની પાસે આવ્યો.

“આહા! શું રૂપ? આવું અણુમૂલું રતન... એક બહારવટી-આની ગુફામાં? નથી શોભતું... ઇશ્વરનો આ ચોકખો અન્યાય છે.

કાગને ત્યાં હંસલી... આ રહેજ પણ શોભે નહિ!

અકસોસ! તો પણ મૂર્ખ એ આ હંસ પર લોભે નહિ.

ખરેખર!

આવી ઝળકતી રોશની તો જોઇએ કે મહેલમાં,

પણ કમનસીબે છે પડી જંગલ તણી આ જેલમાં.

આ રતનનો ઝળકાટ તો શોભે ખજાને રાજના,

હીરાકણી ચમકે ખરી તો તખ્તમાં કે તાજમાં.

અને તે એક લુંટારને ત્યાં! જંગલમાં! આ દૂપા રહેદાણુમાં  
રગદોળાય છે.

રણવાસનું આ રતન તે... નિર્જન વને રોળાય છે,

અણુમૂલ એવું ચીર પણ... કિંમત વિના ચોળાય છે.

સુરલોકનું અમૃત પણ પાણી સમું ઢોળાય છે,

નાહક! નકામું ધળમાં આ નંગ રગદોળાય છે.

સુતા સાસરે! અને હાથી દરબારેજ શોભે! શહેરની શોભા તે  
આવા જંગલમાં ક્યાંથી દીપે?

દૈવયોગે આ અનેરૂં પૂતળું ભુલું પડ્યું.

કેવી વિધાતાની લીલા? કે બહારવટીઆને જડ્યું?

અકબુત રહસ્યમયી જુધી પાલીસની ગાતા.

❀ કાળીનો એકો. ❀



રણછોડલાલ ખેતીલાલ બુક સેલર.

રીચીરોડ, અમદાવાદ.



# ❧ સરાવરના સુહરા. યાત્રા જાણુ. ❧



સુતેલી સરાવરના ગાંઠ તેણે નાચા વળી એક શુભી ભરી લીધી.  
 ગુલાબસીંહ આ દેખાવ લાલચોળ આંખે જોઈ રહ્યો. જુઓ યાત્રું ૬૭.

“ બસ ! ધારેલી મુરદ બર લાવવી. સરોવરની સુન્દરીને કોઈ પણ ઉપાયે લલચાવી...અને અહીંથી લઈ જવી...” એવાં એવાં હવાઈ કિલ્લાઓ પોતાના મનમાં બાંધતો, અને સરોજના સૌન્દર્યશાળી વદન પ્રતિ જોઈ, મુગ્ધ થતો ભાનુ એટલુએ ન જોઈ શક્યો...કે તેની પૂઠે એક શંકાશીલ હૃદય જોઈ રહ્યું છે. તે બહાર મટીઓ ગુલાબસિંહ હતો.

બાંધજો ભાનુ વિકારી આંખોએ જના નમ્યો. સૂતેલી સરોજના ગાલે તેણે નીચાવળી એક ચુમી ભરી લીધી. ગુલાબસિંહ આ દેખાવ લાલચોળ આંખે જોઈ રહ્યો.

સરોજ પુરુષના સ્પર્શે ઝંપકા ! પોતાના શયનાગારમાં ભાનુને જોઈ તેને જોટલું આશ્ચર્ય થયું, તેટલો જ બહેમ ગુલાબસિંહને પડ્યો. સરોજ કંઈ પણ બોલી શકી નહિ. મધ્યરાત્રિના કામાંધ ભાનુના આ પાપી કૃત્યે તે એટલી મધી તો ગભરાઈ અને ચકિત થઈ ગઈ, કે ભાનુના મોઢા સામું જ તે વિરક્ષારીત નયને જોઈ રહી.

અને સરોજના આ મૌને ગુલાબસિંહના હૃદય ઉપર ઘા કર્યો. સરોજ ભાનુના આ વર્તનને ન વખોડતા, ઉલટું ચઢાય છે, એ જોતાંજ તેનું દીલ ભાંગી ગયું. સરોજ કંઈક બોલવા જતી હતી, તે પહેલાંજ ત્યાં ગુલાબસિંહ આવી પહોંચ્યો. ડિટેક્ટીવ ભાનુના તો હોશજ ઉડી ગયા. જ્યારે ભાનુને તેના આ કાર્યને માટે ધિક્કારવા તૈયાર થએલી સરોજ પણ પતિની એકાએક હાજરીથી પુનઃ અચંબામાં મૂક થઈ ગઈ. “પતિએ મ્હને આમ પતિત થતાં જોઈ હશે તો ?” એ વિચારેજ તે સતી સુન્દરીને સંતાપ થયો. ભાનુના કાર્યને માટે સ્વામીને શેા જવાબ આપવો ? તે પણ તેને ન સંજ્યો.

“ સરોજ ! ” ગુલાબસિંહ ચીરાતા હૃદયે બોલ્યો.

“પ્રભુ !”

“આવા મધ્યરાત્રિના સમયમાં આ ત્હારા પ્રાણુદાતા ભાનુને અહીં જોઈ તને કંઈ આશ્ચર્ય થયું છે ?”

“તમારા જોટલુંજ.”

“હું તો નથી ધારતો ! પરંતુ સરોજ ! તું ધારે છે કે ભાનુએ ભરેલું પગલું તદ્દન ગેરવ્યાજખી, વગર વીચાર્યું, અને ત્હારી મરજી ઉપરાંત છે ?”

પતિદેવના મુખમાંથી આવા શંકાશિલ વચનો સાંભળી તથા તેમણે ભાનુને આ પાપી કૃત્ય કરતો નજરેનજર નિહાળ્યો છે, એ જાણતાંજ સરોજને કેવો અને કેટલો હૃદયાઘાત થયો હશે ? તે તો તેનું મનજ નજી તેનું હૃદય ભરાઈ આવ્યું. તે ઈયું યોલી શકી નહિ. તેની આંખોમાંથી કેવળ આ વખતે આંસુ પડી રહ્યાં હતાં.

સરોજના આ મૈત્રેય ગુલાબસિંહના દીલમાં ઉંધુંજ સમજાયું મૈત્રેય એ કેટલીક વાર અપરાધની સ્વીકૃતિનું એક ચિહ્ન સમજાય છે. અને આ વેળા પણ તેમજ સમજાયું. સરોજ પણ આ કાર્યમાં ભાગીદાર, અને જાણી જોઈને દોષિત છે, એમ મનમાં ઠસી ગયું. ભાનુનો હાથ પકડી તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

વીરાના ખંડમાં આવી ગુલાબસિંહ તેને ઉઠાડ્યો. આંખો ચોળતો ચોળતો વીરો ઉઠ્યો. ગુલાબે ભાનુનો હાથ તેના હાથમાં સોંપતા કહ્યું... “વીર ! આ નવા આવેલા મહેમાનની ચાલચલગત અત્યંત ઉમદા હોવાનું સર્ટીફિકેટ મહેવાંચું છે. માટે એમને આપણા સ્થાનથી કોઈ દૂરની જગ્યાએ અત્યારેને અત્યારે મૂકી આવ.”

“પરંતુ એ કાણ છે ? ને ક્યાંથી, કેવી રીતે અહીં આવ્યો ?” અજાણ્યા વીરાએ પ્રશ્ન ઉપર પ્રશ્ન કર્યા.

“તે કંઈજ જાણવાની ત્યારે જરૂર નથી—હું કહું તેટલું તું  
રી આવ.”

ગુલાબસિંહનું મગજ અત્યારે ઠેકાણે નહોતું. વીરાએ પણ  
પોતાના માલીકની સાથે આજ પહેલાં ડાઘપણ દિવસ આવી  
રીતે વાત કરતાં નહોતો જોયો. તે સત્વર ભાનુની આંખે પાટો બાંધવા  
ગયો. તેજોજ તે તેનું મુખ જોઈને ચમક્યો...

“કેમ વીરા ! એકાએક અટકી કેમ ગયો ?”

“કંઈ નહિ ? કેતાંજ વીરાએ પાટો બાંધી દીધો. ડિટેક્ટીવનો  
હાથ પકડી તે પોતાના ઢૂપા રહેકાણુથી તેને દૂર મૂકી આવવા  
ચાલ્યો ગયો.

વાંચક ! વીરો ભાનુનું મોઢું જોઈ એકાએક કેમ ચમક્યો ?  
તેનો ખુલાસો એજ કે—વીરો આ રાજપુરનાં ડિટેક્ટીવ ભાનુપ્રસાદ  
ને સારી રીતે ઓળખતો હતો.

પવિત્ર હૃદયનો બહારવટીઓ ભાનુ ઉપર કોષે ન ભરાયો. કારણ  
કે તે જાણતો હતો કે સ્ત્રીની સંમતિ સિવાય એક પરાયો પુરુષ દુશ્મ-  
નના મકાનમાં આટલી હદ સુધીનું પગલું કદાપી ન ભરે ! ભાનુને  
બહલે તેને પોતાની સરોજજી ગુફનેગાર અને શિક્ષાપાત્ર લાગી. સરો-  
જના ઉત્તેજન વિના એ અગાધયો યુવક એને એકાન્તમાં મધ્યરાત્રિએ  
આવી સ્પર્શવા શક્તિમાન થાય ! એ એને અસંભવિત લાગ્યું. ભાનુની  
આ ભયંકર ભૂલ અને નીચ કૃત્યમાં તેની આંખોએ નિર્દોષ સરોજનેજ  
દોષ દેખાયો.

જ્યારે આ બાજુ સતી સરોજ પોતાના ઉપર અચાનક આ  
આપત્તિનું વાદળ તૂટી પડવાથી ગભરાઈ. મઘ, દડ દડ આંસુ વહેતી  
આંખોએ તે ધુટણીએ પડી પ્રભુને પોકારવા લાગી...

ઓ સર્વવ્યાપી ! આપ જાણો છો હૃદય આ સાફ છે.  
આ કૃત્યમાં છે કાણુ દોષિત ? કાનું એમાં પાપ છે.  
નિષ્પાપ લાગુ આપને તો ! ન્યાય નિર્મળ આપને,  
આપસિનું વાદળ શિરે આવ્યું છે તેને કાપજો,

પ્રભુ ! મહારા પ્રાણુરક્ષકમાં તેં એવી કૃત્યુદ્ધિ કાં મૂકી ? પરન્તુ  
ના ના હું વ્યર્થ રહું છું. સાચને આંચ નથી, જો હું મન-વચન  
કર્મથી પવિત્ર છું તો પછી સર્વ કાંઈ જખ મારે છે.

નિર્દોષને તુજ ન્યાયમંદિરમાં જરાએ ડર નથી.  
પરલોકમાં પાપાત્માના ન્યાય-દુર્ગો સર નથી.  
તહારે ત્યહાં ખોટા ખરાંની નીચમીત તપાસ છે,  
માલીક ! તહારા પર મહને પૂરેપૂરો વિશ્વાસ છે.”

એટલામાં ભગ્નહૃદયી પતિને આવતો સરોજે જોયો.  
ઢેલાં ઢેલાં ઉંડી તેણે આંખો લૂછી નાખી. સ્વસ્થ થઈ ઉભી રહી.  
ગુલાબસિંહ ધીમે સાદે બોલ્યો...

“ સરોજ ! ”

“ શું કહો છો ? નાથ ! ”

“ મહારી સાથે ચાલ. ”

“ ક્યાં ? પ્રભુ ? ” સરોજ લથડતી જાહે બોલી.

“ જ્યાં હું લઈ જાઉં ત્યાં. ”

પતિની શંકા દૂર કરી પોતાની પૂર્ણ નિર્દોષતા પૂરવાર કરી  
આપવા સરોજ તલપાપડ થઈ રહી હતી. પોતાના પતિ પોતાને પાછા  
આવી મળશે, ત્યારે એકાન્તમાં હું તેમને લાલુની બદલાનત વિષે  
તમામ વાત ખુલ્લા હૃદયથી કહી દઈ અણુઅણુતાં મચેલ ભૂલની

(ગુલાબનું ફૂલ આપવાની) ક્ષમા માંગીશ, એવી આશા સરોજને હતી. ભાનુની ઉપર તેણે નિઃશ્વાસ પર નિઃશ્વાસ મુક્યા. પરન્તુ જ્યારે પોતાના પતિની મધ્યરાત્રિને વખતે આ અતિ વિચિત્ર આજ્ઞા તેણે સાંભળી, ત્યારે તે જડ જેવી થઇ ગઇ. તે ન હાલી કે ચાલી. કેવળ તેની આંખો પતિના વદન પ્રતિ નિહાળી રહી હતી. હૃદય વિચારમાં પડેલું હતું. કાનમાં હજી શબ્દ-ભણકારાજ વાગી રહ્યાં હતાં.

“સરોજ ! સાંભળ્યું કે ?” સરોજને સ્વસ્થ ઉભી રહેલી જોતાં ગુલાબસિંહ બોલ્યો.

“હા ! પ્રભુ !”

“તો પછી કેમ ઉભી રહી છે ? શું વિચાર કરે છે ? પતિની આજ્ઞાને તો લોપવા વિચાર નથી કરતી ને ?”

“નહિ ! તેમ કંઈ નથી. મ્હને વિશ્વાસ છે કે મ્હારા પવિત્ર પ્રાણુપતિ મ્હને. કાંઈ કાળે ખોટી આજ્ઞા કરેજ નહિ.”

“તો પછી ?”

“પ્રભુ ? શું આ હતભાગિની કિંકરી આપના મધ્યરાત્રિના આ વર્તન ? અને ગમન માટે કશુંયે ન પૂછી શકે ?”

“ના,”

“આપને મ્હારા ઉપર કાંઈ બ્હેમ આવ્યો છે ?”

“આવે કે નહિ ! તેનો જવાબ તો ત્હારું હૃદય સારી રીતે દેશે.”

“ઠાણા ! આપ આ શું બોલો છો ?”

“મા જાણે બાપ ! અને મન જાણે પાપ.”

સરોજના હૃદયમાં પતિના આ વચનો તીરની માફક ખુંચ્યા તે બોલી...” બસ કરો ! પ્રભુ બસ કરો ! સમજી થઇને આવી શંકા કરતાં પ્હેલાં વિચાર કરો.”

સરોજ ! મ્હને આજેજ સમજાયું કે કેટલીકવાર સમજી અણુસમજી કરતાં વધારે પૃથકર હોય છે. ભગવાં વસ્ત્રોમાં ફરનાર સાધુઓમાં સાચા જવલ્લે અને શયતાન સે'કડો હોય છે. ખરા હીરા કરતાં કાચના કટકાજ દુનિયામાં મ્હને તો વધુ દેખાય છે. અને વળી મ્હારા જેવા ! બધાને પોતાના જેવાંજ જોનારા પવિત્ર પ્રાણીઓ ! તેમના ઉપરના તેજમાંજ અંજનય છે. તુંજ કહે કે આ ખોટું છે ?”

“ જો સરોજ તમને પાપીનીજ દેખાતી હોય, તો પછી કહેવાનું કંઈ નથી. પ્હેલેથીજ ગુહનેગાર ધારી શિક્ષા નક્કો કરીનેજ ન્યાયાસન ઉપર બેસનાર પાસે બ્યર્થ બચાવ કરવો નકામો છે. ”

“ ખરેખર ! લૂલો બચાવ કરનારી છાતીજ બંધકે છે ! ટાંટીયા થરૂથરૂ ધ્રુજે છે. ”

“ તો ભલે તેમ હો ! ચાલો ! તમે જ્યાં લઇ જાવ ત્યાં આવવા હું તૈયાર છું. ”

મુંજે મોઢે ઈશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા રાખી સરોજ રાત્રિના ભયાનક અંધારામાં પતિદેવની પાછળ પાછળ પેહાડી રરતો કાપવા લાગી આ વખતે કેવળ તેને ન્યાયી નિરંજન ઉપર વિશ્વાસ હતો.

\* \* \* \* \*

ગુલાબસિંહે મોકલેલા વીરાનું પરાક્રમ હવે જોઈએ. ડિટેક્ટીવ ભાનુપ્રસાદને કાંડાંમાંથી મજબુત પકડી આંખે પાટા બાંધી વીરો તેને પોતાના ગુપ્ત આવાસથી બહાર લાવ્યો. બહાર આવતાંજ તેણે તેની આંખો ઉપરનું બંધન દૂર કર્યું. એક ભારી પથ્થર આગળ અત્યારે ભાનુએ પોતાને ઉભેલો જોયો.

“ કેમ ? ડિટેક્ટીવ સાહેબ ! સેવકની ઝોળખાણુ પડે છે ? ” વીરો બોલ્યો.

પરન્તુ અંધારામાં ભાનુ વીરાનુ મોટું બરાબર ન જોઈ શક્યો.  
તે બોલ્યો...“ તું કોણ છે ?”

“ તે પછી કહીશ ! પરન્તુ પહેલાં મહેરબાની દાખલ બતાવી  
દયો કે રાજપુરનો વારસદાર યુવરાજ અત્યારે ક્યાં છે ?”

રાજપુરના યુવરાજનું નામ સાંભળતાંજ ભાનુ ચમક્યો...એક  
આંચકા સાથે તેણે પોતાનો હાથ વીરાના હાથમાંથી છટકાવી નાંખ્યો.  
ખીજી પળે કમરપટામાંથી પિસ્તોલ ખેંચી કાઢી, તે ગળ્યો...

“ જો જીવ જાલો હોય તો બતા કે તું કોણ છે ?”

પરન્તુ વીરો તેની પિસ્તોલથી જરા પણ ન ડર્યો...તે હસતાં  
હસતાં બોલ્યો...“ત્હારો કદો શત્રુ”

“નામ?”

“ તે તુંજ સમજ લે ! હું ત્હારો બાળસ્નેહી છું. દોસ્ત !”

કોધે ભરાયલા ડિટેક્ટીવે આ ભેદી પુતળાના હાથમાંથી છૂટવા  
બહાર કર્યો. પરન્તુ અફસોસ ! તેમાં ગોળીજ નહોતી. ચાલાક વીરાએ  
તે રસ્તે કાઢી નાખી ડિટેક્ટીવને બનાવવા ખાલી પિસ્તોલજ રહેવા  
દીધી હતી.

બહાર ખાલી જતાંજ વીરો ખડખડાટ હસી પડ્યો. તેના  
હસવાથી ભાનુ વધુ ખિન્નયો. તેણે ખાલી પિસ્તોલ વીરાને છૂટી  
મારી. પરન્તુ વીરો ખસી ગયો. પિસ્તોલ દૂર જઈ પડી. તેવોજ  
ભાનુ વીરાને વળગી પડ્યો. જીવ ઉપર આવેલા ભાનુએ એક  
ભારી પથરો ઉઠાવી વીરા ઉપર ફેંક્યો. દૈવયોગે તેનાથી બચવા વીરો  
દૂર તો ખસી ગયો...પરન્તુ પત્થર તેના જમણા પગમાં વાગ્યો...  
ના હ જેવો ધક્કો લાગતાં વીરાનો પગ સરી ગયો.



ભયંકર ખ્હાડ ઉપરથી વીરો હેડે પડ્યો. નીચે પત્થરો સાથે  
અફળાઈ તેના ચૂરેચૂરા થઈ ચૂક્યા, એમ માનતો ડિટકટીવ ભાનુ  
મણીપુરને રસ્તે પડ્યો.

વાંચક ! ભયંકર ખ્હાડ ઉપરથી કેડ નીચે પડેલાં વીરાની શી  
દશા થઈ હશે ? તે તું જાણે.

## પુખ્ત:—૧૨ મું.

“શક્તિ હૃદય !”

—:—



થ ! હું તદ્દન નિર્દોષ છું. ”

“પરન્તુ ખ્હારે હૃદય નથી માનતું. ”

“લાચાર ! ”

જીવવું કલંકીત થઈ ! મરણ એથી ગણું સંતોષનું,  
પણ શું દયાળુ દેવ પણ નહિ સાંભળે નિર્દોષનું ?

કે' છે જગત્ નિર્દોષની બહારે વિભુજી ધાય છે,  
હું એ પૂછું છું એ પ્રભુ ! કે ક્યાં ? નિર્મળ ન્યાય એ

પર્વતની એક ઉંચી ટેકરી ઉપર ખ્હારવડીઓ ગુલાબસિંહ  
અને સરોજ ઉભેલાં હતાં. નીચે ખળખળ શબ્દ કરતી સરિતાનું જળ  
વહી જતું હતું. સરોજ પતિદેવની પાસે ભાનુની વિચિત્ર માગણી  
કહી બતાવી હતી. પરન્તુ ગુલાબસિંહના હૃદયમાં એ વાત ન ઠસી  
પોતાની અર્ધાંગનાને પવિત્ર માનવ્યની તેણે સાદ ના પાડી. ઘુટણીએ  
પડેલી પવિત્ર સરોજ પતિને પ્રાર્થના કરી કહી રહી હતી.

“ પ્રભુ! પ્રભુ! આપની આ શંકા અસ્થાને છે. પૂછી જાઓ! તમારી સરોજ આતું અધમ પગલું ભરે એમ તમારું હૃદય તમને કહે છે ? ”

“ ન્યાં આંખોએ જોયું છે, ત્યાં હૃદયનો વિશ્વાસ શા કામનો ? ”

“ પરન્તુ! નાથ કેટલીક વાર સગી આંખોએ અવલોકેલું પણ અસલ માલમ પડે છે. ”

“ શું એમ કહીને તું એ કહેવા માગે છે કે;—મ્હેં જ જોયું છે, તે સર્વથા ખોટું અને સ્વપ્ન હવું ? ”

“ નહિ! સલ હવું. પરન્તુ તે વખતે તમારી આંખો ઉંધથી નહિ પરન્તુ શંકાથી ઘેરાયલી હતી. ”

“ સરોજ! શ્વેત વસ્ત્રોને કાજળનો ડાઘ નથી લાગતો ? ”

“ સંભાળ્યા છતાં લાગે! તો ભૂલ કોની ? ”

“ તુંજ કહે ! ”

“ કાજળની! વસ્ત્રની નહિ! એક પાપી ભૂલ કરે! અને તેનો ભોગ થએલ પવિત્રાત્માને શોષવું પડે...એ કેટલું વિચિત્ર ! ”

“ પાપી અને પુણ્યવાન બધાંએ કરે છે. ન્યારે સમય અને બુદ્ધિ ફરે છે, ત્યારે ભલભલા ભૂલે છે. સરોજ! યુવાની દીવાની છે. એકાન્ત બહુ ખૂરો છે. અને તેમાં વળી તું તો ઉપકારના ભાર નીચે દબાયલી! એટલે પછી શું ? ”

“ શું આ શબ્દો સરોજના પવિત્ર સ્વામીના છે ? ”

“ પવિત્ર નહિ, પરન્તુ શંકાશીલ હૃદયના છે. સરોજ! જો તું ભૂલીજ-હોય! તોપણ શીકર નહિ. માણસ માત્ર! ભૂલને પાત્ર! મ્હારું હૃદય વિશ્વાસ છે. અરે! એક ગુહનો તો ઇન્દ્ર પણ

માફ કરે છે. હું એ ભૂલી જઈશ. પરંતુ ઇશ્વરને ખાતર ! ઇશ્વરને ઓળખી ! તું એક વાર સાચું બોલી દે ! આ શંકીત હૃદય પાસે પાપનો ! ભૂલનો ! પરદો બોલી દે. ”

“ ઓ પ્રભુ તું ક્યાં છે ? પતિદેવના દીલની શંકા તું સદ્ગુણ મૂકી દૂર કર ! સરોજના નિર્ભળ ચારિત્ર ઉપર એમને શ્રદ્ધા અણુવા.

નિદોષ છું હું નાથ ! શંકા સર્વથા ખોટી કરો,

વર્તન વિશુદ્ધ સરોજનું...વિશ્વાસ એનામાં ધરો.

મ્હારા પતિવ્રતની પ્રતિતિ શું કહો આપી શકું ?

શાથી તમારા હૃદયની શંકા પ્રભુ ! કાપી શકું ?

બોલો ! આપના શંકાશીલ હૃદયને શાન્ત કરવાને કોઈ પથ ઉપાય છે ? ”

“ હા ! ”

“ તો બતાવો...ક્યાં તો... ”

આપો કટારી આપની... આ હૃદયને ચીરી ભુઓ,

હતભાગિનીના લોહીથી પ્રેમે હૃદય—શંકા ધુઓ.

જો પાપીની હું હોઉં તો... પરમેશ મુજને પૂછશે,

તેમજ સતીના આંસુઓ પણ એજ ઇશ્વર લૂંછશે.

કહો...મ્હારું હૃદય ચીરી બનાવું ”

“ હું તને એવું ધોર કૃત્ય કરવા નથી કે’ તો. ”

“ તો તમે ચીરી ભુઓ. તપાસો...અને ખાતરી કરો... ”

“સરોજ ગુલાબસિંહ ઓ-હલા કરે એટલો બધો નીચ નથી. સમજ ?”

“જરૂર ! તો પછી આ આપનું અર્ધાંગ પણ એવુંજ સમજો.”

‘આજ સુધી એમજ સમજતો હતો. પરંતુ હવે એ શ્રદ્ધા ઉપરથી મન ઉડી ગયું છે...જેને હું દૈવી સમજતો હતો. તે દીલ પણ છેવટ માનવનું નીકળ્યું.”

“તો એ શંકાનું નિવારણ કરો...”

“તે કરવું ત્હારા પોતાના હાથમાં છે.”

“શી રીતે ?”

“મ્હોતથી ! બળિદાનથી.”

“તે સિવાય શું અન્ય ઉપાય નથી ?”

“હોય તો તું બતાવ. મ્હને તો નથી જડતો.”

“અફસોસ ! આપના જેવા સમજી, યાની અને પવિત્ર પુરુષનું પણ કેવું સંકુચિત અને શંકિત હૃદય !”

“ત શું સરોજ ! તું ભાનુને નહોતી મ્હાતી ? મ્હારી ના છતાં ત્હં એ ફક્ત ભાનુને કેમ આપ્યું ?”

“કેવળ તેના આભારથી દબાઇ, વચન આપી બંધાઇ...તેથી...”

“બસ કર ! એ બધું આ બહારવટીઆને ન સમજવ ! જગતમાં સ્નેહની નિશાનીઓ તે શું એકલીએજ જોઇ છે ? પ્રેમના પાઠો તું એકલીજ શીખી છે ?”

“હાય ! હું આ શું સંભળું છું ? પ્રભુ ! પ્રભુ ! આપ આ શું બોલો છો ?”

“અક્ષરે અક્ષર સત્ય કહું છું.”

“ ખોટી વાત ! મહારા પ્રાણુરક્ષકને મહેં ચઢાયો છે. પવિત્ર પ્રેમની નિશાની તરીકે દૈવી કૃષ્ણ ખુશીથી દીધું છે, એ પશ્ચ કળલ... પરન્તુ એ પ્રેમ ! એ રત્નેહ ! એક સગી બહેન અને ભાષના જેવો હતો. ભામા અને ભરથારનો ન હતો ”

“ ભારે ! ભાનુ ત્હારા શયનાગારમાં આવવાનું સાહસ ક્યાંથી કરી શક્યો ? ”

“ ઇશ્વર જાણે ! કાંઈ કાંઈનું અંતર સમજી શકતું નથી. ભાનુની ભૂલનો ભોગ હું નિરપરાધીની થઈ છું. ઉપકારનો બદલો એણે બહુજ બચકર રીતે વાળી લીધો છે. પરન્તુ તેને માટે એ પ્રભુનો ગુહનેગાર છે. પરલોકમાં એ પાપી કૃત્યનો પૂરેપૂરો જવાબદાર છે. ”

“ અને તું ? ”

“ મહારે શું ! ”

ન્યાયી પ્રભુનો એકસરખો યાય ને ઇન્સાફ છે, ધુન્ને ચરણ ત્યાં તેમના જેના હૃદયમાં પાપ છે. નિર્દોષ જીવોને જરી પણ નાથ ! ડરવાનું નથી, એકજ વખત મરવું જગતમાં ફરી મરવાનું નથી. નાથ ! હું જાણું છું કે:-

કર્મો કીધેલાંના હીસાબો ? ધર્મરાજ પૂછશે, તે વખત પાપીના ચરણ પરતાઈને ત્યાં ધ્રુવશે. મૂવા પછીથી ન્યાય એ પ્રત્યેકનો ત્યાં તોળશે, ત્યારે કીધેલું પાપ તે મોભે ચઢીને બોલશે.

છૂપાવ્યું છૂપે નહિ ! ત્હાં પૂછ્ય કે પાપ !

બચી જાય આ લોકમાં. પણ સાચી નહિમાફ !

તેજ વખતે તમારી ખાતરી થશે...ન્યાય પ્રભુના નિર્મળ ઇન્સાફનો  
ધ્વનિ તમારા કાનોમાં ગુંજી ઉઠશે.

સ્મરતાં વહશે આંખથી...ઉઠના જળના ધોધ,  
આપ પુકારી ઉઠશે “હતી પવિત્ર સરોજ !”

“ એ બધું બોલવાનું છે. બાકી મહારા શાંકીત હૃદયમાં પડેલા  
ચીરો ત્હારા મજબુત પુરાવા વિના હવે કદાપી સંધાવાનો નથી...

શંકા પડી જે દીલમાં તે એકદમ ટળશે નહિ,  
પાકા પૂરાવા વીણુ પાછાં આ હૃદય મળશે નહિ,  
તૂટ્યા હૃદયના તાર તે...આંસુ કદી નહિ સાંધશે,  
જ્યાં પ્રેમના પાણી નથી...ત્યાં પાળ શાની આંધરો ?”

“ કરવા ધારો તો સૌ થાય ! અને નહિ તો કંઈ નહિ...

પાણી વહ્યાં છે પ્રેમનાં...તો પાળ પ્રાણોની થશે,  
અળિદાન દમ્ભું દેહના...તો શીઘ્ર શંકા ભાંગશે.  
જે નિષ્કલંકીત નામ મહાર્...નાથ-મુખ સંભારશે,  
ધનભાગ્ય તો આ ટિકરીનું...જીવવું સાર્થક થશે.

બોલો પ્રભુ ! સરોજનું સ્વાત્માર્પણ તમારા હૃદયની શંકા  
ટાળશે ?”

“ ટાળે કે ન ટાળે ? તે ત્હારે જોવાનું નથી: પ્રતિતિ દેવા પ્રાણની  
આહુતિ આપનાર વીરલ વ્યક્તિઓ કેવળ પોતાનું કર્તવ્ય-પાલનજ  
સમજે છે. યુદ્ધમાં યાહોમ કરી ઝંપલાવનાર મરણીઓ દેશભક્ત કે  
સન્મારી સ્વતંત્રતા મળે કે ન મળે ! તેનો વિચાર નથી કરતો...  
છતાં પશુ...

બળિદાન જ્યાં સમજી વિચારી ! દીલથી દેવાય છે,  
જેલો અગર મોડો નકી ત્યાં વિજય અંતે થાયછે. ”

“ જો એમજ છે, તો હું તૈયાર છું...પરન્તુ...જતાં જતાં હજી  
એક છેલ્લીવાર તમને કહી દઉં છું...કે આપને અત્યારે તો મ્હારો  
આધાત નહિ સાલે. પરન્તુ જ્યારે...

એ દેવના દરબારમાં...મુજ ન્યાય ડાંકો વાગશે,  
ત્યારે તમારા દીલની શંકા સહજમાં ભાંગશે.  
દિનરાત દાસીને પછી...પ્યારા પતિ સંભારશે,  
ચારે દિશામાં...ક્યાં ગઈ? પાગલ બની પોદારશે. ”

“ સરોજ ! સરોજ ! બસ કર...હું તહને મરવાનું નથી  
કહેતો...”

“ ત્યારે ? ”

“ તું મ્હને છોડીજ...ભુલીજ...” ગુલાબસિંહની આંખોમાં  
આટલું બોલતાં પાણી ભરાઈ આવ્યાં.

“ તમે શા માટે રડો છો ? સરોજ બોલી.

“ ત્યારે માટે ! સરોજ ત્યારે માટે ! મ્હને ત્યારા ઉપર સંપૂર્ણ  
વિશ્વાસ હતો...પરન્તુ...”

“ પરન્તુ શું ? એ વિશ્વાસનો મ્હને ભગ કર્યો ! એજ કહેવા માગો  
છોને ? શીકર નહિ...હવે તમે કહો તો પણ હું આ અપવિત્રજીવન  
લંબાવવા નથી મ્હાતી. પ્રભુ ! હું જઈશ. જવા ખુશી છું...પરન્તુ  
મ્હારી સરયુની રક્ષા કરજો.

ફરિયાદ કરવા ન્યાયની...દરબારમાં હું જઈ છું,  
સરયુ તમારે આશરે...હે નાથ ! સોંપી જઈ છું.  
એ મા વિનાની બાળકીને...સ્નેહથી સંભાળજો,  
વિશ્વાસ મરું છું તમારામાં...અરાબર પાળજો. ”

સરોજની આંખમાં સરચુના સ્મરણે ખળખળ આંસુ વહેવા લાગ્યું. કદ અભાગિની માતા પોતાની પુત્રીનું વાતસલ્ય વીસરી જાય ? ગુલાબસિંહ બહારવટીઓ હોવા છતાં બહુજ દયાળુ હતો. તેનામ સરોજના આ હૃદયભેદક શબ્દો સાંભળવા હૃદય નહોતું. પત્નીની પાણી ભરેલી આંખ સહામુ જોવાની ધીમકુલ શક્તિ નહોતી. બલભલાને કંપાવનાર વીર ગુલાબસિંહ સરોજના અંતિમ ઉદ્ગારોએ પિગળા નત્ર થઈ ગયો. તેણે સરોજના મુખ ગમીથી પોતાનું મુખ ફેરવી લીધું. સરોજના શબ્દો તેના કાન નહોતા સાંભળી શકતા ! સરોજ આગળ બેલીજ જતી હતી.

શંક તમારી ટાળવા ઓ નાથ ! છુટી થાઉં છું,  
તે દેવના દરબારમાં...દાવો હવે તોંધવું છું.  
નિર્મળ હૃદયને દુઃખ દેતાં ભૂલ એની થાય છે,  
એનો ખુલાસો પૂછવા...દાસી તમારી જાય છે.  
પ્રીતિ પરસ્પરની પતિ ! અંતર વિષેથી ત્યાગજો,  
મહારા જવા પૂંકે તમે આ ઉંધમાંથી જાગજો.  
મહારા જતાં! શકીત હૃદયમાં હે હુરી ? શાન્તિ થજો,  
આ પાપિનીના નામને...પતિદેવ ! હા ભૂલી જજો.  
પરંતુ...ના...તમે તે નહિ ભૂલી શકો...કારણ કે

પુત્રીનું મુખ જોઈ ! તમને યાદ મહારી આવશે,  
નિર્મળ છપ્પી હતભાગિનીની આંખ આગળ લાવશે.  
મહારા ઉપરનો પ્રેમ જે...એના ઉપર સૌ ઢાળજો,  
ઉમ્મર થતાં લાયક પતિ એને પૂછીને ખોળજો.

નાથ ! હવે છેવટની વિદાય લઈ છું...પરંતુ જતાં જતા એક વાર આપનું મુખદર્શન કરી લેવા દયો...



છતાં ગુલાબસિંહે મુખ ન ફેરવ્યું. તે શું કરતો હતો ? તેના હૃદયમાંથી શંકા નાબૂદ થઈ ગઈ હતી. પોતે એક પવિત્ર સતીની ઉપર વ્યર્થ કલંક મૂક્યું તે બલ તેને હવે બહુ લાગતું હતું. છતાં તેનું ગળું ભરાઈ આવ્યું હતું, તેથી કશું પણ બોલી શકતો ન હતો. કેવળ તેની આંખમાંથી આંસુનો ધોધ વહ્યો જતો હતો.

પ્રત્યુત્તર ન મળવાથી સરોજને બહુ લાગ્યું. તેના મુખમાંથી એટલાજ શબ્દો બહાર પડી ગયા કે:—

મૃત્યુ નથી આ હોંસનું પણ હાય ! ને અફસોસનું,  
અંતિમ વચન સંભારજો...કે “ નાથ હું નિર્દોષ છું. ”

“ સરોજ ! દેવી ! તું પવિત્ર છે. ” ગુલાબસિંહના મુખમાંથી એકાએક ઉદ્ગારો બહાર પડી ગયા. તે પ્રિયાને હૃદય સરસી દાબવા ફર્યો. પરંતુ અફસોસ ! એકજ પળ મોટું થઈ ગયું હતું. સરોજ એ પવિત્ર શબ્દોથી પોતાના કર્ણને પાવન કરવા નહોતી થોભી ભેખડ ઉપરથી ધૂ-ધૂ-ધૂ કરી ધૂધવતી સરિતાના નીરમાં તેણે પડતું મૂક્યું હતું.

“ ઓ...સરોજ !... ” કે'તો બહાદુર બહારવટીઓ ગુલાબસિંહ અવાચક બની સરોજનું આ સ્વાત્મસમર્પણ જોઈ જ રહ્યો. વાંચક ! એ પછી સરોજનું શું થયું ? તથા આપણી વાર્તાના નાયક ગુલાબસિંહનો જમણો હાથ વીરો ક્યાં ગયો ? એ બાબતવા માટે ભાગ બીજો વાંચ ! ત્હારી જગાસાને બહુ વાર નહિ દાખી રાખવી પડે ! તેનું વચન આપું છું.

—(૦) પ્રથમ ભાગ સંપૂર્ણ. (૦)—

તૈયાર છે. ભાગ બીજો. આજેજ મંગાવો.

# અજબ ગજબ.

( વાંચો ) સચિત્ર “ પવિત્રતાનો પ્રતાપ ” કી. ૦—૧૦—૦



( વાંચો ) સચિત્ર કુંભાર ભાગ ૧ કી. ૦—૧૦—૦

બુકસેલર રણછાડલાલ મોતીલાલ શાહ  
રીચીરોડ—અમદાવાદ.

સાચવ.

# ઝરના પ્યાલો.

સામાજિક  
વાર્તા.

પ્રકાશક: બુદ્ધિવંશ રણછોડલાલ મોતીલાલ શાહ.



ક્રિષ્ણભટ્ટ: ગાંધીજી

